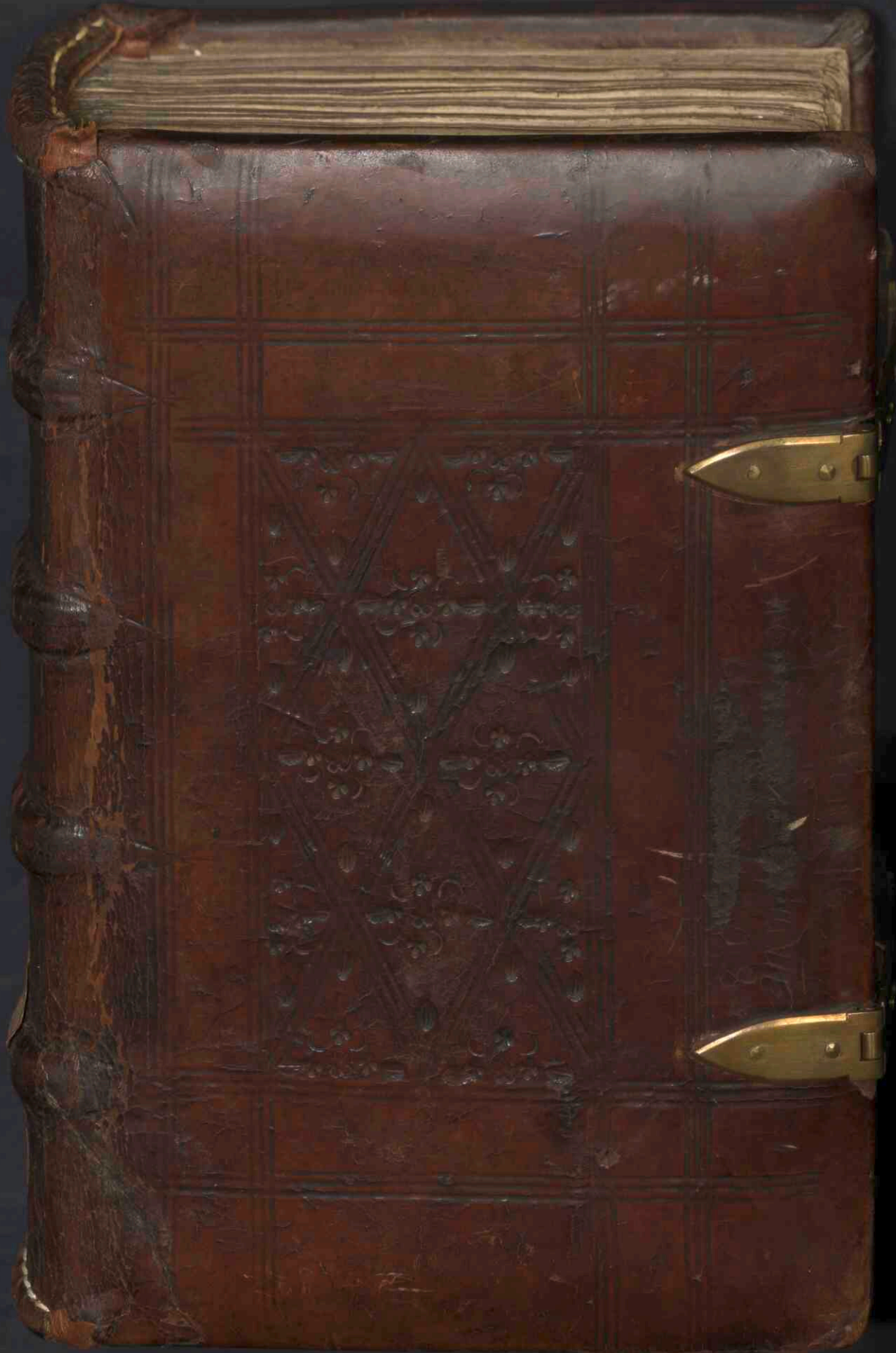

Liber miserie conditionis humane

<https://hdl.handle.net/1874/461429>

Cm

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
 - de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsede
 - de staartsnede
 - het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
 - the spine
 - the head edge
 - the fore edge
 - the bottom edge
 - the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

De quatuor magnis importantibus.
Egli nunc docebo te viam pacis et vere libertatis.
Fac domine quod dicis. quia hoc mihi gratum est
audire. Etude fili alterius potius facere voluntate quam
tuam. Elige semper minus quam plus habere. Quere semper
per inferiorem locum et omnibus subesse. Opta semper
et ora ut voluntas dei integre in te fiat. Ecce sermo tuus
mo ingreditur fines pacis et quietis. Domine sermo tuus
iste brevis multum in se continet perfectionis. parvus
est dictu. sed plenus sensu et uber in fructu. Nam si po
sset a me fideliter custodiri. non deberet tam facilis in
me turbatio oriri. nam quotiens me impacatum sentio.
et grauatum ab hac doctrina me recessisse inuenio. Sed
tu qui omnia potes et anime profectus semper diligis
adauge maiorem gratiam ut possim tuum optare scilicet
monem. et meam perficere salutem.

Oratio contra cogitationes malas. Ca. xxvi
Domine deus meus ne clongeris a me. deus meus
in auxilium meum respice. quoniam insurrexerunt in me
cogitationes vane. et timores magni affligentes animam
meam. Quomodo pertransibo illesus. quomodo profin-
gam eam? Ego inquit ante te ibo et gloriosos terre bu-
miliabo. aperiam ianuam carceris et fugiat a facie tua
reuelabo tibi. Fac domine ut loqueris et unica consolatio
omnes inique cogitationes hec spes et unica consolatio
mea ad te in omni tribulatione confugere tibi confidam
ex timore invocare et patienter consolationem tuam expectare
Domine per illuminationem mentis deuotissima. Ca. xxvii

Ca xxvi

Glorifica me bñe ihū claritate eterni lumīs ⁊ edue
de habitaculo cordis mei tenebras vniuersas/co
bibe euagationes multas. ⁊ elide uim facientes temp/
taciones. Pugna fortiter pro me ⁊ expugna malas des/
tinas. occupascentias dico illecebras. ut fiat pax i vir/
tute tua ⁊ abundantia laudis tue resonet in aula scā.
hoc est in conscientia pura. Impera uentis ⁊ tempesta/
tibus. dic mari quiesce. dic aquiloni ne flaueris. ⁊ erit
tranquillitas magna. Emitte lucem tuam ⁊ ueritatem
tuā. ut luceat super terrā. qz terra suz ianis ⁊ uacua do/
nec illumines me. Effunde gratiam tuā desup perfun/
de cor meū gratia celesti. ministra deuotiōis aquas ad
irrigandam faciē terre. ad producendū fructū bonum
⁊ optimū. Eleua mentem pressā mole peccatorū ⁊ ad
celestia totū desiderū meū suspende. ut gustata suau/
tate superne felicitatis pigeat de terrenis cogitare. Ra/
pe me ⁊ eripe ab oī creaturaz indurabili solatiōe qz
nulla res creata appetitū meū plenarie ualet quietare ⁊
consolari. Iunge me tibi inseparabili dilectionis uin/
culo. quoniā tu solz amanti sufficis ⁊ absqz te fruor/
vita.

Egli noti ēē curiosi nec uacuas gerere **C**api. xxviii.

Eli noti ēē curiosi nec uacuas gerere sollicitudines.
¶ Quid hoc uel illud ad te tu me sequere. **¶** Quid enī
ad te utz ille sit tal' ē tal' aut iste sic agit ē loquit' ? Tu
non indiges respondere pro aliis sed pro teipso rōnez
rectes. **¶** Quid ergo te implicat ? Ecce ego oēs cognos-
co ⁊ cuncta que sub sole sūt uideo ⁊ scio qualiter cu-
quoque sit quid cogitet quid uelit ⁊ ad quē finē tē-

8

Rariora

E qu.
114

Cm

Cm

E. qu.
114

Cm

E qu.
114

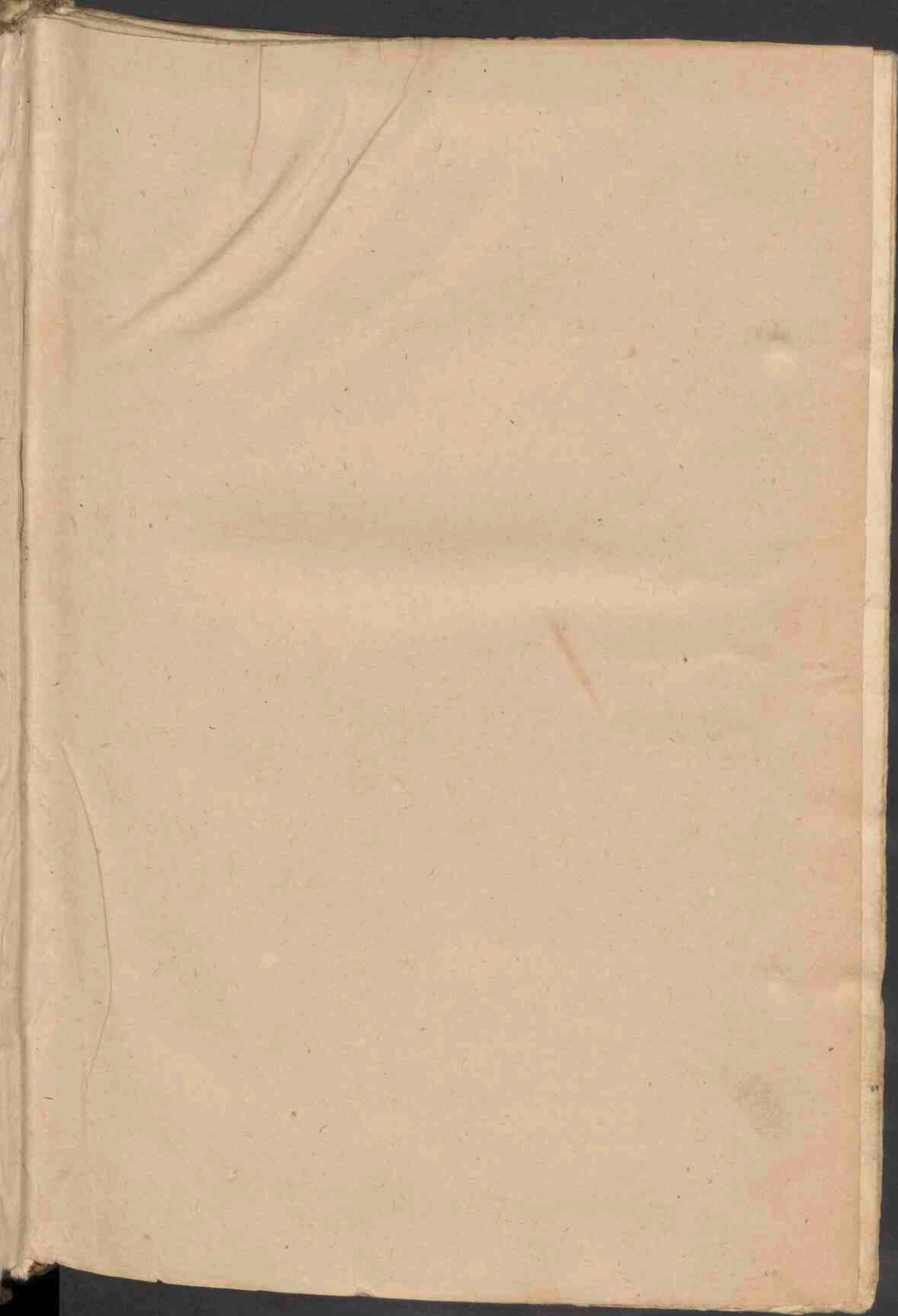
*Rectoz librorū semper sit clausor eoz
Anno domini i. h. 6. 8.*

Theologia
Quarto n°. 114.

Rariora

329. **Innocentius III** (Johannes Lotharius), Liber de miseria conditionis humanae et quattuor tractatus aliorum auctorum. [Acc.] Johannes Nider, Tractatus de contractibus mercatorum. Johannes de Nigro Monte, Articuli. [Leuven, Joh. van Westfalen c. 1485]. 4o. min. E. 4o, 1141
Type 1b. — HMT 49 (87) b. — HC 10213. — CA 1016. — Pr. 9275.
Op het 2e en op het laatste bl.: „liber monasterii sancti pauli apostoli in traiecto inferiori A.D. 1542". — In oorspr. led. stempelband, waaraan de sloten ontbreken. — Samengeb. met nr. 379 en 689. — In den catalogus van 1670.
379. **Johannes Gerson** (Jean Charlier), Libri IV de imitatione Christi et de contemptu omnium vanitatum mundi. [Leuven] Joh. van Westfalen [c. 1485]. 4o. E. 4o, 1142
Type 1b. — HMT 49b. — HC 9083. — CA 803. — Pr. 9273.
Samengeb. met nr. 329 en 689.
689. **Sermones** quattuor novissimorum. Antwerpen, Mt. van der Goes 21 Juni [14]87. 4o min. E. 4o, 1143
Typen 3, 4. — HMT 101 (48) b, d. — Rubr. α. — Drukkersmerken HMT 14. [48] b 1, 2. — CA* 1537. — C II 5405. — Pr. 9415.
C. den schrijver zie M. E. Kronenberg, Catalogus van de incunabelen in de Athenaeumbibliotheek te Deventer (1917). — Samengeb. met nr. 329 en 379. — In den catalogus van 1608.

questorum 5-12-85

Camp. b. 1016

N° 25. ee.

Legit et relino.

Incipit liber miserie conditionis humane a Lotbario diacono cardinali sanctorum Sergi et Bachii postea Innocentius papa appellatus est.

Incipiunt capitula primi libri.

De miseria conditionis humane.	.i.
De miserabili humane conditionis ingressu.	.ii.
De vilitate materie de qua formatus est homo.	.iii.
De conceptione infantis.	.iiii.
De quali cibo conceptus nutritur in utero.	.v.
De imbecillitate infantis	.vi.
De dolore partus et eiulatu.	.vii.
De nuditate.	.viii.
Qualem fructum homo producit.	.ix.
De breuitate huius vite.	.x.
De incommodo senectutis.	.xi.
De labore mortalium.	.xii.
De diuerso studio sapientium.	.xiii.
De variis hominum studiis.	.xiiii.
De diuersis hominum anxietatibus.	.xv.
De miseria pauperis et diuitis.	.xvi.
De miseria dominorum et serutorum.	.xvii.
De miseria continentis et coniugati.	.xviii.
De miseria bonorum et malorum.	.xix.
De hostibus humanis.	.xx.
De creatione anime.	.xxi.
De breui leticia.	.xxii.
De inopinato dolore.	.xxiii.
De uicinitate mortis.	.xxiiii.

N. 41 B.

De terrore somniorū.	xxv.
De cōpassione.	xxvi.
Quot in numero sunt spēs egritudinis.	xxvii.
De subitis infortunitis.	xxviii.
De diuersis generibus tormentoz.	xxix.
De quodam horribili facinore.	xxx.
De quadam muliere que comedit filiu suū.	xxxi.
Quandoq[ue] punit innocēs ⁊ nocēs absoluit.	xxxii.

Domino patri carissimo. P[ro] dei gratia. Fortu-
ensi ep[iscop]o. Lotharius indignus diacon[us] grati-
am in p[re]senti et gloriā in futuro. Modicū ocii
q[uo]d inter multas angustias nup[er] ea q[ue] nostis occasione
captauit nō ex toto mihi preterit ociosus. s[ed] ad depri-
mendā sup[er]biā q[ue] caput ē omniū uicioz utilitatē humane
o[rd]inationis uiteq[ue] descripsi. Titulū autē p[re]sentis opuscu-
li v[ost]ro nomini dedicauit rogans et postulans ut si q[uo]d
in ea uestra discretio dignū inuenerit diuine gratie co-
tum ascribat. si uero paternitas uestra suggererit utili-
tatem humane nature. X[rist]o fauente describā q[ua]ntū ita
per hoc humiliter elatus ut p[er] illud humiliter exaltet.

De miseria o[rd]inationis humane

Quare de vulua matris mee egress[us] sum ut viderē
dolorē et laborē et o[ss]umerent in o[ss]usione dies
mei. Si talia locutus ē ille de se quē de[us] sanctificauit i[n]
utero matris sue. qualia loquar ego de me quē m[ater] mea
genuit in peccatū. heu mihi dixerit mater mea q[uo]d me ge-
nuisti filiu[m] amaritudinis et doloris. Job. quare nō in
vulua mortu[us] su[us] egress[us] ex utero statim perit. Cur ex-
cept[us] genib[us]. lactat[us] uberib[us]. nat[us] i[n] obustide ⁊ abua-

72

attendit bene

*Ignis vultu
vultu vultu.*

ignis. utinā iterēpt⁹ fuisset ī utero ut fuisset mibi ma-
ter sepulchrum ⁊ vulua ei⁹ cōtēpt⁹ etern⁹. fuisset em̄
quasi nō essem de utero translāt⁹ ad tumulū. **Q**uis er-
go det oculis meis fontē lacrimarū ut fleā miserabi-
lē huāne conditionis īgressū. **C**ōsideraui ergo cū lachri-
mis quō fact⁹ ē hō ⁊ quid futur⁹ sit homo. **S**ane fac-
t⁹ ē de terra ⁊ ocept⁹ ī culpa nat⁹ ad penā. **A**git pra-
ua q̄ nō licēt. turpia que nō decēt. uana q̄ nō expedi-
unt. fiet cibus ignis. esca uermium. massa putredinis.
Exponā illud plani⁹ ⁊ dicā plen⁹. **F**ormat⁹ ē homo
a puluere de cinere de luto. qd̄q; uili⁹ ē. de spurcissi-
mo spermate. **C**ōcept⁹ ī pruritu carnis. in fetore libi-
dinis. ī feruore luxurie. quodq; uili⁹ ē. in labe pecca-
ti. **N**at⁹ ad laborē timorē ⁊ dolorē. quodq; miserius
ē ad mortem. **A**git praua quibus offendit deum. of-
fendit proximū. offendit seipsū. **A**git turpia quib⁹
polluit famā. polluit psonā. polluit cōsciētiā. **A**git ua-
na quibus negligit sua. negligit utilia. negligit neces-
saria. **E**t fiet cibus ignis qui sp̄ ardet ⁊ urit inextingui-
bilis. **E**sca uermis qui sp̄ rodit ⁊ cōmedit. **I**mmortalis
massa putredinis que sp̄ sordet ⁊ fetet horribilis.

Capitulum secundum.

Formauit igit⁹ deus hominē de limo terre q̄ cete-
ris uili⁹ est elementis. **P**lanetas et stellas fecit
ex igne. flatus et uēros fecit ex aere. pisces volucres fe-
cit ex aqua. boīes et iumenta de terra. **C**onsiderās er-
go aq̄tica se uilem inueniet. cōsiderās aerea se uiliorez
agnoscet. **C**onsiderās ignea se uilissimū reputabit. nec
ualebit se parificare celestib⁹. nec audebit se pferre ter-
renis. qz parē se iumētis iueniret et similē cognosceret.

Eccle. Vnus est hominū et iumentorū interit⁹ et e⁹ vtri
usq; cōditio et nihil hō habet iumentorū āplis. de terra
orta et in terrā pariter reuertunt. Verba sunt ista non
cuiuslibz hominis s; sapientissimi Salomonis. qd est
igit hō nisi lutū et cinis. **V**inc homo dicit ad deū **Job**
Memento queso q; sicut lutū feceris me et in pulue/
rem reduces me. **V**inc est q; de⁹ dicit ad hominē i **Ge.**
Cinis es et in cinerē reuerteris. **Job** cōpat⁹ sum luto et
assimulat⁹ sum fauillē et cineri. lutū efficit⁹ ex aq; et pul/
uere utroq; remanēte. Cinis at ex ligno et igne utroq;
deficiente. **E**xpressum misterii s; alias exprimendum
Quid ergo lutū superbis de quo puluis extolleris vn
de cinis gloriaris. nota.

Ad aliud forsitan respondebis q; **A**dā ipse
fuit de limo terre format⁹ tu aut ex humano se/
mine procreatus. at ille format⁹ ex semine s; imundo.
Job. **Q**uis pōt facere mūdū de imundo cōceptū semi/
ne. **Q**uis est hō qui imaculat⁹ sit et iust⁹ appareat na/
t⁹ de muliere. **I**n psalmo. **E**cce em in iniquitatibz cō/
cept⁹ sum et i delictis peperit me mater mea. **N**ō tñ in
vno delicto. nec in vna iniquitate. s; tñ in multis in/
iquitatibz et i multis delictis. **I**n delictis et iniquita/
tibus propriis. **I**n delictis et iniquitatibz alienis.

Et em duplex cōceptio. **¶ Cap. quartu m.**
vna seminū et altera naturaz. secunda fit sic i cō/
tractis. parentes em omittunt in prima. proles cōtra/
hit in secunda. **Q**uis est qui nesciat concubitiū diuga/
lem nunq; omnino omitti sine pruritu carnis. sine fer/
uore libidinis sine fetore luxurie. vnde semina cōcepta
fedant maculant et viciantur. **E**x quibz anima cāde⁹

infusa cōtrahit labem peccati maculam culpe sordem
iniquitatis. Sicut ex uase corrupto liquor infusus cor
rumpit et pollutū tangens ex tactu polluit. **H**ab3 em̄
aīa tres naturales potētias siue uires. rōnalē ut discer
nat iter bonū et malū. **I**racibilē ut respuat malū. **C**ō
cupiscibilē ut appetat bonū. **I**ste tres uires trib9 oppo
sitis uiciis corrumpunt originaliter. **D**is rōnalis per
ignorantiā ut nō discernat inter bonū et malum. **D**is
irascibilis per iracundiā ut respuat bonum. **D**is ^{lib.}ocu
piscibilis per ^{lib.}ocupiscētiā ut appetat malū. ^{lib.}primā gīg
nit delictū. ^{lib.}ultimā parit peccatū. ^{lib.}mediā delictum gra
uat et peccatum. **E**st delictū nō facere faciendū. pecca
tum agere nō agendum. **H**ec tria uicia cōtrahuntur ex
carne corrupta per tres carnales illecebras. **I**n carna
li em̄ cōmērtio rōnis sopit̄ intus ut ignorantia semī
net libidinis. **I**rritat̄ pruritus ut iracundia propa
get̄ voluptatis. **S**ociat̄ affectus ut ^{lib.}ocupiscētia con
trahat̄. **H**ic est tyrann9 carnis fex mēbroz. fomes pec
cati. lāguor nature. pabulū mortis. sine quo nemo nas
cit̄. sine quo null9 morit̄. q si qñq̄ transeat reatu semp
tū remanet actu. **J**ohānes in sua canonica. **S**i autem
dixerim9 q̄ peccatū nō habem9 nosip̄sos seducimus
et veritas nō est in nobis. **G**rauis necessitas ⁊ infe
lix cōdicio añq̄ peccamus peccato cōstringimur. et an
teq̄ deliquim9 delicto tenemur. **P**aul9 ad romanos
Per unū hominē peccatū intrauit in hunc mundū. ⁊ p
peccatū in omnes homines mors pertrāsīt. **E**zechiel.
An nō patres comederunt uuā acerbā et dentes. filio
rum obstupefunt.

Cap. v.

Sed attende quo cibo oceptus nutriat in utero. profecto sanguine mēstruoso qui cessat ex femina p[er] oceptum ex eo ut oceptus nutriat in femina. qui fert eē tam detestabilis ⁊ imūdus ut ex ei[us] tactu fructus nō germinēt. arescāt arbuta. moriant herbe. amittunt arbores fructus. si uero fera siue canes inde comederint in rabiē efferunt. Cōceptus fet[us] vicius seminis contrahit. ita ut leprosi et elephantes ex hac corruptione nascant. Dñ secundū legē moysaicā mulier que mēstrua patiē reputat imunda. Et si quis ad menstruata accesserit iubet interfici. ac propter imundiciā mēstruorū precipit. ut mulier si masculū pareret quadraginta. Si uero feminā octogita diebus a tēpli ingressu cessaret.

Capitulum sextum.

Quare ergo data ē misero lux. ⁊ uita his qui sunt in amaritudine anime. Felices illi qui moriunt anteq[ua]m oriant. prius mortē sentientes q[uam] uitā scientes. Guidā em̄ tam deformes ⁊ prodigiosi nascunt. ut nō homines s[ed] poti[us] abhominaciones uideant. Quibus forte melius fuisset prouisum si nunq[ua]m prodissent ad visum. q[uam] dum monstra monstrant ⁊ ostendunt ostēti pleriq[ue] uero diminuti mēbris ⁊ sensibus corrupti nascant. amicorū tristitia. parentū infamia. prop[er] quorum verecundia. q[uod] hec p[ar]ticulariter dixeris de quibus tam cū generaliter omnes sine sciētia. sine uirtute. sine uerbo nascunt. flebiles debiles imbecilles p[er] a brutis distantes. imo in multis minus habentes. nā statim ut animalia orta sunt gradiunt. nos at nō solū erecti pedibus nō incedim[us]. uerū etiā icurati reptam[us].

Cap. vii.

Omnēs em nascimur eiulātes vt nature miseriam
exprimam9. **M**ascul9 em recēter nat9 dicit. **N**e fe
mina uero. **E**. vñ 6. Dicētes e l a quotquot nascūt ab
Eua. **Q**uid em igit **E**ua nisi eu a. vtrūq; dolentis in
terectio ē dolorē magnitudinis exprimens. hinc enī
ante peccatum virago. p9 peccatuz **E**ua meruit appel
lari. ex quo sibi dictuz audiuit i **G**enēsi. **I**n dolore pa
ries. nō est dolor sicut parietis. vñ **R**achel pre nimio
dolore partus interiit 7 moriens uocauit filiū suū no
mē **B**eniamin. id ē fili9 doloris. **U**xor **F**ines subitis
dolorib9 irruentib9 peperit filium ac periit 7 in ipso
mortis articulo uocauit filium suū. **P**etabel. id ē filiū
doloris. **I**n euāgelio **J**ohānis. **M**ulier cu9 parit tris
ticiā habz. cum at peperit filium masculum iā nō mel
minit pressurē. ppter gaudiū quia nat9 ē homo i mū
do. **C**ōcipit ergo cū imundicia 7 fetore. parit cū tristi
cia 7 dolore. nutrit cū angustia 7 labore. custodit cum
instantia et timore.

Cap. viii.

Nud9 egredit 7 nud9 regredit. pauper accedit 7
pauper recedit. **J**ob **D**uctus iquit egress9 su9 ex v
tero matris mee 7 nud9 reuertar illuc. **A**p9 ad **E**bi
motheū. nihil intulim9 in hūc mundū auferre qd post
sum9. **S**i quis aut idue9 egredit attende quale pferat
indumentū. **T**urpe dictū. turpi9 auditū. turpissimū ui
su. fedā pelliculā sanguine cruentatā. **H**ec ē illa mater
ria de q **T**hamar inquit i partu in **G**en. **Q**uare dicitur
sa ē propter te materia 7 ob hāc causaz uocauit nomē
eius **I**shares.

Cap. ix.

Qualis humane additionis indignitas. indignetur
vilicatis humane additio. herbarum et arbores in-
uestiga ille de se producit flores et fructus. et tu de te
lendes pediculos et lubricos. Ille de se fundit oleum
vini et balsamum. et tu de te urinam sputum et sterces. Ille
de se spirat suauitatis odorem. et tu de te reddis abho-
minationem fetoris. Qualis est arbor talis est fructus. In
euangelio. Non potest arbor mala bonos fructus facere. nec
arbor bona malos fructus. Quid enim est homo secundum for-
mam nisi quedam arbor eversa cuius radices sunt crines
truncus est caput cum collo. Stipes est pedes cum alio. rami
sunt vlnae cum tibis. frondes sunt digiti cum articulis. Job
Hoc est folium quod a vento rapitur. et stipula que a sole
siccatur.

*nota de fructibus hominis pro
mala arboris*

Cap. x.

In primordio additionis humane non gentis annis
et apostolus homines vixisse legunt. sed paulatim vita
hominis declinante dixit dominus ad Noe in Gene. non perman-
nebit in homine spiritus in eternum quia caro est. Eruntque di-
es vite illius. cxx. annorum quod intelligi potest tam de termino vi-
te quam de spacio penitendi. Ex tunc enim rarissime leguntur
homines vixisse plus. sed cum magis et magis vita reci-
dat humana. dictum est in psalmo. dies annorum meorum. In ipsis
lxx. annis. si autem in potentatibus lxxx. et amplius eorum la-
bor et dolor. Job. Nunc paucitas dierum meorum et finietur
breui tempore. dies mei velociter transierunt. quia a texente tela
succidit. Job. homo natus de muliere breui viuens tempore
replet multis miseriis qui quasi flos egreditur et conteritur
et fugit velut umbra. et nunquam in eodem statu permanet. pau-
ci veniunt ad lx. paucissimi ad lxx. annos perueniunt.

Siquis autem ad senectutem precesserit statim cor eius affligitur et caput occidit. languet spiritus. fetet abeliter facies rugatur et statim curuat. Caligant oculi et uacillant articuli. nares effluunt. et omnes crines defluunt. tremunt tactus et deperit actus. dentes putrescunt. aures surdescunt. senex defacili prouocat et defacili reuocatur. cito credidit et tarde discernit. tenax et cupidus. tristis et querulus. uelox ad loquendum et tardus ad audiendum. sed non tardus ad iram. laudat antiquos et spernit modernos. uicuperat presens et commendat preteritum. suspirat et anxiat. torpet et infirmat. Audi poetam **Dracium**. Multa senem circumueniunt incommoda. porro nec senes contra iuuenes gloriarentur. nec molestarent iuuenes contra senes. quia quod sumus iste fuit. erimus quicquid quod hic est.

Ca. xii.

Avis ergo nascitur ad uolandum et homo nascitur ad laborandum. cuncti dies eius laboribus et erumna pleni sunt nec per noctem quiescit mens eius. In **Eccle.** Et hoc nomen uanitas non est quisque sub sole sine labore. non est sine defectu sub luna. non est sine uanitate sub tempore. Tempus enim est motus reum mutabilium. uanitas uanitatum et omnia uanitas. Inquit **Eccle.** Quod uaria sunt studia hominum. omnia que diuersa sunt exercitia. In **Eccle.** unus omnium finis est terminus. id est affectus labor et afflictio spiritus. In **Eccles.** Occupatio magna est omnibus hominibus et iugum graue super filios. A dea die exitus de utero matris eorum usque in diem sepulture in matrem omnium nostrum.

Cap. xiii.

Perscrutantur sapientes et inuestigant alta celi lata terre. profunda maris. de singulis disputant et de cunctis pertractant. discant spiritum ut doceant. id est quod debet

occupatiōe nisi laborē et dolorē ⁊ afflictionē spūs in
ueniēt. Nouerat hoc experimentū qui dixerat. Eccles.
Dedi cor meū ut scirē prudētiā atq; doctrinā errores
stulticiā. ⁊ agnouī qd eēt labor et afflictio spiritus. eo
qd in multa sapientia multa sit indignatio. et qui ad/
dit scientiā addit laborē. licz em oporteat indagāte;
multis etiā insudare uigiliis ⁊ inuigilare sudoribus.
vix tamen ē tam facile tam uile quicq;. qd ad plenu;
intelligat ⁊ oprehendat ad loquendū. nisi forsan il/
lud perfecte sciāt qd nihil sciūt perfecte qd ex hoc in/
solubilis redargutio osequat qd em ī libro sap. Cor
p? qd corripit aggranat aimā ⁊ deprimat terrena. ine/
berat sensum mltā cogitantē. Audi quid sup hoc sen/
tiat Salo. in Eccle. cūte res difficiles nō pōt eas hō ex/
plicare sermonib;. ē hō qui dieb; ⁊ noctib; nō capit
somnia oculis ⁊ nullā opē dei pōt inuenire rōnē. ⁊ qto
pl; laborauerit ad qredūz tātomīn; iueniet In psal.
Defecerunt scrutātes scrutini; qm accedit hō ad cor
altum et exaltabit de;. Salo. perscrutator em maief/
tatis opprimit a glā. qui em magis intelligit magis
dubitāt. ⁊ ille uidet pl; sibi sapere q pl; desipit. pu/
ras ergo sciētie ē scire qd nesciat. fecit at de; homine;
rectūz et ipse se infinitis miscuit qstionib;. ¶ Ca. xiiii.
Qurrunt ⁊ discurnūt mortales p sepes ⁊ semitas
ascēdunt mōtes ⁊ trāscēdunt colles transuolant
rupes. peruolant alpes. trāsgrediuntur foueas. ingre/
diuntur cauernas. rimantur viscera terre. p̄funda ma/
ris. incerta fluminis. opaca nemoris. inuia solitudi/
nis. exponunt se uentis ⁊ ibribus conitruis ⁊ fulmini/
b; fluctib; ⁊ pcellis p̄cipitis ⁊ ruinis. metalla cūdūt

et inflant. lapides sculpūt ⁊ poliunt. ligna succi dunt
dolant et ⁊sumūt. telas ordiunt et texunt. **E**xcolant
agros. plantant vineas. uestes incidunt. edificant do-
mos ⁊ plantant ortos. succendunt clibanos. extruūt
molendina. piscant uenant et aucupant. meditant et
cogitant consiliant et ordinant querelant et litigant.
Diripiunt et furant. decipiunt et mercant. ⁊tendunt ⁊
preliant. et innumera talia ut opes ⁊gregēt. ut questus
multiplicent. ut lucra sectent. ut honores acquirant. ut
dignitates extollant et potestates accedāt. ⁊ hoc quo-
q; labor et mentis afflictio. si mihi nō credat Salomō
ni credat. in **Eccles.** Magnificauit inquit opera mea
edificauit mihi domos. et plantauit mihi vineas. feci
ortos et pomeria ⁊ cōseui cunctis generib; arborū. ex-
truxi mihi piscinas aquarū ut rigarē siluas agrorum
germinantiū. possedi seruos et ancillas. multaq; fami-
liam habui. armenta quoq; et magnos ouīū greges vl-
tra oēs qui fuerūt in **I**herusalem **C**oaceruauit mihi au-
rum et argentū ⁊ substantias regū ⁊ puinciaꝝ. feci mi-
hi cātōres ⁊ cātatrices ⁊ delicias filioꝝ habui. ciphos
⁊ vrceos in ministerio ad uina fundenda habui ⁊ sup-
gressus sum opib; oēs qui fuerunt ante me ī **I**hrlm.
Cunq; me ouertissem ad uniuersa q̄ fecerā et ad labo-
res quib; frustra sudauerā. vidi in omnib; vanitatē
⁊ afflictionē animi ⁊ nihil permanere sub sole qd nō
sit labor et afflictio spiritus.

Cap. xv.

Quāta mortal' āxit āxietas affligit cura sollicitudo
molestat met⁹ exterrēt tremor ⁊cutit. horor ab-
ducit dolor affligit. ⁊turbat tristitia. ⁊turbat turbatō

pauper ⁊ diues. seru⁹ ⁊ domin⁹. cōiugat⁹ ⁊ cōtinēs. de
niq⁹ bonus ⁊ mal⁹ ōnes mūdānis cruciatib⁹ affligūt
et mundanis afflictionib⁹ cruciāt. ex pto credo mgrō
Iob. Si impius iquit fuero ve mihi est ⁊ si iust⁹ nō le
uabo caput saturatus afflictione ⁊ miseria.

Pauperes em̄ **Cap. xvi.**
premunt inedia cruciant erūna fame siti frigore
nuditate uilescūt ⁊ tabescūt. spernunt ⁊ confundunt. **D**
miserabilis cōditio mēducantis. **N**ā si petit pudore
cōfundit. si uero nō petit egestate cōsumit. s⁹ ut man
ducet necessitate opellit. deū causat iniquū qd nō recte
diuidit proximū. criminat malignū qd nō plene sub
ueniat. Indignat murmurat ⁊ peccat. **A**duerte sup hoc
sententiā Salomonis i **Prouerblis.** **F**elix ē mori q̄
indigere et proximo suo pauper erit odios⁹. **S**alomō
oēs dies pauperis mali fratres hoīs pauperis ode
rūt eū. insuper et amici procul recesserūt ab eo. vñ v. i
Ecclione **C**ū fueris felix ⁊ c. pro pudore secundū for
tunā existimat persona. cū secundū personā pot⁹ sit
fortuna existimanda. cā bonus reputat ut diues. taz
malus ut pauper cū tam diues sit reputandus ut bo
n⁹. cā pauper ut mal⁹. diues em̄ superfluitate resoluit
⁊ iactantia effrenat. **C**urrit ad libitū ⁊ currit ad illici
tum. s⁹ fiūt ad instrumenta penarū q̄ fuerāt oblectamē
ta culpaz. labor in acquirēdo. timor in possidendo.
dolor i amittēdo mentē ei⁹ sp̄ fatigat sollicitat ⁊ affli
git. **I**n euāgelio **M**at. ubi ē thesaur⁹ tu⁹ ibi ē ⁊ cor tu
u⁹ s⁹ de hoc plen⁹ i seq̄ntib⁹ dicim⁹. **Ca. xvii.**
Seru⁹ nīs terret āgari⁹ fatigat plagis affligit opib⁹
spoliat q si n̄ h⁹ hrē opellit. ⁊ si h⁹ cogit nō habet

Culpa dñi serui pena. culpa serui dñi preda. **Dratius**
Quicquid delirant reges plectuntur achiui. **In Eccle.**
Venatio leonis onager in heremo. sic pascua diuitum
sunt pauperes. **D**extrema editio seruicutis. **Natura**
liberos genuit s; fortuna seruos constituit. seruus cogitur
pati nemo sinit opati. dolore percutit et nemo cōdo
lere permittit. sic ipse uero seruus est ut nemo sit sibi mi
sericors qui castra sequitur. q; miser ē aliena viuere
preda. dñs at si crudelis est oportet illū uereri pter ne
quitiā subiectoz. si mitis ē dominus attingit illū cōtē
ppter insolentiā subiectoz. seruoz ergo metus affligit
et māfuetū uilitas pui pendit. nā crudelitas parit odi
um. et familiaritas parit cōtēptū. familiaris em cura fa
tigat et domestica sollicitudo molestat. **O**portet em sp
re paratū ubiq; iumētū ut possit malignantiū insidias
pcauere. et oppugnantū iurias ppushare. hostes cōtē
nere. ciues tueri. nec sufficit diei malicia sua **In psalmo**
Si dies diei laborē eructat et nox nocti sollicitudine
inducat. dies ergo laboriosi dicunt et noctes expēdū
tur insomnes.

Cap. xviii.

Potest ignis nō urere pōt caro nō cōcupiscere
quia quātumcūq; pugnet Jebusey ille penitus
expugnat. **Dratius.** staturam expellas futura tū usq;
recurreret. **In euāgelio Mathi.** Non omnes capiunt
verbu; illud s; qui potest capere capiat. **Uñ** cuz deus
de ceteris pontificalibus indumentis iussit in **Exo.**
ut **Moyse** et **Aaron** filios suos uestirent. et de solis
feminalibus non precepit. **Sed** ait ut ipsi feminali
bus non uterentur cum ingrederentur in tabernacu
lum testimonii. **Paulus ad Timotheum** dicit

Nolite fraudare inquit inuicē. nisi forte ex consensu ad
tempus ut vacetis orationi. Et itez reuertimini in id
ipsum ne temptet uos **Sathanas**. propter continentia
uestra. **¶** Delis em̄ ē nubere q̄ uri. pugnat ergo contra cō
tinentia angelus **Sathane** qui carnaliter stimu
lat et grauit̄ colaphizat. Ignem nature suggestionis
Flatu succendit. materia apponit. facultatem tribuit et
oportunitatē ministrat. pugnat et spēs q̄ subito visa
est facile occupat. **In** .ii. Regū. vii cū **Dauid** p̄ meri
diē deambulare in solario domus regie. uidens ex ad
uerso **Bersabee** lauante occupauit eā. **Erat** aut muli
er pulchra ualde. misit et tulit eā dormitq; cum ea.
¶ **Ap̄lus** ad **Corinth.** Porro qui cū uxore est sollicitus
est que sunt mundi et diuisus est. distrabit em̄ per mul
tas angustias etiā in uarias sollicitudines discepta
tus ut filiis et uxori famulis et ancillis necessaria que
rat et subministret. tribulationē ergo carnis habet hu
ius uxor occupat habere preciosus ornamentū. vari
am suppellectilē ut pluri sit sepe cultus uxoris q̄ cen
sus mariti. alioquī per dies et noctes suspirat et plan
git. garrit et murmurat. **Salomō.** **Tria** em̄ sunt q̄ non
sunt hominē i domo manere. fumus. stillicidiū. et mala
uor. **¶** Illa inquit ornatior procedit i publicū hoc ab
omnib; honorat. **Ego** misera sum in conuenticu femina
rū. sola despicio. a cunctis contemnor. sola uult diligi.
sola laudari. alteris amorē suū asserit odiū. alteris lau
dem suū decus suspicat. **¶** Amādū est ōne qd diligit. odi
endū ē oē qd spernit. uicere uult s; uinci nō ual; famu
lari nō patit s; dñari molit. cūcta uult posse nlla ue
ro nosse. si pulchra fuerit facile adamat. s; si feda facile

occupiscent s; difficile custodit. Jere. Sed a multis dili-
 git molestū ē possidere. quod nemo dignat̃ habere. ali-
 us forma alius ingenio. alius libertate sollicitat et ex
 aliqua parte rapit̃ quod undiq; patescit. Terus equus
 azinus et canis. vestis et lecticulus. calix et urceolus.
 prius probant̃ et postea oparāt. Sponsa vero uix
 conducit̃ ne prius displiceat q̃ ducat. Qualiscūq; ca-
 sus obuenit est necessario habenda si feda si fetida si
 egra si fatua si superba si iracunda si parte qualibet
 viciosa propter solam fornicationē potest uxor a ui-
 ro dimitti. s; nec dimittens potest aliā ducere. nec di-
 missa potest alii copulari. In Matheo Et quicūq; di-
 miserit uxorem nisi ob fornicationē ⁊ aliā duxerit me-
 chat̃. et qui dimissam duxerit mechat̃. Ap̃lus ad Co-
 rinth. q; si uxor a uiro suo discesserit manere debet in
 nupta. aut uiro suo recōsulari. similiter et uir si discesse-
 rit ab uxore graue nimis est pondus matrimonii. Sa-
 lomō. Nam stultus et impius qui tenet adulterā et
 patronus est turpitudinis qui celat crimē uxoris. s; si
 dimittat adulterā absq; sui culpa punit̃. qm̃ illa uiuē-
 te cogit̃ continere. propter qd̃ discipuli X̃po dixerūt
 in Matheo. Si rea ē causa hōis cū uxore nō expedit
 nubere. quis unq; equanimiter poterit sustinere urina-
 lez supitio sola zelocipiū uehementer. Nā licz scriptū
 ē in Gen. Erūt duo ī carne una. zelus tñ uiri nō patit̃
 in carne una.

Cap. xix.
Non est gaudere cū impiis propheta dicit dñs p-
 que peccat hō per hec et torquet. uermis ei⁹ oscientie
 nunq; morit̃ et ignis rōnis nunq; extinguit̃. Job. ui/
 di eos qui operant̃ iniquitates et seminant dolores.

et metunt eos tanto domino periisse ⁊ spiritu ire eius
consumptos. superbia inflat. inuidia rodit. auaricia sti-
mulat. ira succedit. angit gula. dissoluit luxuria. ligat
mendaciū. maculat homicidium. sic et cetera viciorū
portenta ut qui sunt homini peccanti oblectamenta
deo sunt instrumenta puniendi. **Oratio.** Inuid⁹ alteri
us macrescit reb⁹ opimis. inuidiā si tui nō inuenire ti-
rāni mai⁹ tormentū. **Paulus ad romanos.** Viciū enī
corrumpit naturā apostolo testante qui ait ad roma-
nos. Quia euauerūt in cogitationib⁹ suis obscuratū
est cor eorū. propter quod tradidit illos de⁹ in deside-
ria cordis eorū ut imundicia et scelus afficiant cor-
pora sua. Et quia nō probauerūt deum habere in no-
ticia sua tradidit eos deus in reprobiū sensum ut faci-
ant ea que nō oueniūt. **Paul⁹ ad Thimotheū.** s⁹ qui
pie uolunt uiuere in Xpo Iesu persecutionē patien-
tur. **Paulus ad hebreos** sancti vero ludibria et veri-
bera experti sunt. insuper ⁊ vincula ⁊ carceres lapida-
ti sunt. secti sunt. temptati sunt. ⁊ in occisione gladii
mortui sunt pro domino. **Paulus ad hebreos.** Circu-
ierunt in melotis et in pellib⁹ caprinis angustati sunt
afflicti sunt quib⁹ dignus nō erat mund⁹. in solitudi-
nib⁹ errantes ⁊ in montib⁹ et in cauernis terre. **Paul⁹**
ad Corinth. periculis fluiū. periculis latronū. pericu-
lis ex genere. periculis ex gentib⁹. periculis in sollicitu-
dine. periculis in falsis fratrib⁹. in labore et erūna i ni-
giliis multis. in fame siti et in ieiuniis multis. in frigo-
re ⁊ nuditate. et in angustiis multis. Iustus enim cum
abneget semetipsum crucifigens mēbra sua cū viciis et
cōcupiscentiis ut sibi mūd⁹ sit crucifixus et ipse mūdo

In ap̃lo. **N**ō habem⁹ hic maēntē ciuitatē. si futurā
gloriā inquirē sustinet seculum tanq̃ exilium claus⁹
in corpore tanq̃ in carcere. **Psalmus.** Incola ego sum
i terra et peregrinus sicut omnes patres mei. **R**emitte
mibi ut refrigeret priusq̃ abeā ⁊ amplius nō ero. **D**eu
mibi quia incolatus meus prolongatus est habitauī
cū habitantib⁹ cedar multum incola fuit anima mea.
Paulus **Q**uis infirmat⁹ ⁊ ego non infirmor. quis scan
dalizat⁹ et ego nō uror. **In Judith.** **N**ā peccata proxi
morū refrigeria sunt iustoz. **In Judith.** **H**oc ē irrigu
um qđ **C**aleph dedit filie sue in dotem.

Cap. xx.

Ilicia est uita hoīs sup terrā. **Job.** **A**n nōne mi
licia cū multiplices hostes vndiq̃ semper insidi
ent. ut capiāt prosequētur ut permaneāt. demō et ho
mo mund⁹ ⁊ caro. demō cū viciis. hō cū bestiis. mun
dus cū elementis. caro cū sensib⁹. **A**p̃lus **C**aro nāq̃ cō
cupiscit aduers⁹ spiritū ⁊ spūs aduers⁹ carnē vtz nō
est nobis oluctatio aduers⁹ carnē ⁊ sanguinē s; aduer
s⁹ spūalia nequicia in celestibus aduers⁹ rectores tene
bray haz. **Petrus.** aduersari⁹ noster diabolus tanq̃
leo rugiens circuit querens quē deuoret. accenduntur
ignea tela nequissima. **I**here. mors ingredit⁹ per fenest
ras. **I**n libro sap. ocul⁹ animā depredat⁹ pugnat or
bis terray oīa insensatos. **In Math.** **I**nsurget gens
cōtra gentē. et regnū aduers⁹ regnū. et terremot⁹ mag
ni erunt per loca pestilentie ⁊ fames terroresq̃ de cel
lo tempestates et tonitrua. terra producet spinas ⁊ tri
bulos aq̃ pcellas ⁊ fluct⁹. aer tēpestates ⁊ tonitrua
ignis coruscationes ⁊ fulgura. **I**n **G**e. maledicta terra iq̃

in ope suo spinas ⁊ tribulos germinabit tibi. **In** sudore vultus tui uesceris panē donec reuerteris ad terrā de q̄ sumptus es. q̄ terra es ⁊ in terrā ibis. **In**scidiat aper de silua ⁊ singularis feras depascit lupus ⁊ ursus pardus. et leo tygris. et onager cocodrillus ⁊ grises serpens ⁊ coluber. basiliscus et aspis cerusces ⁊ draco scorpiones et uipere sꝫ ⁊ lendes ⁊ pulices formice ⁊ pediculi. cimices ⁊ musce scorpiones ⁊ vulpes pisces ⁊ volucres. **In** Gene. Nā q̄ creati sumus ut dñaremur piscibus ⁊ volucribus celi ⁊ vniuersis animantibus q̄ mouentur in terra. **In** Deutro. nūc clamur illis in predā **S**criptū ē em̄ in psalmo. dētes bestiarū mittā in eis cū furore trahentū super terram.

Cap. xxi.

Infelix ego homo quis me liberabit de carcere mortis huius. **A**plūs. Certe nō vult educi de carcere q̄ nō vult educi de corpore. nā carcer aīe corpus ē de quo dicit **D**auis. Educ de carcere animā meā nūq̄ ibi ē q̄s tranquillitas. nūq̄ ē pax et securitas. vbiq̄ ē timor ⁊ tremor. vbiq̄ labor ⁊ dolor. **J**ob. caro vix viuet ⁊ aīa sup semetipsā lugebit.

Cap. xxii.

Quis vnq̄ ad vnicā diē totā suā duxit delectationē iocundā quin in aliqua pte diei reatus cōsciētie p̄ impetū ire p̄ motū cōcupiscentie cōturbauerit. quē luor inuidie uel ardor auaricie uel timor superbie nō vexauerit quē aliqua iactura uel offensa p̄ passio nō cōmouerit quē deniq̄ vis⁹ p̄ audit⁹ ul̄ act⁹ aliquis nō offenderit. **K**ara aīa in terris nigro simul agno **A**u di sup hoc snīaz sapiētis. **E**cclē. **N** mane usq̄ ad uesperā mutabit spūs **J**ob. **C**ogitationes uarie sibi succedunt. **I**mens rapit in diuersa tenet citharā et gaudent

ad sonituz organi. ducunt in bonos dies suos ⁊ i pñe
to ad inferna descendunt.

Cap. xliii.

Semper em̃ mūdane leticie tristicia repētina suc/
cedit et qđ incepit eē cū gaudio desinit eē cū tris/
ticia. mundana quippe leticia ul' felicitas multis est al/
maritudinib⁹ respersa. Nouerat hoc ille qui dixerat.
Risus dolore miscebit'. **Sal.** Extrema gaudiu luctus
occupauit. **Paulus.** Expti sunt et liberi. **Job.** Bui cō/
mederant et biberant vinū in domo fratris sui primo
genti repente uenē⁹ irruit uehementer a regione deser/
ti ⁊ cōcussit quatuor angelos dom⁹ qui corrūēs vñ/
uersos oppressit. Merito ergo pat⁹ aiebat uersa est in
luctū cithara mea ⁊ organū meū in uocē fientium. **In**
Eccle. Meli⁹ ē ire ad domū luct⁹ q̃ ad domū cōuiuii
In Eccle. In die bonoz ne imemor sis maloz. in **Ec**
cle. Memorare nouissima tua et i eternū nō peccabis.

Cap. xliiii.

Semper dies ultim⁹ prim⁹ et nūq̃ dies primus
dies ultim⁹ reputat' cū tñ ita viuere sp deceat tā
q̃ mori sp oporteat. Scriptū ē em̃ in **Eccle.** Memor
esto qm̃ mors nō tardat. temp⁹ preterit et mors ap/
propinquat. **In psal.** Mille anni añ oculos sicut dies
besterna q̃ preterit sp ei futura nascunt'. ⁊ sp pñcia mo/
runt'. Et quicquid ē preteritū totū est mortuū. Mori
mur ergo dñi semper uiuim⁹. tunc tñ deficim⁹ mori. cū
desinimus viuere. **In Eccle.** meli⁹ est ergo mori uite q̃
uiuere morti quia nūq̃ ē mortalis vita q̃ mors ui/
uentis. **In Eccle.** laudari magis mortuos q̃ uiuen/
tes ⁊ utroq̃ feliciorē reputari qui nōduz natus ē uita

Vita fugit capiti. pinguis est quae
 si se quid pinguis nobis esse possit.
 legere facit.

velocitate fugit et retineri non potest. Adors autem instat et occurrere et impediri non potest sed hoc est illud mirabile quod quanto plus crescit tantomagis decrescit. quia quanto plus uita procedit tantomagis ad finem accedit. ¶ Cap. xxv.

Cap. xxv. **E**mp̃ em̃ quod quieti ocessuz ē nō ocedit eē qe
cum nā terrent somnia. visiones perturbant. Et
licz nō sunt in ueritate tristitiā uel terribilia uel labo
riosa que somniāt somniātes in ueritate tñ tristant ter
rēt et fatigāt intm̃ ut ēt dormiētes aliqñ lachrimant.
et euigilātes sepiissime ostant. si uero iocūduz quid
viderint nihilominz euigilantes tristant tanq̃ id ami
seriut. **A**duerte quid sup̃ hoc dicat **E**lebat **T**hema
mices in **D**aniele **I**n hora uisionis nocturne qñ solet
sopor homines occupare. p̃auor tenuit me ac tremor
et oīa ossa mea p̃territa sunt. ⁊ cū spūs me p̃nte transi
ret inhorruerūt pili carnis mee. **C**ōsiderata **J**ob dicē
te. **S**i dixero o solabit me lectulus meꝝ et reuelabo lo
quēs mecū in stratu meo terrebit me per somnia ⁊ per
visiones ⁊ horrores ocutiens. **I**n **D**aniele **N**abuch
somniū uidit q̃ eū ualde p̃terruit et uisiones capitis
eꝝ cōturbauerūt eum. **I**n **E**ccl. multas curas sequūtur
somnia ⁊ ubi multa somnia plurime uanitates. **I**n **E**c
cle. **M**ultos errare fecerūt somnia et exciderūt speran
tes in eos. apparēt em̃ frequēter i somnis turpes yma
ginaciones ex quibz per illusiōēs nocturnas nō solū
caro polluit sꝫ anima maculat. **U**ñ dñs in **L**euitico.
Si sic inquit inter uos bō qui sit nocturno pollutus
sommio egrediat̃ castra et nō reuertat̃ prius ad uespe
rā lauet aq̃ ⁊ post solis occasum reuertat̃ in castra.

Еяръ. xxvi.

Quanto dolore turbamur tanto dolore dectimur
cū amicoꝝ damna sentimꝰ. cū pericula parentuꝝ
formidamꝰ. plꝰ interdū sanꝰ formidine qꝰ sanꝰ egritu
dine pturbatꝰ plꝰ hic volūtaris affectu doloris qꝰ is
inuitꝰ effectū languoris affligit. Quidiz uersum ē em
illd poeticū. Plena timoris amor cuiꝰ pectꝰ tā ferreū
cuiꝰ cor tā lapideū ut gemitꝰ nō exprimat lachrimas
nō effundat cū proximi uel amici morbuꝝ uel interituꝝ
intuetꝰ ut cōpatienti nō opatiatꝰ ⁊ doloribꝰ nō cōdo
leatur. Ipse Ihesꝰ in euangelio Iohānis cū uidisset
Mariā et iudeos qui cū ea uenerant ad monumentuꝝ
plorantes infremuit spiritu. turbauit semetipsuꝝ ⁊ la
chrimatꝰ ē. sz eo potꝰ quod ad uite miseras mortuū
reuocabat. Sciāt ergo se culpabiliter duꝝ. ⁊ dure cul
tualē anime sue mortem nō deflet.

Cap. xxvii.

Nondū a seculo tot egritudinū genera. tot species
passionis phisicalis industria potuit indagare.
Quot humana fragilitas tollerare. tollerabilē quideꝝ
diximꝰ morbuꝝ intollerantiā melius utraqꝝ diuinximꝰ
Nā intollerabilis ē propter patiēdi necessitatē de die
in diē magis ac magis natura corrumpit ita qꝰ multa
fuerūt experimēta salubria qꝰ propter defectū ipsius
hodie sunt mortifera. Genuitqꝰ iā mundaꝝ utiqꝰ Aci/
crocismꝰ et Macrocismꝰ. et qñ prolixuie utriusqꝰ se
nectꝰ producit tanto deteris utriusqꝰ natura turbatꝰ.

Cap. xxviii.

Subito cū non suspicat infortunium accidit. Ca
lamitas irruit morbus inuadat mors intercipit

quā nullus euadit. **Balo.** Ergo nō gloriaris in crastini
num morieris ignorans q̄ superuentura p̄reat dies.
nescit hō finē suū. ⁊ sicut pisces capiunt in hamo ⁊ a
ues op̄prehendunt laqueo sic capiunt hoīes tpe malo
cū eis extimplo superuenerit mors. **Ca. xxix.**

Quid dicā de miseris qui p̄ imisa tormentoz ge
nera puniunt cedunt fustibz ⁊ gladiis iugulant
cremāt flāmis ⁊ lapidibz obruūt. discrepant vigili
is et patibulis suspendunt. torquēt ignibz ⁊ scorio
nibz flagellant. artant vinctis. ⁊ laqueis sigillantur
decludunt carceribz ⁊ ieiuniis macerant precipitant.
et submergunt. excoriant et distrabunt. sectant ⁊ sub
fodiunt. **Ihe.** Qui ad mortē inquit **Ihe.** et qui ad gla
diū et qui ad famē. et qui ad captiuitatē crudele iudi
ciū in magnū supplicū. triste expectaculū dant i escā
volatilibz celi. bestiis terre. piscibz maris. **Heu heu mi**
sere matres q̄ tam infelices filios genuistis.

Illud hoc horribile faciū libz misere. **Ca. xxx.**
qđ **Iosephus** de iudaica obsidione describitur

Mulier quedā facultate et genere nobilis cū ceteris mul
titudine q̄ ofluxerant **Iherlm** omunē cū oibz obsidio
nibz casum ferebat hui⁹ reliq̄s facultates q̄s de domo
i urbē onexerat tirāni penic⁹ inuaserunt ⁊ quicquid no
ta reliquiaz ex magnis opibz fuerat quibz victū co
tidianū p̄ tenuē duceret irruētes p̄ momēta p̄donū sa
tellices rapiebāt p̄ quibz lugēs mulier ex indignatiōe
quadā uelō insania fatigata ita ut iterdū p̄dones i ne
cē sue maledictiois ⁊ diuiciis instigaret uezz cū nec irri
tat⁹ quisq̄ nec miserat⁹ illā p̄cuteret. ⁊ si quid forte ti
bi ab illa fuissz q̄sitū id aliis q̄reret nec iaz usq̄ fieret

Be

roplā recipiēdi & repeniēdi. cuꝫ fames āt vīra uisceri
bus insisteret ac medullis ⁊ ad furorē famis iā media
purgeret pessima usa osiliis oīra iā armat iura natu/
re. erat em̄ sub uberibꝫ ei filiꝫ paruulꝫ quē añ oculos fe
rens. Infeliciis iqt mris. **D** infelicior fili i bello fames
ac directio predonū cui te reseruabo. nā et si possit ui
ta superari iugo tñ seruitutis vigemur. ueni ergo o mi
nate esto mihi **Matri** tibiꝫ predonibꝫ furor seculis fa
bula q̄ sola deerit cladibꝫ iudeoz. **E**t hec cū dixisset
p̄tinꝫ filiū suūꝫ ingulauit. tunc eundē igni suppositū
torret et mediū osumit mediumqꝫ seruat obiectū. **E**t
ecce predones ofestum irruūt obuste carnis odore cō/
cepto mortē minant nec sine mora cibos quos para/
tos senserat demonstraret. tūc illā partē uobis optimā
reseruauī ⁊ otinuo q̄ superfuerāt mēbra detexit infan
tis ac illos repente ingens horror inuasit et in maiꝫ
q̄uis dirigere cū animi uox ē faucibꝫ interclusa. illa
vero trutulento vulcu et ipsīs predonibꝫ trutulentior
meus inquit filiꝫ ē paratus ⁊ in meum ē facinꝫ. edite
nā ego prior omedi quē genui. nolite uos effici matre
religiosiores aut femina meliores q̄ si uos pietas vī/
cit et meos exēctamī cibos ego que iā talibꝫ pasta suꝫ
his itēꝫ pascar. post hec illi preteriti trementesqꝫ dis/
cedunt qui hūc solū ex oibꝫ facultatibꝫ misere matri
cibum relinquerant.

Cap. xxxi.

Nemo se ofidet expertem qui se nouit imuneꝫ a
culpa q̄ stat videat ne cadat. nā sepe dānat ino
cens ⁊ nocēs absoluit. piꝫ punit ⁊ ipiꝫ bonorat. ⁊ be
sꝫ crucifigit ⁊ Barnabas dimittit. hodie uir quietꝫ in
utilis uir religiosꝫ ypocrita. uir simplex fatꝫ reputa

tur et deridet. ut ait Job Iusti simplicitas lapas cō-
tempna apud cogitationes diuitū.

Incipit secunda pars.

De culpabili humane conuersationis ingressu.	i.
De cupiditate.	li.
De iniquis muneribus.	iii.
De acceptione personarum.	iiii.
De uenditione iusticie.	v.
De miserabili desiderio cupidorum.	vi.
Quare cupidus satiari non potest.	vii.
De falso nomine diuitiarum.	viii.
De exemplo contra cupiditatem.	ix.
De possessione diuitiarum.	x.
De licitis opibus.	xi.
De incertitudine diuitiarum.	xii.
De superflua sollicitudine cupidorum.	xiii.
De avaro et cupido.	xiiii.
De auaritia cum dicat ydolorum seruus.	xv.
De quibusdam proprietatibus auaricie.	xvi.
De gula.	xvii.
De exemplo contra gulam.	xviii.
De ebrietate.	xix.
De exemplo contra ebrietatem.	xx.
De luxuria.	xxi.
De generalitate luxurie.	xxii.
De diuersis generibus luxurie.	xxiii.
De coitu contra naturam.	xxiiii.
De pena huius sceleris.	xxv.
De ambizioso.	xxvi.
De nimia occupiscentia ambitionis.	xxvii.

De exemplo ambicioso.	xxviii.
¶ Misera et brevis ē uita magnatū.	xxix.
De diuersis proprietatib⁹ superboꝝ.	xxx.
De superbia ⁊ casu luciferi.	xxxi.
De abominatione supbie ⁊ arrogātia hominū.	xxxii.
De abominatiōe superbie.	xxxiii.
Contra fraudē superboꝝ.	.xxxiiii.
Contra fraudē ambicioꝝ.	xxxv.
De proprietatib⁹ arrogationū.	xxxvi.
De superfluo cultu.	xxxvii.
Contra superfluū ornatum.	xxxviii.
¶ plus deferat uestib⁹ q̄ uirtutib⁹.	xxxix.
De fuscatiōe coloꝝ ⁊ ornatu p̄sone mēse ⁊ dom⁹.	xl.
De dānabili huāne dissolutionis ingressu.	xli.
De dolorib⁹ quib⁹ mali patiunt̄ i morte.	xlii.
De aduentu Xpi ad diē mortis cuiuslib⁹ hoīs.	xliii.

Cap. primus.

Tria solēt hoīes maxie affectare. scz opes uolup
tates ⁊ honores. De opib⁹ praua. de uoluptati
b⁹ curpia. de honorib⁹ uaria. alia uana pcedunt hīc
em̄. Johā. ait. Nolite diligere mundū neq; ea que in
mundo sunt. omne em̄ qd ē in mundo aut ē cōcupis
centia carnis aut oculoꝝ aut utriusq; ⁊ cōcupiscētia o
culoꝝ est superbia. Cōcupiscētia oculoꝝ ad opes su
perbia uite p̄tinet ad honores. **O**pes generāt cupidi
tatē et auariciā. uoluptates pariūt gulā et luxuriā. ho
nores nutriunt supbiā ⁊ iactantiā.

Cap. ii.

Nihil ē ergo auaro scelest⁹ et nihil iniquius q̄ a
mare pecuniā. Verbum sapientis ē qd cōfirmat
apostol⁹ dicens. Qui uolunt diuites fieri incidunt in

temptationē in laqueū diaboli. et desideria multa et
inutilia ⁊ nocua que mergunt hoīes in interitū ⁊ per-
ditione. Radix em̄ omnium malorum cupiditas. **Hec sa-**
cilegia committit ⁊ furta. rapinas exercet et predas bel-
la gerit et homicidia. simoniace uendit et emit. inique
petit recipit et iniuste negociat⁹ fenorat⁹ instat et imi-
net fraudibus dissoluit pactū et uiolat iuramentū. cor-
rumpit testimoniū. ⁊ pervertit iudiciū.

*Radix cupiditas om̄
malorum*

Consule prophetā euāgelicū **Psalmā.** oēs inquit qd di-
ligūt munera sequūt retributiones pupillo nō
iudicant et causa uidue nō ingredit⁹ ad illos. **Nō** ipi
precedunt retributiones. qz nō iudicāt amore iusticie sꝫ
retributiones sequūt ipsos qz iudicāt amore pecunie.
sp̄ em̄ sequūt largitionē ⁊ pmissionē ⁊ sp̄ retributionis
⁊ ideo pupillo nō iudicāt a quo nihil largit⁹ aut pro-
mittit⁹ ⁊ spectat⁹. audi oīa hos prophetā **Psalmā** o pri-
cipes infideles socii suū quia oēs diligitis munera seq-
mini retributiones. nūq̄ excutitis manū a munere nisi
prius excludatis cupiditatē a pectore. **ve vobis** inge-
propheta **Ezechiel.** principes em̄ q̄si lupi rapiētes p̄dā
⁊ auare sectātes luc̄ itē principes eī⁹ i muneribus iudica-
būt ⁊ sacerdotes eī⁹ i mercede docebāt. ⁊ pphete em̄ i
pecunia diuiciabāt ecōtra dñs p̄ Moysen p̄cepit i lege
Deut. iudices ac ingrōs ostendit i oībus p̄tib⁹ tuis **ve**
iudicēt pplm iusto iudicio. nec i alterā p̄tē declinēt nec
accipies psonā nec munera. qz munera excecāt oculos
sapientiū ⁊ commutāt uerba iustorum. sꝫ iuste qd iustū ē p̄
sequeris ut uiuas. ⁊ id̄ dicit qd iustū ē. alii qd iustū in-
iuste. rursum quidē iniuste qd iustum ē. alii iuste qd inius-
tum ē psequunt⁹.

Cap. iiii.

TE uobis qui corrupti prece uel precio qui trac
ti amore uel odio dicitis bonū malū et malū
bonū. lucem tenebras et tenebras lucem mortificātes
animas q̄ nō moriunt et iustificātes animas q̄ nō ui
uūt. Vos em̄ nō attenditis merita causaz s; merita p
sonaz. nō curā s; mūnera. nō iusticiā s; pecuniā. nō qđ
ratio dicet s; qđ voluptas affectet. nō qđ lex senti
at s; qđ mens cupiat. nō inclinatis animū ad iusticiā
s; iusticiā inclinatis ad animū. non ut quod licet hoc
libeat. s; ut liceat hoc qđ libz. nūq̄ i uobis ita simplex
ē oculz ut totū corp⁹ sit luciduz. s; aliquid sp̄ admissi
cetis fermēti quo totā massaz corrumpitis pauperez
tū cū mora negligitis. diuitū causam cum instantia p
mouetis. in illis rigore ostenditis. cū istis ex māsuetu
dine dispēsatis. illos cum difficultate respicitis. istos
cū favore tractatis. illos negligēter auditis istos sub
tiliter auscultatis. **Clamat** paup null⁹ exaudit. loquit
diues ⁊ oēs applaudunt. **Eccl.** Locut⁹ est diues ⁊ oēs
tacuerunt et uerbūz ei⁹ usq; ad nubes pduxerunt pau
per locut⁹ ē ⁊ dicunt he quis ē hic et si offenderit sub
uertit illuz. clamat impatiens et null⁹ exaudit. vocife
ratur et non est qui iudicet. Si forte causam pauperū
suscipitis illos remisse fouetis. Cum autem diuitū cau
sam assumitis illos pertinaciter adiuuatis. Pauperes
despiciitis. diuites adiuuatis uel honoratis. Istis re
uerenter assurgitis. illo despicabiliter conculcatis. sed
si introierit ait. **Jacobus apostolus** In cōuentu ues
tro uir anuluz habens et incendatis in eum qui idut⁹
est ueste preclara et dicitis ei tu hic bñ sede. sed paup

dicitis tu sta hic aut sede sub scabello pedū meorum.
Nōne iudicatis apd uosmetipsos et facti estis iudi/
ces cogitationū iniquaz. De uobis em̄ ⁊ oītra uos di/
xit propheta. Ibe. Magnificati sunt et ditati sunt et
impinguati sunt ⁊ incrassati causam pupulli dixerūt.
et iudiciū pauperis nō iudicauerunt s; in lege precipi/
tur i Deutro. Nulla erit distantia personaz ita paruū
audietis ut magnū. nec accipietis cuiusq; personā. ⁊ qz
dei iudiciū ē nō em̄ acceptio psonaz ē apd deū. ca. v.

Us aut nec gratiā gratis datis nec iusticiā iuste
reddicis. quia nisi uenit prouenit. nec dat nisi uē
dat. sepe em̄ iusticiā em̄ differtis ut litigantib; pl; q;
totū auferatis. quia maior ē sumpt; expense q; fruc/
tus snie. In ep̄la canonica. Bō at poteritis illi in dis/
tricto iudicio rēdere qui precipit in Math. gratis ac/
cepistis gratis date. lucz in archa damnū in cōsciētia
pecuniā hic captatis s; animā captiuatis. In Math.
quid proficit homini si uniuersum mundū lucret. ai/
me uero sue detrimentū patiat. aut quā dabit bō cō/
municatiōē p animā suā. In psalmo. Frater nō redi/
met. redimet bō nō dabit deo placatiōē suā. nec pci/
uz redēptiōis sue laborabit in eternum et de fine usq;
i finē. audite oītra uos diuites Iacob; ap̄l; i ep̄la ca.
Agite nūc diuites. id ē plorate ⁊ ululate i miseriis ur̄is
q; adueniēt uobis. diuicie ur̄e putrefactę sunt ⁊ uestimē/
ta uestra a tineis cōmesta sunt. auz et argentū ur̄m eru/
ginabit. et erugo eoz erit uobis i testimoniū ⁊ mādā/
bit carnes uestras sicut ignis. Ep̄la ca. Thesaurizate
uobis irā i nouissimis dieb;. ecce merces oparioz ur̄o/
rū q; mesuerūt regiones ur̄as q; fraudate sunt a uobis

clamant et clamor ipsorum in aures domini Sabaoth introiit propterea veritas precipit in euangelio. **N**olite thesaurizare vobis thesauros in terra ubi erugo et tinea demolitur et ubi fures effodiunt et furantur.

Cap. vi.

Ignis inextinguibilis cupiditas insatiabilis quod nunquam cupidus uero contentus cum adipiscitur quod optauerat desiderat amplius in habendis et nunquam in habitis fine constituit **Eccle.** Insatiabilis est oculi cupidus et in parte iniquitatis nunquam satiabitur **Salom.** Auarus non impletur pecunia. et qui amat pecuniam fructum non capit ex ea. **Infernus** et cupidus nunquam implentur. similiter et oculi hominum insatiabiles. **In pabo.** Sanguisuga due sunt filie dicentes. **Affer affer** crescit amor munerum quod cum pecunia crescit.

Cap. vii.

Ouide uis scire quare spiritus es uacuus et nunquam implearis **Aduerte** non est plena mensura tua. quod quicumque retineat adhuc capax est amplioris. sed humanus animus capax est dei. **Applius.** Cum quis adheret deo unus spiritus est cum eo quantumlibet ergo continet. Auarus nunquam est plenus nisi deum habeat cuius semper est capax. Si uis ergo cupide satiari desinas esse cupidus. quia cum cupidus fueris satiari non poteris. **Applius.** Non est ergo conuersio lucis ad tenebras neque **Christi** ad Belial. Quis potest seruire deo et mammoni.

Cap. viii.

O falsa diuiciaz felicitas alias facultas que diuitem efficit veraciter infelicem. **Quid** enim falsius quam opes mundi que diuicie nuncupantur. **Opposita** sunt esse diuitem et egenum et opes mundi non auferunt sed

afferunt egestatem. Salo. Magis em̄ sufficit modicu
pauperi q̄ plurimuz diuiti. qm̄ ubi multe diuitie ibi
multi qui comedunt illas. Quot 7 q̄ti magnates idige
ant 7 ipsemet experiar. Opes itaqz nō faciunt diuites
sz egenū. vñ uersificator ait. Cui satis est quod habet
satis illū ostat habere. Cui nihil ē qd̄ habz sat illū cō
stat egere. Ergo facit uirtus nō copia sufficientem. Et
nō paupertas sz mentis biat⁹ egentē.

Cap. ix.

ps.
Mentis affluens non
perit, sed diuitias perit.
terrid.

nota

Quā multos seduxit cupiditas. q̄ plures perdi
dit auaricia. In numeri Baalā azellū redarguit
7 pedē sz pedē sedentis attriuit. quia capz cupidine
promissoz disposuit maledicere Israheli. In Josue
act⁹ populo lapidauit quia tulit auz et argentuz
de anathemate Jericho. in. iii. Regū. Nabuch inten
t⁹ ut Achab vineā possideret. Ciez cor lepra pcussus
qz petiit 7 recepit auz 7 argentū 7 uestes sub nomine
Helizei. In Matheo. Judas laqueo se suspendit q̄
tradidit 7 uendidit Xpm̄. in actib⁹ ap̄lorum Ananiā
7 Saphirā subito mors extixit. quia de p̄cio agri de
fraudauerūt ap̄los. Zacharias edificauit. Tirs muni
tionē suā coaceruauit auz q̄si humū 7 argentū q̄si lu
tū plateaz. sz ecce dñs possedit eā 7 pcutiet ī nauī for
titudinē ei⁹ 7 hoc igne deuorabit.

Cap. x.

Uerū est ergo qd̄ Salo. p̄testatur multos perdi
dit auz 7 argentū. q̄ ac auz diligit nō iustifica
bit. ve illis q̄ sectant illd̄. in psalmo. ecce ipsi peccato
res 7 habūdantes in seculo obtinuerūt diuitias. Hic
veritas ipsa sapiebat ap̄lis. In Matheo. Nolite pos
sidere auz nec argentū neqz pecuniā in zonis vris. qz

ps.
Diuites si affluunt non
erunt apponentes.

sicut camely nō potest pertransire foramē acus ita difficile est diuitē ad regnū celorum intrare. Arta em̄ est via et angusta porta per quā itur et intrat ad vitam. **A**p̄lus ergo secut⁹ regulā veritatis aiebat. Argentū et aurū nō est mibi. **P**saia. **D**e ergo qui cōiungitis domū ad domū et argentum auro copulatis usq; ad terminū loci. Repleta est terra auro et argento. et non est ibi finis thesaurorū eius propter iniquitatem auaricie eius iratus sum et percussī eum.

Cap. xi.

Queterorū diues Abraham fuit. **J**ob locuples. **Q**uid opulens. et tamen de Abraham dicit scriptura. quia credidit deo et reputatū ē illi ad iusticiā. et de **J**ob dicit. **Q**uia nō erat ei similis uir simplex i terra. et rectus ac timēs deum et recedēs a malo. **D**e **D**aluid at̄ dicit scriptura in libro **R**egum. **Q**uia de⁹ inuenit sibi uirum secundum cor suū ac isti fuerunt quasi nihil habentes et omnia possidentes. secundum illud **p**salmi. **D**iuicie si affluent nolite cor apponere nos at̄ sum⁹ omnia possidentes. quia nihil habentes secūduz illud **p**salmiste. **D**iuices egerunt et esurierunt. **F**acilis ergo inuenies qui diligit diuicias et nō habet q̄ q̄ habet diuicias et nō diligit. quia sicut difficile est esse i igne et nō ardere et ita difficilius possidere diuicias et nō amare. **A**udi **p**phetā **J**heremiā. **N** minore usq; ad maiorem omnes auaricie student. **E**t a propheta usq; ad sacerdotem omnes facient dolum.

Cap. xii.

Omnis cupidus et auarus contra naturam nati⁹ et molitur. **N**atura namq; pauperem adducit

imundo. Nudū em̄ terra suscipit et nudū in terra suscipiet. Cupid⁹ autē cupit et curat fieri diues in mūdo. In Luca. Destruā inquit horrea mea et maiora eis faciam ⁊ illuc congregabo omnia que mihi nata sunt et omnia bona mea. s; o stultē hac nocte rapiet⁹ anima tua a te. que āc parasti cui⁹ erunt. In psalmo. thesauris ⁊ ignoras cui oreges ea. i psal. Dormierūt somnū suū et nihil iuenerūt omnes viri diuiciarū in manibus suis. Diues cū dormierit nihil secum afferet aperiet oculos suos et nihil inueniet. In psalmo. Ne timearis. cū diues fact⁹ fuerit homo et cū multiplicata fuerit gloria dom⁹ eius. quoniam nō cum moriet⁹ accipiet hec omnia. neq; simul descendet cum eo gloria domus ei⁹. s; relinquit alienis diuicias suas. Et sepulchrū eorum dom⁹ eorū in eternū. Hinc etiā sapiens testatur in Eccle. Qui aceruat ex nō suo iniuste aliis congregabit et bonis suis ali⁹ luxuriabit⁹ per dolorē quē habebit hostem dimittet heredem.

Cap. xiii.

Quod ad aggregandum quis insistit cum scire non possit ille. nū congregat. Job. Nam quasi flos egredit⁹ et conerit⁹ et fugit uelud umbra. et nunq; i eodem statu permanet cur multa desiderem cum multa pauca sufficiant. Ap⁹us. habentes inquit uictum ⁊ uescitum his contenti sitis. Cur necessaria cum multa sollicitudine querant cum ipsa sine magna difficultate se offerant. Audi quid super hoc veritas dicit in euāgelio. Mathei. Nolite solliciti ēē dicentes quid manducabim⁹ aut quid bibem⁹ aut quo operiemur. Scit em̄ pater noster celestis quia his omnib⁹ indegetis. Qrite

ergo primū regnū dei et iusticiā eius et omnia hec ad-
ciuntur uobis. In psalmo Nunq̃ uidē iustū derelictū
nec semē eius querens panē. **Cap. xiii.**

Alomō tantul⁹ sicut in vndis. et auar⁹ eget ī opī
bus cui tm̄ est quod habz q̄tum ē quod nō ha-
bet. quia nunq̃ uti curat quesitis s̄ sp̄ inhiat acquiren-
dum. In Para. Balō. est quasi diues cū nihil habeat
et est quasi paup̄ cū in multis diuiciis sit auar⁹ et non
infirm⁹ vterq̃ comedit et nō dirigit recipit et nō red-
dit. auar⁹ nec patiētib⁹ opatiē nec miseris miserecur.
s̄ offendit deum offendit proximū ⁊ offendit seipsū
Nam dei detinet debita proximo denegat necessaria
et sibi subtrahit oportuna. deo ingratus proximo im-
pi⁹ ⁊ sibi crudelis. In Ecel. viro cupido et tenaci sine
rōne ē substantia et hominū cupido aliquid aurum ⁊
qui sibi neq̃ est quō aliis bon⁹ erit ⁊ iocundabit ī bo-
nis suis. Iohānes ī eplā ca. Bui habet substantiā bu-
ius mundi ⁊ uidet fratrem suū necessitatē patientē ⁊ clau-
dit viscera sua ab eo quō caritas dei manet in illo. nō
em̄ diligit proximū suū sicut seipsū quē inedia peri-
mit in egestate cōsumit neq̃ diligit deum sup̄ omnia
cui preferit aur⁹ et proponit argentum. **Cap. xv.**

Bede diffinit ap̄lus. Auaricia ē ydolor⁹ seruit⁹
Sicut em̄ ydolatra seruit simulacbro sic et aua-
r⁹ seruit thesauro. Nā ille cult⁹ ydolatrie diligētē ā-
plificat. et iste cumulū pecunie libenter augmētat. ille
cū omni diligentia colit simulacbrū. et iste cū omni cu-
ra custodit thesaurū. ille spem ponit in ydolatria. et
iste spem ponit in pecunia. ille timet mutilare simula-
cbrū. ⁊ iste timet minuere thesaurū. **Cap. xvi.**

Harus ad petendum promptus ad dandum tardus
ad negandum fructuosus. si quid expendit amittit
eorum tristis querulus morosus et sollicitus. suspirat et
anxiatur dubius heret inuitus expendit magnificat datum
sed inutiliter dandum. dat ut lucratur sed non lucratur ut dec
largus in alieno sed parvus in proprio. gulam euacuat
ut arcam impleat. corpus exterminat ut lucrum extendat
In Eccle. **Q**uam habet ad dandum collectam sed ad re
cipiendum porrectam. ad dandum clausam sed ad reci
piendum apertam. In Eccle. Porro substantie iniustor
um sicut fluminis siccabitur quia qui male congregat ci
to dispergit iustum iudicium ut quecumque de malo proue
niant ad malum perveniunt. nec attendat ad bonum qui non
procedit ex bono. Avarus ergo habet damnationem vite
que nunc est et future.

Cap. xvii.

Idicium vite hominis panis et aqua et uestimentum et
domus proteget turpitudinem. nunc autem gulosis non
sufficiunt fructus arborum. non grana leguminum. non radi
ces herbarum. non pisces maris. non bestie terre. non aves ce
li. sed querunt pigmenta. operantur aromata. nutriuntur alti
lia. capiuntur obseffa que studiose coquuntur arte cocorum
qui laute parant officio ministroz. Alius incendit et
colat. alius reficit et officit. substantiam vertit in accidens.
naturam mutat in artem ut saturitas transeat in esuriam ut
fastidium reuocet in appetitum ad irritandum gulam non ad
sustentandum naturam. non ad necessitatem supplendam sed ad
aviditatem explendam. Ceterum tam brevis est gule volup
tas ut spacio loci vix sit quatuor digitorum spacio tem
poris vix sit totidem momentorum. contemnit mediocri
tas et superfluitas affectat. In diuersitate ciborum

et varietate soporū auiditas nescit modum et voraci-
tas nescit mensurā s; inde granat stomachus turbat sen-
s; opprimit intellectus et nō salus et sanitas s; morbus
et mors. Audi sup hec sniam sapiētis. In **Eccle.** Noli
auidi eē in omni epulatione et nō te effundas sup om-
nē escam āplius. In multis em escis erit infirmitas et
propter epulā multi obierunt. Escā uentri et uenter es-
cis. deus at et has destruet.

Cap. xviii.

Gula causam tributum exigit s; uilissimū reddit.
Et q̄to deliciora sunt cibaria tāto fetidiora sunt
stercora. Turpius egerit quod turpiter ingerit. Superi-
us et inferis horribilē flatum exprimēs et ab homina-
bilē sonū emittēs. in **Gen.** Gula paradisi clausit. pri-
mogenita vēdidit. suspendit pastore. decollauit bap-
tistā. In **Matheo.** Nabucardā princeps equorū tem-
plū intendit et totā Iherlēm euerit. In **Daniele.** Bal-
thasar in diuino manū oītra se scribentē aspexit mane
Thesal. Phares eadē nocte interfectus ē a **Caldeis.** In
Exodo. Sedit populus manducare et bibere et surrexe-
rūt ludere sed adhuc esca eorū erat in ore ipsorū et ira
dei ascendit super eos qui uescebant uoluptuose intel-
lierūt i uitis. in **Luca.** Dives ille qui epulabat cotidie
splendide sepultus ē in inferno.

Cap. xix.

Quid turpis est ebrioso cui fetor in ore tremor i
corpore qui permittit stulta. prodit occulta. cui
mens alienat. facies transformat. Salomō Nullū em
secretum ubi regnat ebrietas fecundi calices quē nō fe-
cere desertum. Porro nō sufficit uini nō sicera nō ser-
uisia s; studiose officit mulsum. siruppus claretum la-
bore multo sollicitudine multa. sumpto non modico

sz inde otentiones et rixe lites et iurgia. In Eccle. **Vi** Nota
nū em multum paratū alias potatū ut ait sapiens. irri
tationē et irā et ruinas multas facit. In Eccle. 7. **D**see
Fornicatio 7 uinū et ebrietas auferunt cor. propterea
dicit apłus. Fugite vinū in quo est luxuria. Ebriosa
res uinū et tumultuosa ebrietas. Iber. filii Rochab et
filie Lacharie uinuz et sicerā et omne quod inebriare
poterat nō biberunt.

E Ca. xx.
Brietas em Noe nudauit incestum omisit. In li
bro Regū. filiū regis principē occidit. exercitib9 iugu
lauit. vez est quod Salomō ait. Vacantes potib9 et
dantes sinimala osunt. Et Ysaas. ve qui esuriunt
mane ad ebrietatē sectandā et potandum usq; ad ues
perā ut uino estuetis. Cithara et lira timpanū et tubā
et uinū in ouiliis uestris. ve qui potentes estis ad po
tandū uinū et uiri fortes ad miscendum ebrietatē. ec
ce gaudiū et leticiā occidere uiculos et iugulare arietes
cōmedere. et bibere uinū. Cōmedam9 et bibam9 cras
em moriemur et reuelata est gloria domini exercituz
in auribus meis. Si dimittat hec iniquitas nobis do
nec moriamur. ve corone superbie. Effraim sacerdos
et propheta nescierunt p9 ebrietatē absorbi sunt a vi
no nescierūt uidentē 7 ignorauerunt iudicium. Pudor
cū ad prenunciādum euangelicā lectionē cū a quodaz
patre benedictio peteret besternā crapulā et noctur
nā ibrietatē eructuās ferē alta uoce dixisse. potū seruo
rū suoz benedicat rex angeloz.

D Ca. xxi.
Orro turpis mater filiaz generat turpiorem. In
Apłō. Iustum est em ut qui in sordib9 ē sordes
cat adhuc Omnes adulterantes quasi clibanus accēs9

a coquente. **C**eperunt furere principes a vino venter enim
opipare satur libenter venerē amplexat. **D**extrema li
bidinis turpitudine que nō solum mentē effeminat sed
corp⁹ eneruat. nō solū maculat animā sed fedat perso
nā. Ap⁹us omne nāq; peccatum quod homo facit ex
tra corpus ē. qui at fornicat⁹ in corp⁹ suū peccat. **S**e
per ardor illā precedit et petulentiā semper comitatur
fetor et imūdia semper sequitur dolores et peniten
tia. **S**alomō. fau⁹ em distillans labia meretricis et ni
tidius oleo guttur ei⁹. **N**ouissima autē ipsi⁹ amara q̄
si absint beu⁹ et acuta quasi gladi⁹ biceps. **Cap. xxii.**

Amilis e inimic⁹ habitans nō procul s; ap⁹
nō em inter⁹ s; exterius. **J**ob. **N**ā virtus ei⁹ i lū
bis ei⁹ et fortitudo ei⁹ in vmblico ventris ei⁹. **N**ūq;
fugat nisi cum fugit. **N**ūq; mactat nisi cum macerat
ad causam exigit libertatē ⁊ habundantiā sed reperit
ad effectum facultatē et ad iacturam. hec omne etatē
corrumpit. omne sensum ofundit omne ordinez soluit
omne gradum peruertit. **I**nuadit em senes et iuuenes
mares et feminas. prudentes et simplices. superiores
et inferiores. ad extremū etiā sacerdotes qui nocte ue
nerē amplexant⁹ mane virginē venerant⁹. turpe dictū
s; turpissimum actū. dici liceat ut agi nō libeat. nocte
filium veneris agitant in cubili mane filium virginis
offerunt in altari.

Cap. xxiii.

Quis em multiplices spēs valeat sufficienter ex
plicare. **H**ec em pēthapolis cuz fornicatores ad
iāceti regione subuertit. **S**ichē cū populo sodomitica

interemit. hec et omnes filios Jude percussit. Iudeum
et madianicę pangiones transsodit tribum Benjamin
inuidos torpatores et raptos. Fornicatores pro ux
ore leuite deleuit. filios Bely prostrauit in bello. Hec
Uriā occidit. Amon interfecit. presbiteros lapidauit.
Hec Ruben maledixit. Sampsonē seduxit. Salomo /
nē peruerit. In Eccle. Deę est ergo qđ legiť ppter
speciē mulieris multi perierunt. Nam vinū 7 mulieres
faciūt apostotare sapiētem 7 arguūt insensatos. Sa/
lomō. Hec multos vulneratos deiecit. 7 fortissimi uiri
quinq; interfecti sunt ab ea. Die inferi domus pene /
trātesq; interiora mortis. Hec uires eneruat. sens; dimi
nuit. dies cōsumit. opes effundit. 7c. ¶ Ca. xxiiii.

Per ignominiosaz morphosum operat quā apof
tolus ad romanos nō cōfidit nominare. propte
rea inquit. Tradidit illos deę in possessione ignomi
nie. Nam femine eoz cōmutauerunt naturalem vsum
in eū qui est cōtra naturā. similiter et masculi in mascu
los turpitudinē turpis operant. quid hac turpitudi
ne turpis. quid hoc crimine criminosi; i lege quasi pa
ria cōiungunt cum ocubitis maris cum masculo 7 coi
tus hominis cum iumento. Sic em̄ legiť in leuitico. Cū
masculo nō cōmisceberis coitu femineo quia abhomi
natio est. Cum pecore nō coibis neq; cum eo mascula
beris. vtriq; par pena subscribit qui dormierit iquit
cum masculo. coitu femineo morte moriat. vtriq; opa
ti sunt nephas. Qui cum iumēto dormierit morte mo
riat. pecus quoz occidite. Qui habet aures audiēdi
audiat imo qui despiciat respiscat.

¶ Ca. xxv.

Ex

Pena docuit quid hec culpa promeruit. In Gen.
Pluit em̄ domin⁹ super sodomā et gomorram
sulphur ⁊ ignē a dño de celo. Voluit dñs cui⁹ angeli
lorū uel hoīnū executionez hui⁹ pene cōmittere s; sibi
ipsi vindictā hui⁹ sceleris reseruauit. secundū illud in
Gene. ADea est ultio et ego retribuā. et ideo pluit dñs
a dño uidelicet a semetipso. nō imbrē uel rorē sed sul/
phur et ignē. sulphur super fetorē luxurie. ignez super
ardorez libidinis. Quatenus pena filis esset culpe ne
mini pepercit oculus eius s; oēs simul extinxit uxo/
rem Loth que retro respexit ī statura sal mutauit nec
solum urbes s; etiā totā regionē in maremersus est et
uallē salmoz ouertit. ap̄lus. horrendū ē igit̄ inci/
dere in man⁹ dei uiuentis quia q̄to maiorē sue tōga/
minitatis exhibet patientiā tanto duriorē sue seueri/
tatis infert uindictam.

Cap. xxvi.

Obes inique cupid⁹ ogregat et auar⁹ cōseruat uo/
luptates. gulos⁹ degustat ⁊ luxurios⁹ exercet ho/
nores. ambitios⁹ affectat et superboz extollit et ambi/
tios⁹ semper attendens ne quid dicat uel faciat quod
in oculis hominū ualeat displicere. humilitatē simul ac
bonestatē inuitit. affabilitatē exhibet et benignitatem
ostendit. subsequit̄ et alloquit̄. cunctos honorat. uni/
uersis inclinat. frequētat curias. optimatib⁹ assurgit.
et amplexat̄. applaudit et adulat̄. bene nouit illō po/
eticū. Quidius de arte. Et si pulius erit nulis tñ excu/
ter illū. Prompt⁹ est et feruor⁹ ubi placere cognouit
remiss⁹ et tepid⁹ ubi displicere putauerit. Improbatur
mala. detestat̄ iniqua. s; alia cū aliis pbat ⁊ improbat

ut iudicet^r ydoneus et reputet^r acceptus ut laudetur ab
hominib⁹ ut a singulis appetat^r Ecce graue in eo se sus
tinet pugnā. difficilemq³ ofliciu³ du³ iniquitas pulsar
animū et ābitio detinet man⁹ et quod illa suggerit fa/
ciendū hoc fieri nō permittit. Colludūt tñ mater et fi/
lia adinuicē iniquitatis et ambitio. Nam mater ī ap/
to subsistit et in occulto filia nō resistit. hec ergo uēdi
cat sibi publicū illa sibi secretū. Ambitios⁹ libet^r agit
de principatu quē ambit et dicit. **D** qñ principaliter il
le qui seuer⁹ sit in iusticia pi⁹ ī misericordia q³ nō de/
uiet amore uel odio corripat^r p³ce l³ precio qui credat
fidelib⁹ et acquiescat simplicib⁹ qui sit humilis et be/
nign⁹ largus mansuetus ostans patiens et astut⁹.

S forsan hac arte nō perficit. **Ca. xxvii.**

recurrat ad aliā adducat **Simonē** et accedat ad

Ciezi per hunc ergo ab illo nitit^r emere qd per se nō
prenalet obtinere. supplicat et permittit. offert et tri/
buit pro pudore gratiā quā gratis adipisci nō potu
it p³ phas et nephas nitit^r adipisci. nec desistit adhuc
s³ insistit et inuadit uiolenter honorē et ipudenter ac/
cipit dignitatē Amicor⁹ suffragio presidio propi³quo
rū. tātoq³ inflammat^r ambitionis ardore tanta libidine p
sidētū ut scismū nō horreat scandalū nō formidet. in
libro regū. **S**i **Ciezi** lepra percussit et **Simō** periit cum
pecunia. certe et oplicib⁹ ignis cōsumpsit et **Dathā** et
Abirō terra niuos absorbit. apl⁹ null⁹ itaq³ assumat

sibi honorē s³ q³ hēat a deo tanq³ **Narō**. **Ca. xxxviii.**

uocatur

S Iquidem ambitionis exemplum **Exemplum** re
peritur de **Absolone** in libro Regum. qui cum as
piraret ad regnū fecit sibi sertū et equites et quinq³ gica

viros qui eum prederet. Et mane surgens Absolon
stetit iuxta introitū porte et omnē virū qui habebat
negociū ut ueniret ad regis iudiciū vocabat ad se et
dicebat. De qua ciuitate es tu. aiebat ex una tribu Is-
rahel ego sum serus tuus. Rēdebat ei Absolon. viden-
tur mihi sermones tui boni et iusti s; nō est qui te au-
diat ostitues a rege. dicebatq; Absolon. Quis me con-
stituet iudicem super terram ut ad me veniant omnes
qui habēt negociū et iuste iudicem sed cū accederet ad
eū homo et salutaret eū extēdebat manū suā et appre-
hendens osculabatur eū faciebat hoc omni Israhel. Cūq;
abisset Absolon in Ebrō misit exploratores in vniuer-
sas tribus Israhel dicens statim ut audiretis clamorem
buccine regnauit Absolon in Ebrō et facta ē diuinitio
valida populusq; occurrēs agebat cū Absolone.

Sed esto qd̄ sublimet̄ i altū. **Ca. xxix.**
prouebat ad summū cure statim sue crescūq; solli-
titudines cumulant̄. extendunt̄ ieiunia. vigilie pdu-
cunt̄. Ex quib; natura corrūpit̄. infirmat̄ spiritus. corrū-
pit̄ somnus. amittit̄ appetitus. debilitat̄ uirtus. cor-
pus attenuat̄. Et sic in seipso deficiens nō dimidiat.
dies suos serui miserabilem uitam miserabiliōri fine
cōcludit̄. Vez est illud poeticum. In se magno ruunt
summiq; negant est stare diu tolluntur in altū ut lap-
sulgrauiora ruant. Verius est autem propheticum in
psalmo. Vidi impium superexaltatum et eleuatum
super cedros libani. Transiui et ecce non erat qui
eum cognosceret. Gnesiui eum et non est inuentus lo-
cus eius. Job Ante q; dies eius impleantur peribit.

ledet quasi vinea in flore botrus eius. et sicut oliua flore
re producat. Audi sup hoc sniam sapientis in *Eccle.*
Omnis potentatus vita brevis.

Ca. xxx.

Sciam aut ut ambitiosus ad honorem est promotus in
superbia extollit. in iactantia effrenat nec curat
prodesse sed gloriatur preesse. presumit se meliorem quia
cernit se superbiorem ac bonum facit non gradus sed virtus
non dignitas sed honestas. priores dedignatur amicos
ignorat. comites contemnit. antiquos multum auerit vi
sum. extollit ceruicem. erigit fastum. ostendit gratiam. loquitur
sublimia. cogitat subesse. non patitur preesse. molitur prelatum
infestus subditis. onerosus molestia non suffert. contemp
ta non differt. preceps et audax gloriosus et arrogans.
grauis et importunus.

Cap. xxxi.

Superbia cunctis importabilis omnibus odiosa.
inter omnia vicia tu semper es prima tu semper es ul
tima. Nam omne peccatum te attendente dimittit te recedente
te dimittit. In *Eccle.* scriptum est. initium omnis peccati est
superbia. *Job.* Primogenita mors hec inter ipsa reprobis
primordia creatura contra creatorem. erexit angelum contra
deum. sed eum absque mora deiecit qui in veritate non
stetit ab innocentia in peccatum a deliciis in miseriis
a celo empireo in aerem caliginosum. Audi *Psalmam*
prophetam. Quomodo cecidisti Lucifer qui mane orien
baris. qui dicebas in corde tuo. In celum ascendam
super astra celi exaltabo solum meum. Sededo super
montem testamenti in lateribus aquilonis. Ascendam
super altitudinem nubium et similis ero altissimo. *Eze*
chiel. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia et

perfectus decore in deliciis paradisi dei fuisti. Omnis lapis preciosus operimentum tuum. sardis thopasius et iaspis crisolitus onis et berillus saphirus carbunculus et smaragdus aurum opus decoris tui. Tu cerub extensus et pregens et posui te in monte factio dei in medio lapidum ignitorum coram me ambulasti perfectus in uis tuis a die condictionis tue donec inuenta est iniquitas in te. peccasti et eieci te de monte dei. eleuatum est cor tuum in decore tuo et in terra proieci te. Job Cedri non fuerunt altiores illo. in paradiso dei abietes non equerunt ad summitatem eius. platani non fuerunt equales frondibus illius. Omne lignum paradisi preciosius non est assimilatum pulchritudini eius quam preciosius fecit eum in multis odoris frondibus ipse Job. regem super omnes filios superbie. In Apoc. 7. p. se est draco magnus rufus habens septem capita et cornua decem et in capitibus vii. diademata cuius cauda traherat terram partem stellarum celi et misit illas in terram et piectus est ille draco magnus serpens qui uocat diabolus et Sathanas qui seduxit uniuersum mundum et piectus est in terra et angeli eius cum eo missi sunt de quo ueritas ait in luca. Videbam Sathanam quasi fulgur de celo cadentem. nam omnis qui se exaltat humiliabit et qui se humiliat exaltabit. *Ca. xxxii.*

Superbia presumptuosa quam non solum angelos deo uoluit adquire sed homines presumpsit deificare porro quos rexit depressit et quos exaltauit humiliauit. hic ait dominus ad prophetam Ezechiel. fili hominis dic principi tuo. Hec dicit dominus deus eo quod eleuatum est cor tuum quasi cor dei. Et dixisti. Deus enim ego sum. Cum hominis. et non deus es. Idcirco ego adducam super te

robustissimos gentium. et interficient te. et in interitu
moreris occisorum. in **Daniele**. Nabuch qui ad iacta
tiā uel potentiā suam superbe iactauit. Et ait. **Dōne**
hec **Babilon** quā ego edificauī in domo regis et in ro
bore fortitudinis mee et in gloria decoris mei. Cum
adhuc sermo eēt in ore regis uox de celo ruit tibi dicit
Nabuch rex regnū tuū transiit a te et ab hominibus te
abiciēt. et cum bestiis feris erit habitatio tua. fenū q̄si
bos cōmedes. et septē tempora mūtābunt sup te. do/
nec scias q̄ excelsis dñat in regno hominū et cuiusq̄
uoluerit det illud. eadem hora sermo cōpletus fuit su
per **Nabuchodonosor**. uerū ē ergo qđ legīt in psal/
mo. Homo cum in honore eēt nō intellexit cōpatus ē
iumentis incipientib⁹ et similib⁹ fact⁹ est illis. supbia
turrim euertit et linguā cōfundit. prostravit **Goliath** et
suspendit **Amā** et interfecit **Hicanorē** et peremit **Antiochū**. **Pharaonē** submersit. In **Eccle**. Sedes ducū sup
borū destruxit deus et radices superbōz gentiū are
fecit.

Cap xxxiii.

Quā detestabilis sit superbia dñs ip̄e per pphe
tam **Amas** testat⁹. Iurauit dñs de⁹ in aīa sua di
xit domin⁹ de⁹ exercitū. detestor ego superbiā. **Jaco**
bus **Exinanuit** domin⁹ in superbia. Si oblit⁹ fuero
usq̄ in finem omnia opera eoz. unde iter illa sex sunt
q̄ domin⁹ odit et septimū detestat⁹ aīa ei⁹. in parabo
lis **Salō**. primū ponit oculos sublimes. id ē superbiā
Psaias. dies dñi exercitū sup omnē superbū ⁊ excel/
sū ⁊ sup dñē arrogātē ⁊ humiliabit. ⁊ sup omnes ce/
dros libani sublimes et erectos ⁊ super dñes quercus

basan et sup omnes montes excelsos ⁊ super oēs col-
les eleuatos ⁊ sup omnē turrim excelsam ⁊ sup omnes
muru munituz et incuruabit sublimitas hominū ⁊ hu-
miliabit altitudo uiroz. propterea dilatauit ifirmis
aīmā suā et apparuit os suū absqz ullo termino. ⁊ des-
cenderunt snblimes gloriosi⁹ ei⁹ ad eum dñs exerci-
tuz cogitauit hec ut detraberet superbiā omnis glo-
rie. Job quoqz dicit. Si ascendit usqz ad celum super-
bia ⁊ caput ei⁹ nubes tetigerit qñ sterquiliniū in fine
perdetur.

Ca. xxxiiii.

Omnis uero uicios⁹ diligit sibi similit supb⁹ aut
elatu. vñ Salo. i para. inter supbos sp sunt iur-
gia et si ibi fuerit supbia ⁊ ibi contumelia supis isolita
gessit ⁊ consueta fastidit magnū reputat si loqz dignet.
maximū si surgat ⁊ amplectet. estimat pl⁹ dignitatez ab
ipso qñ ipsuz effectū a dignitate. nūqz uult uti pñritatē
affectu s⁹ sp uti dñatiois īperio. Psaias. supbia eius
⁊ arrogātia ei⁹ ⁊ indignatio ei⁹ plus qñ forido ei⁹ re-
uoluit in animo qd legit i euāgelio Luc. Facta ē cō-
tētio iter discipulos Ihesu qz eoz uideret maior. Et
ait illis Ihes⁹. Reges gentiū dñant eoz ⁊ q ptātē sup
eos beneficia uocat uos at nō sic s⁹ q maior ē iter uos
sicut minor erit ⁊ q pcessor sicut ministrator. ⁊ Petrus
aploz mgt i epla ca. nō qñ dñantes i terrā s⁹ forma-
ti ex aio. dñi ē terra ⁊ plenitudo ei⁹. vñ ergo de⁹ v-
n⁹ ē dñs ceteri nō sunt dñi s⁹ minister qbz interdicit
dñuz ⁊ interdicit ministeriuz. audi sup hec sapiētē i ec-
cl. Rectorē te posuerūt noli extolli esto i illis qñ vn⁹

Alii zebeder q p iuētum **Ex ipis. ca. xxxv.**
matris honorem postulauerunt a Cristo in luca

dic inquit ut sedcant hii duo filii mei vn9 ad dexterā
alius ad sinistram tuā in regno tuo meruerunt audire.
Descitis quid petatis. nō honore s3 onere peruenitur.
ad regnū. vnde domin9 subdit. **N**ō est meū dare vo
bis. meum ē quide3. dare s3 nō vobis ambiciosi3 q̄les
vos estis licet a deo ōnis potestas sit. superbi tamen
regnāt sibi et nō deo. secundū illd poeticuz. **D**see. **I**p̄i
regnauerūt et nō ex me. principes extiterūt et nō cog
nou eos.

Cap. xxxvi.

Superbus amat cathedras in sinagogis primos
recubit os in cenis. primas salutationes in foro
vocari. ab omnib9 rabi nō noīe persone s3 nomine for
tune. vult appellari. nō ut homo s3 ut deus vult ho
norari. sedet sublimis incedit excels9. vult oēs sibi as
surgere singulos inclinare. **P**orro phūs quidā volēs
ārrogantiā cuiusdam regis eludere cū vidisset eum in
throno regali sedere sublimū prostrat9 in terrā suppli
citer exorauit et cōfestim nō inuitat9 ascēdēs iuxta eū
cōsedit. qđ rex uehemēter admirās eo qđ nosceret illuz
ēē philosophū. quid hec egerit exq̄sivit. phūs uero rñ
dit aut de9 es aut hō. si de9 debui te adorā. si hō po
tui iuxta te sedere. Rex at rōni ouertēs oīra phm̄ icu
lit. imo si hō debuisti me adorare. si de9 non debuisti
iuxta me sedere. sapiēter iste rñdit s3 ille prudenter il
lusit.

Cap. xxxvii.

Dimis parentib9 fecit deus perizomata p9 pec
catū 7 a **X**p̄o dicit xp̄ian9. i. **L**u. nō at duas tu
nicas habeat s3 iuxta **J**ohānis cōsiliū. qđ hab9 duas tu
nicas det unā nō habēti. sup9 at ut magnific9 uideat

Garagit uestiri duplicib9. Indui mollib9. p̄ciosis or/
nari intus ac plen9 spurcicia iacinct9 et purpura cicl9
et bisso in limo. putrescunt auz et argentum. lapides
et gemme in luto sordescunt. dignitas et potestas ma
le iacent in puluere. honor et gloria male sedent in ci/
nere. Quid ergo superbe filateria dilatas et magnificas
fimbrias. In Luca Diues ille qui induebat purpura
et bisso sepultus est in inferno. Diua filia patrierche
Jacob anteq̄ egrederet ut Iosephus ut emeret orna/
tum uirorum prouincialiu9 uirgo permansit. Cū autē
exiuit Sichen fili9 regis Amorre uidit eam violenter
oppressit. Olofernes autē qui sedebat in capaneo quod
erat ex purpura et auro et smaragdo et lapidib9 pre/
ciosis Inestum iugulatum ē a Iudicib9 que cum pri9
ueteret cilicio tunc ornatum assumpsit. Audi super bec
osilium sapientis in Eccle. In uestitu ne glories vn
q̄. Et Petrus apostol9 nō in ueste preciosa nec sic ex/
trinsecus capillatura aut circundatio auri aut uestimē
torū cultus.

Cap. xxxviii.

Atende quod contra superfluū ornatum d̄cinet
domin9 per p̄phetā Psaiā. pro eo eleuate sunt
filie Sion et ambulauerunt extenso collo et nucib9 ol
culorum ibant decalcavit domin9 uerticē filiaz Sion
et crimē eaz nudabit in die illa. aufert domin9 orna/
mentū calciamētoz et laminas et torques et monilia et
armillas et mitras et discriminalia et periseldas et mu
renulas et olfactoria in aures annulos et gēmas i frō
te pendentes et mutatoria et pallea et lintheamina et
acus et specula et sindones et nuces et therustum. et erit
pro suauī odore fector. et pro zono funiculus et pro

crispo crine caluiciū. et pro fastia pectorali ciliciū. Et
te iusta redditur pena pro culpa ut in eo puniant in
quo peccauerunt. et adhuc super his audi prophetaz
Ezechielem. **D** cyre bissū nata de **E**gypto testa tibi in
velum. Jacinctus et purpura de infolisis. **E**lisa facta
sunt operimentū tuū dentes eburneos et eburneos cō
mutauerūt p̄cio tuo gemmā et purpurā et scrutulatu
et bissum et sericū et cocclum posuerūt in mercato suo
dicti institutores tui in capitib9 ad sedendū et reple
ta es et glorificata nimis. sed nunc derisa es in mari et
in profundis aquaz. opes tue ad nihilū redacte sunt
et nō eris usq; in perpetuū.

Ca. xxxix.

Dum quidam phūs in habitu contemptibili prin
cipis aulam aduisset. et diu pulsans non fuit ad
miss9. sed quotiens ingredi temptasset rociens cōtegis
set repelli. mutauit habitū et assumpsit ornatum tunc
ad primā adit9 patuit ueniēti qui procedens ad prin
cipē pallum quod gestabat cepit mirabiliter osculari
super quo princeps admirans. quid hec ageret exqui
sivit. phūs sic respondit. **H**onorantē me honora quia
quod uirtus non potuit uestis obtinuit. **D** natiuitas
vanitatu plus honoris differt vestibus q̄ virtutib9
plus venustati q̄ honestati.

Ca. xl.

Artificialis color subinducit et facies obducitur
naturalis tanq̄ hominis artificiu arcem superet
creatoris nō sic in **M**atheo. **C**onsiderate inquit lilia
agri quō crescunt. non laborant neq; nent. dico at vo/
bis quoniā nec **S**alomon in omni gloria sua cooper
tus est sicut vnum ex istis. absit ut adulterinus color
cōpabilis sit naturino. qm̄ ymo cū facies adulterino

fuscat colore os abhominabili fetore corrumpit. In
psalmo. vniuersa vanitas omnis homo viuēs. Quid
em̄ vanitas q̄ pectine crines planare. cesariē ungere.
genas ungere. faciem producere supercilia. Salomon
Quantiūcūq; quidem fallax sit gloria ⁊ uana sit pul
chritudo. Psalms. Omnis caro fenū et omnis gloria
eius quasi flos feni. In psalmo. Buoniā sicut fenum ue
lociter arescent et sicut olera herbaz cito cadent ut or
namentum persone. propterea ne malignus q̄uis uer
mis videat subcrescere. Quid uanius q̄ ornare men
sam mantilibz picturatis cultellis ebore manicatis ua
sis aureis uasellis argenteis cuppis et nappis necali
bus et gradalibz scutellis coctearibz furcinulis et sal
lariis capsulis et scabellis. Quid prodest pingere cal
meras. ditare p̄ritas. palliare uestibulum sustinere pa
iumentū. cōponere lectū plumis inflatū. opertum ci
ricis. obductum cortinis aut etiā canapeo. Scriptum
est em̄ in psalmo. Non cum moriet accipiet hec omnia
ut simul descendat gloria dom⁹ eius.

Non est qui de cordis mūdicia. **Ca. xli.**
valeat gloriari quoniā in multis offendim⁹ om
nes. In Ep̄la canonica. Et si dixerim⁹ q̄ peccat⁹ nō
habemus nosip̄sos seducim⁹ et ueritas in nobis nō ē
Quis est qui uel illud dicere ualeat cum ap̄lo. in hoc
mibi conscius nō sum tamen in hoc iustificat⁹ nō suz
Quis est hic et laudabim⁹ eum. Job. Ecce inter sanc
tos nemo est mutabilis celi. nō sunt mundi conspectu
eius. et in angelis suis reperit prauitatem q̄to abho
minabilis est et inutilis homo qui bibit aquā iniqui
tatis. In Gene. Veniuit ergo deum q̄ hominē fecit

in terra. eo q̄ multa eēt hominis malicia sup̄ terram.
et cuncta cogitatio hominis malum intenta omni tē/
pore et ideo tactus dolore cordis intrinsecus deuenit
hominē quē creauit. In euāgelio. Porro subabunda
uit iniquitas ⁊ refriguit caritas multoz. In psalmo.
Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt. nō est
qui faciat bonū nō est usq̄ ad vnum. Tota pene vi/
ta mortaliū plena est peccatis et nix valeat inueniri q̄
nō deuiet ad sinistram qui non reuertat ad uomitū
qui nō putrescat in stercore. quoniā potius gloriatur
cum malefecerit exultat in rebus pessimis. Apostolus
in ep̄la ad romanos. Repleti sunt iniquitate malicia
fornicatione auaricia nequicia. pleni inuidia homici
diis cōtentione dolo malignitate susurracione detrac
tores deo odibiles otumeliosi superbi elati inuento/
res maloz. parentibus nō obediētes. insipientes. icō/
positi sine affectione sine federe et sine misericordia. ta
libus et peioribus mundus iste repletus habundat.
bereticis et scismatib⁹ perfidis et tirānis simoniacis.
ypocritis ambiciosis et cupidis raptorib⁹ et predol
nibus violentis ⁊ exactoribus vsurariis et falsariis. ī
piis et sacrilegis. proditorib⁹ et mendacib⁹. adulato
ribus et fallacibus. garrulis ⁊ uersutis. gulosis et ebbri
osis. mollibus et imundis. pigris ⁊ negligentib⁹. adul
teris et incestuosus. vanis prodigis impetuosus iracū/
dis. impatientib⁹ et incōstantib⁹. ueneficis et auguri/
bus. periuriis et execratis. presumptuosus et arroganti
bus. incredulis ⁊ desperatis. Demū vniuersis uiciis ir/
reticis In psalmo. Porro sicut deficit fum⁹ deficiēt. ⁊
sicut fluit cera a facie ignis ita peccatores peribūt.

Tali siquidē quatuor dolores ¶ Ca. xlii.
patiunt in morte. Primus dolor ē angustia cor
porea tanta et tam grauis quā et qualis nec fuit nec ē
in pñci vita an dissolutionē illam. quoniā quibuscūq
et sine moribus apparet p nimio dolore seipsos dissi
pantibus. fortis em et incōparabilis ē violētia. quoni
am nexus illi et phisicales nodi inter corpus et animā
dirumpunt. Vñ propheta lamētando ait in psalmo
Circumdederunt me dolores mortis. Non ē mēbrum
nō ē articulus in corpore quod penitus inuoluatur
illo inexpugnabili dolorē. ¶ Secundus dolor ē quan
do iam plene diffatigato corpe et suis ex hausto viri
bus anima multo liberius uidet tunc i momēto occur
rere ōnia opera bona sua ut mala q fecit q ōnia redu
citur an oculos iteriores. dolor iste tant et retractio
ista tā grauis ē quoniā anima plurimū turbata cogi
tur extra seipsam edisse. vñ dicit in psalmo. torrentes
iniquitatis turbauerunt me nota torrentes iniquita
tis cum multo impetu ueniūt et uident diruere omnia
ita in morte uidebit malus oīa subito q fecit opa bo
na uel mala. Tercius dolor ē qñ aīa incipit tā iuste iu
dicare et sibi iniquitatib9 singula omnia et debita ge
henne tormenta uidet iminere. vñ dicit in psalmo. cir
cūdederunt me dolores inferni. Quartus dolor ē quā
do aīa adhuc i corpore posita uidet spūs malignos
ad recipiendū separatos ubi tant dolor est et timor.
q misera anima licz extincta qdū pōt refugiat et tē
pus sue captiuitatis redimat atq de corpore exeat.
Adeat etiā tam bon9 q ¶ Ca. xliii.
malus atq egredatur de corpore. Crisum in

cruce positū. **M**alus ut ad ofusionē erubescat se non
 esse redemptū sanguine **C**risti sua culpa exigente. vn/
 de de malis dicit in euāgelio. **V**idebunt in quē pupi/
 gerūt quod intelligit de aduentu **X**pī ad iudiciū et
 de aduentu ad diē mortis bonus non uidet exaltatio
 nē. habem⁹ ex uerbis apłi qui ait. **V**sq; in aduentum
 domini nostri **I**hesu cristi. id est ad diē mortis qñ ap
 parer tam bonis q̃ malis **C**ristus in cruce positus. et
 ipse **C**rist⁹ de **J**ohāne euāgelista ait. **S**ic enī uolo ma
 nere donec ueniā. id ē in uirginitate perseverantē do/
 nec ueniā ad obitum ei⁹. **S**uatuor nāq; legunt aduen
 tus **X**pī. duo uisibiles. **P**rim⁹ in mente ad iudicium.
 secund⁹ in obitu cuiuslibet fidelis **E**t duo inuisibiles
 primus in mente per gratiā. unde in euāgelio. ad eu⁹
 veniem⁹ et mansionē apud eum faciem⁹. secundus in
 obitu cuiuscunq; fidelis. **¶** **U**nde **J**ohannes in **A**po.
Veni **I**hesu unde dicit obit⁹ qz obitū uenit ei **X**p⁹.

Incipit tertia pars ist⁹ libri.

De putredine cadaueꝝ.	i.
De stricta memoria damnatorū.	ii.
De inuili penitencia reproboꝝ.	iii.
De diuersis penis inferni.	iiii.
De inestimabili angustia damnatorum.	v.
De igne gehennali.	vi.
De tenebris inferni	vii.
De ofusione penaz.	viii.
De inefficiencia tormentoz.	ix.
Cur reprobī nō liberant a pena.	x.
Testimoniū de suppliciis eternis.	xi.
De die iudicii P salas.	xii.
	D 3

De precedente tribulatione.

De die iudicii Rubrica.

De potentia sapientia ⁊ iusticia iudicis.

De diuino iudicio.

⁊ nihil proderit damnandis.

xiii.

xiiii.

xv.

xvi.

xvii.

Cap. primum.

In psalmo. Exibit spūs ei⁹ et reuertet in terram suā. In illa die peribunt oēs cogitationes eorū. Quot et q̄ti mortales de mundane prouisionis incertitudine cogitant. s; sub repente mortis articulo. repente cuncta que cogitauerāt euanescent. in psalmo. Sicut umbra que declinat ablata sunt. et excussi sunt sicut locuste. Exibit ergo spūs ei⁹ et reuertet in terrā suā nō uoluntari⁹ s; inuit⁹. ut dicit Job. Quia cū dolore dimittet qui cū amore possēdit ac uelit nolit. Cōsuet⁹ est ei termin⁹ qui preteriri nō poterit i quo terra reuertet in terrā. Scriptū est em̄ terra es et in terrā ibis. In Genesi quidē. Naturale quidē est ut materia persoluat in materiā. in psalmo. Auferet spiritū eorū et in puluerē suū reuertent. In Eccle. Cum autē hō moriet hereditabit bestias serpentes et uermes. Job. Omnes em̄ in puluere dormient et uermes cooperiēt eos. Psaias. Sicut uestimentū sic comedet eos vermis ⁊ sicut lanā sic deuorabit eos tinea. Job. quasi putredo consumendus sum et quasi uestimentū quod comeditur a tinea. putredini dixi. pater meus es mater mea ⁊ soror mea uermib⁹. Homo putredo fili⁹ hominis uermis. q̄ turpis pater q̄ turpis mater. q̄ obhominabilis soror. Conceptus est homo de sanguine p ardore;

Exibit spiritus eius et reuertetur in terram suam. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Quot et quanti mortales de mundana provisionis incertitudine cogitant. et sub repente mortis articulo. repente cuncta que cogitauerant euanescent. in psalmo. Sicut umbra que declinat ablata sunt. et excussi sunt sicut locuste. Exibit ergo spiritus eius et reuertetur in terram suam non uoluntarius sed inuitus. ut dicit Job. Quia cum dolore dimittet qui cum amore possedit ac uelit nolit. Consuetus est ei terminus qui preteriri non poterit in quo terra reuertetur in terram. Scriptum est enim terra es et in terram ibis. In Genesi quidem. Naturale quidem est ut materia persoluatur in materiam. in psalmo. Auferet spiritum eorum et in puluerem suum reuertentur. In Ecclesiastico. Cum autem homo morietur hereditabit bestias serpentes et uermes. Job. Omnes enim in puluere dormient et uermes cooperient eos. Psalms. Sicut uestimentum sic comedet eos vermis et sicut lanam sic deuorabit eos tinea. Job. quasi putredo consumendus sum et quasi uestimentum quod comeditur a tinea. putredini dixi. pater meus es mater mea et soror mea uermibus. Homo putredo filius hominis uermis. quod turpis pater quod turpis mater. quod obhominabilis soror. Conceptus est homo de sanguine per ardorem;

libidinis putredo cuius tandem cadaver quasi funebres
vermes afflūt. **V**iuus generat pediculos et lumbricos
Mortuus generabit uermes et muscas. viuus produxit
stercus et uomitum. mortuus producit putredinē et fe/
torem. viuus enim hominē secū impinguauit. mortuus
vermes plurimos impinguabit. quid ergo fetidus huma
no cadaveri. quid horribilius homini mortuo cuius
gratissim⁹ erat amplex⁹ in uita modest⁹ et erit aspec/
tus in morte. **Q**uid ergo prosunt diuitie. qd epule. qd
delicie non liberabunt a morte. non defendent a ver/
me. non eripient a fetore. **Q**uid mihi sedebat glorios⁹
i throno modo iacet despect⁹ i tumulo. qui mō fulge
bat ornatus i aula mō sedet nudus i tumba. **Q**ui mō
vescebat deliciis in cenaculo modo consumet⁹ a ver/
mibus in sepulchro.

Cap. ii.

In Ecclesiastico. Vindicta carnis impii vermis
et ignis vterq; duplex. Interior et exterior. In/
terior que rodit et urit cor. exterior que rodit et urit
corpus. vermis eorū nō moriet⁹ et ignis nō extinguet⁹.
Iudith. Dabit domin⁹ ignē et uermes in carne eorū
ut urant⁹ ⁊ sentiant usq; in sempiternū. **P**salmus. Ver/
mis oscietie tripliciter lacerabit. Affligit memoria. tur
babit potentia. torquebit angustia. In libro sapiētie
Veniet autē in cogitatione eorū peccatoꝝ tumidi. ⁊ trās
ducunt illos ex aduerso iniquitatis eorū dicentes. qd
profuit nobis superbia ⁊ iactantia diuitiaꝝ quid cō
tulit nobis **T**ransierunt illa oīa tanq̃ umbra ⁊ sicut
navis que transit fluctuantē aquā. cuius cum preterit
nō est inuenire uestigium. sic et nos nati continuo de/
sinim⁹ esse. virtutis quidem nullam valem⁹ ostendere

sed in malignitate nature consumpti sumus. Cum ingē-
ti turbatione que cum nimia delectatione gesserūt ut
stimulus memorie pugnat ad penā quos aculeus neq-
cie stimulat ad culpam.

Cap. iiii.

Dicent inter se penitentiā agentes errauimus a via
veritatis et lumē nō illuxit nobis in Luca. tunc
incipient dicere montibus cadite super nos et collib-
operite nos penitebunt s; nō ad penā et nō ouertetur
ad ueniā. iustum ē em̄ ut quia noluerunt cuz potuerūt
cū uelint nō possint In Luca. Dedit eis deus locum
penitēcie et ipsi abusi sunt eo. preterea diues ille q̄ cru-
ciat in flāma dicebat ad Abraham in Luca. Rogo te
pater ut mittas Lazarum in domū patris mei habeo
em̄ quinq; fratres ut testes illis ne ipsi ueniant in hunc
locum tormentorū. Cui cū Abrahā rēdis; hūt Moy-
sen et prophetas audiant illos. Subiunxit. Nō pater
Abraham. s; si quis ex mortuis irer ad eos penitentiā
agerent. Agebat et ipse penitentiam in inferno. s; quia
cognoscebat eā inutile rogauit ut ānūciaret hec fratri-
bus suis q̄ten; agerent in hoc seculo penitentiā fructu-
osam. quia tunc prodest homini penitentia cū potest
ipse peccare.

Ca. iiii.

Dene infernales secundū diuersa peccata sunt. pri-
ma pena est ignis. secunda frigus. De his dixit do-
min;. Erit fletus et stridor dentium propter frigus. Ter-
cia erit fetor. De his tribus dicit in psalmo. Ignis sul-
phur et spiritus procellarū. Quarta. vermes indeficien-
tes. vñ Psaias. vermis eorū nō moriet et ignis nō ex-
tinguet. Quinta. salegra percutientium. unde dicit Pla-
ias. Parata sunt iudicia blasphematorib; et percutiē

tes mallei stultoꝝ corporibꝫ. **Sexta** tenebre palpabiles exteriores et interiores. unde **Job.** Terra miserie ⁊ tenebraꝝ ubi umbra mortis. et alibi. **Dadā** ad terraz tenebrosam et opertā mortis caligine. **In** psalmo. **Et** in eternū nō uidebit lumen et alibi. **Impii** in tenebris cōticescent. **Septima** ofusio peccatoꝝ. **Tūc** em̄ ut legitur erūt libri apti ofciētie hoīs ut erūt oībꝫ manifesta. **Octaua** horribilis uisio demonū qui uidebunt in excusatione sintillaz de igne ascendentū. **Nona** ignee calbene quibꝫ impiis mēbris oftringunt. **Prima** ꝑ cōcupiscencia est. secunda malicioꝝ. **tertia** luxuriosoꝝ. **quarta** inuidoꝝ et odium habentiū. **quinta** eoz qui i hoc seculo flagello nō meruerūt castigari. sꝫ quia exacerbauerūt dominū in multitudine iniquitatū suaz nō queret. qꝫ exacerbauerūt dñm peccatores. **sexta** eoz q i tenebris ambulātes ad lumē ueꝫ venire ofēpserunt. **septima**. ofitentiū peccata sua et penitentiā ofēpnentiū. **Octaua** illoꝝ q in hoc seculo libēter uidēt mala ⁊ faciūt. **Nona** illoꝝ q per singula uicia sunt defluxi. q ābulāt in desideriis suis ⁊ ofcupiscēciis suis. **Ca. v.**

In libro sapiētie. vidētes turbabūt terrore horribili gemētes ꝑ angustia spūs ⁊ dicentes. **Hii** sunt quos aliquñ habuimꝫ uiderisum et similitudinem impropert. **Nos** āt insensati uicā illoꝝ estimabimꝫ i samā et finē illoꝝ sine honore. **Ecce** quō ofputati sunt inter filios dei. **Et** inter sanctos sors illorum est. **Supplicium** erit malorum incuere gloriam beatorum licet forte post finem iudicii. **Beati** quidem uisuri sunt reprobos in tormentis. secundū illud in psalmo.

Letabit iustus cū viderit vindictam impiorū repro
bi uero nō sunt visuri beatos in glā. secundū illd̄ **Vi**
saie. Tollat impij ne videat gloriā dei. In libro sapi
entie. Taha dicent in inferno peccatores qm̄ spes im/
pii tanq̄ lanugo que tollit a uēto. et tanq̄ spuma gra
tilis que a pcella dispergit. et tanq̄ fum⁹ a uēto dif/
fus⁹. et tanq̄ memoria hospitis vni⁹ diei. **Ca. vi.**

Ignis gehenne nec lignis nutrit nec flatu succēdi
tur s; a deo creatus ē inextingibilis ab origine
mūdi. Job. Scriptū est em̄. Deuorabit eū ignis q non
succendit. credit eē sub terris. secundū illd̄ prophete
Isaie. Infern⁹ subest et turbatus in occurſu aduentus
tui. s; 7 omnino locus reprobis ē penalis. quia sp̄ secū
deserunt cruciatū et ubiq; cōtra se tormentum incurūt
Ezechiel. producā inquit ignē de medio tui q cōme/
det te. Ignis āt gehēne semper ardebit et nunq; luce/
bit semper uret 7 nūq; cōsumet. sp̄ inficiet 7 nūq; defu/
ciet. Est āt apud iferos summa tenebrarū obscuritas.
imensa acerbitas. ifinita miseria 7 eternitas. In **Ma/
theo.** Ligatis inq; manib⁹ et pedib⁹ ei⁹ 7 mittite i te
nebras exteriores ubi erit fletus et stridor dentiū. sin/
gula mēbra p̄ suis peccatis p̄pria sustinebūt tormē
ta ut in eo puniant i quo peccauerūt. scriptū ē em̄ per
q̄ peccat hō p̄ bec et torquet. **Un̄** q̄ ligu a peccauerat
cruciat i lingua. p̄pter qd̄ diues clamabat. pater abra
ham miserere mei et mitte **Lazarū** ut intigat extremum
digiti in aquā ut refrigerer linguā meā. Per digitū in
telligit opatio digitis em̄ opat. q̄ si dicat si minimum
op⁹ **Lazari** habere minorē penā sentirem. **Ca. vii.**

Reprobi nō solum exterioribus s; interiorib; tenebris inuoluentur quia spiritali pariter et corporaliter luce carebunt. Scriptum ē enim **Psalm.** Tollat impius ne uideat gloriam dei quia solus tunc erit in lucē sempiternā. Tantā in penis tollerabunt angustias reprobi ut uix aliud cogitare possunt preter penas secundum illud dirigunt impius cogitationes ubi sentiet vim doloris. Sane discipulus quidem fert apparuisse magistro post mortem quē cum magister intelligisset fore clamantem. quēsiunt ab eo. si aliquid questionis ab iheris uerteretur. qui dicit respondisse apud inferos queri nō solum quid sit pena. s; ut ait **Salomō.** nec opes nec ratio nec scientia nec sapiētia est apud inferos quo tu properas. Erit enim reprobis tanta mentis obliuio tanta cecitas mentis. tanta cecitas animi. tanta confusio rationis ut raro uel nunquam ad cogitandum quicquam de deo possint assurgere necdum ad confitendum ualeant aspirare. nam a mortuo tanquam ab eo qui perit ualere confessio. Scriptum est enim in psalmo. Non mortui laudabunt te domine. neque omnes qui descendunt in infernum. **Isaias.** Non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te.

Cap. viii.

Dimitte me domine dicit **Job** ut plangam paululum dolorē meum antequam uadā et nō reuertar ad terrā tenebrosam et optam mortis caliginē. Terrā miserie et tenebrarum ubi umbra mortis et nullus ordo s; sempiternus horror inhabitat. ordo quidem erit in quietate penarum. In euangelio. quoniam in qua mensura mensi fuerit remetiet uobis. ut qui grauiter peccauerit grauiter puniatur. potētes ei potēter patietur tormēta. s; ordo erit in

qualitate rez. **J**ob. quia de aquis nianū transibūt ad
calorē nianū ut subita strarioꝝ mutatio grauiorē in
ferat cruciatū experimento cognoui qđ adustis si frigi
dum statim adhibeas ardentiorē sentiāt cruciatū.

Cap. ix.

Sicut oves in inferno positi sunt. mors depascet
eos dictum est a similitudine iumentorū que nō
radicitus euellunt herbas s; solūmō summitatē ⁊ itez
herbe renascantur ad pastū. sic et impii quasi morte de
pasti reuiuiscunt quasi ad mortē ut eternaliter morian
tur. **Q**uidius. sic incōsumpticii sp renascentes nō pec
cant ut possint sepe perire. **T**unc erit mors immorta
lis tūc ueniēt morti mortui. alias mortui qui uice sunt
mortui. querent mortē et nō inueniēt qui uitā habuel
runt et pdiderunt. **A**udi **J**ohanē in **A**poc. dicentē. in
diebus illis querent homines mortē et non inuenient
eam. desiderabunt mori et mors fugiet ab illis. mors
q̃z dulcis essēs quibus tam amara fuisti te solā deside
rantem optabūt q te solā uehemēter oderūt. **Ca. x.**

Nullus ergo sibi blandiat ⁊ dicat in psalmo. qz
deus nō in eternū irascet neq; in eternum omīna
bit. s; miserationes eiꝝ sup omnia opera eius quia cū
iratus est nō obliuiscit misereri nec cuiq; eoz que fecit
oculit. **A**ssumens ī argumentū erroris qđ ait dñs per
pphetā **Ysaia.** **C**ongregabunt in ōgregatione unīꝝ
fascis in lacū et clauduntur in carcerem ⁊ post multos
dies uisitantur. **H**omo namq; peccauit ad tempus
non ergo puniuntur in eternum. **N** spes inanis. **N** fal
sa presumptio. **J**ob. **N**ō credit frustra errore deceptꝝ
pro aliquo precio redimendus sic. quoniā in inferno

nulla est redemptio. **C**ongregabunt ergo peccatores
in lacu et claudunt in carcerez scz in inferno in quo si
nō corporibz usq; in diē iudicii torquebunt ⁊ post
multos dies uidelicz postq; resurgent cum operibus
suis in nouissimo die uisitantur nō ad salutē s; ad ui
dictā quia post diē iudicii graui⁹ puniētur. Sic ⁊ al
bi dicūt in psalmo. **V**iscabo i uirga iniquitates eoz
⁊ in uerberibz peccata eoz. **P**redestinatis ergo irasci
tur deus spaliter q; flagellat omnē filiū qnē recipit.
De quibz illd accipit. **N**ō i finē irascet ⁊c. **R**eprobis
āt de⁹ irascet eternaliter quia iustū est ut qui in suo er
rore preuaricat eterno deus vlciscat in aia sua. nā li
cz peccandi facultas illū dimittet. ipe tñ nō dimittit
uoluntatē peccandi. **S**criptū est em̄ in psalmo. **S**up
bia eoz qui te oderunt ascendet semper non humilia
bunt reprobi iā desperati de uenia s; malignitas o
m̄ que tñ exercet q; uelit illū omnino nō eē per quez
sciunt se tam infelicitē eē. **M**aledicēt altissimo ⁊ blas
phemabunt excelsū querētes eū esse malignū q; cre
auit eos ad penā et nō inclinēt ad ueniā. **A**udi **J**ohā
nem in **A**po. dicentē. **G**rando magna descendit de ce
lo in oēs et blasphemabūt oēs deū propter plagam
grādinis qm̄ magna ē facta uehemēter uolūtas ergo
damnati l; admiserūt p̄tatis effectū sp̄ tñ habebūt ma
lignitatis effectū ⁊ ipa erit i inferno supplicū que fue
rat in mūdo peccatū. licz tñ et ibi peccatum sit s; meri
tū p̄sone ipsi⁹ ergo q; habebit in se reatū ex culpa. sp̄
sentiet oītra se cruciatū ex pena. quia qd ipse per peni
tentiā nō deleuit. dominus per indulgentiā nō remit
tet. ad magnam ergo pertinet iusticiam iudicantis

ut nunq̃ careant gehēne supplicio qui nunq̃ voluerit
carere peccato. voluissent utiq̃ si potuissent sine fine
viuere ut potuissent sine fine peccare. ostendunt em̃ q̃
in peccato semper viuere cupiūt qui nūq̃ desinūt pec-
cata dum viuūt.

¶ Ca. xi.

Quis vnq̃ poterit habitare de uobis cū ardori-
bus sempiternis. Iste fum⁹ est in ardore ignis ar-
dentis tota die et nocte nō extinguet s; ascendet fu-
m⁹ ei⁹ in sempiternū et ignominia q̃ nunq̃ obliuione
delebit. Daniel. Qui dormierit in terre puluere euigila-
bunt alii in uita eterna. alii in obprobriū ut uideant
semper. Salomō. Adortuo homine impio nulla spes
erit de eo. huic exēplo ueniet perditio sua ⁊ subito cō-
teret et nō habebit ultro medicinā. ideo ap⁹s Si q̃s
adorauerit bestia et ymaginē eius hic bibet de uino
ire dei ⁊ cruciabit igne ⁊ sulphure ⁊ fum⁹ tormentoz
ascendet in secula seculoz. nec habebit requiem die ac
nocte. Cōfirmat hoc ueritas que damnandos in iudi-
cio eternaliter reprobat dicens in Matheo. Ire male-
dicti in ignē eternū qui paratus ē diabolo et angelis
ei⁹ si secundū iudiciū diuinū i Deut. In ore duoz uel
triū stet ōne uerbū. q̃tomagis in ore tātorū uiuorum
depostposita uita ostabit.

¶ Ca. xii.

Ecce ergo dies dñi ueniet crudelis et indignatio
nis plen⁹ ire et furoris ad ponendam terram in
solitudinem et peccatores eius oterendos de ea. Quo-
niā stelle celi splendor eaz non extendent lumē suum.
Obtenebratus ē sol in ortu suo ⁊ luna non splēdebit.
in lumine suo ⁊ uisitabo sup omnē orbē mala ⁊ ostra
ipios iniquitates eoz ⁊ q̃scere faciā supbiā isroeliū

et arrogantia fortius humiliabo. propter hec omnes
 manus dissoluentur et omne cor hominis tabescet et con-
 teret torsiones et dolores tenebunt quasi parturientes do-
 lebunt. unusquisque ad proximum suum stupebit facies con-
 buste vultus eorum. **Sapthomas.** Dies illa dies ire ut di-
 es tribulationis et angustie dies calamitatis et mise-
 rie. dies tenebrarum et caliginis. dies nebule et turbis
 dies tume et clamoris. quia consummationem dominus fa-
 ciet cum festinatione cunctis habitantibus terram. **In Luca.**
 et superueniet repentina dies illa tanquam laqueus in o-
 nes qui sedent super faciem omnis terre. in **Mattheo** quam
 sicut fulgur erit ab oriente et apparet usque in occiden-
 tem ita erit aduentus filii hominis. **Applius.** Dies enim si-
 cut fur in nocte ita ueniet enim dixerint pax et securitas
 tunc repentinus superueniet eis iterum sicut dolor in utero
 habentis et non effugiet.

Ca. xiii.

In **Mattheo** precedet autem tribulatio magna qualis
 nunquam fuit ab initio mundi usque modo neque fiet et nisi
 breuiati dies illi non fieret salua omnis caro. in **Ma.** surget
 gens contra gentem et regnum contra regnum et terremotus magni
 erunt per loca. terrores de celo et tempestates per loca et
 pestilentie et fames et signa magna erunt in sole et luna
 et stellis. et in terris pressura gentium. per confusione sonitus
 maris et fluctuum. arescentibus autem hominibus per timorem et ex-
 spectationem quam superueniet uniuerso orbi. surgent pseudo
 christi et pseudo falsi prophete et dabunt signa magna et pro-
 digia ita quod si fieri poterint in errore educant electi. **applius**
 ad **Corin.** tunc reuelabit homo peccator et filius perditionis
 qui aduersatur et extollit super omne quod dicitur aut colitur
 deus ita ut in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus.

quoniā dominus interficiet spiritu oris eius. Michael
mittet autē Helyas propheta priusq̃ ueniet dies dñi
magnus et horribilis et mittet corda patz ad filios et
corda filioz ad patres cum quo ueniet Enoch. et pro
phetabit. In Apocal. diebus mille ducentis. lx. Amic
ti faccis cum finierint testimonium suū bestia quedā
ascendat de abisso et faciet aduersus illos bellū et ui
cet illos et occidet et corpora eoz iacebunt in plateis
ciuitatis magne. ubi dominus eoz crucifixus est et post
tres dies et dimidium spiritus uite intrabit in eos.

Ca. xiiii.

In Eccle. Statim autē post tribulationē illorū die
rū sol obscurabit et luna nō dabit lumen suū et
stelle cadent de celo et uirtutes celoꝝ mouebunt et tūc
apparebit signum filii hominis in celo et plangent se
super se omnes tribus terre In Apoc. Reges et princi
pes et tribum et diuites et fortes et omnis seruus et li
ber abscondent se in speluncis et in petris montium et
dicent montibus et petris Cadite super nos et absco
dite nos a facie sedentis super thronū et ab ira agni.
Quādo ueniet dies domini magnus ire impioꝝ et q̃s
poterit stare In Matheo. et mittet angelos suos cuꝝ
tuba et uoce magna et cōgregabunt electos eis a qua
tuor uentis celi a summis celoꝝ usq̃ ad terminos eo
rum Ap̃lus ad Thimotheū Tunc ip̃e dominus in iussū
et in uoce archangeli et in tuba dei descendet de celo.
In Jobāne et omnes qui in monumento sunt audiet
uocem filii dei et procedent boni in resurrectione ui
te. Mali autē in resurrectionem iudicii. In Apo. Adora
et infirmus dabunt mortuos suos qui in ipsis erunt et

videbit omnis oculus et qui in eum pupugerunt fili/
um hoīs venientem in nubib⁹ celi cum uirtute magna
et maiestate. **Ysaías.** Veniet at̄ ad iudiciū nō solū cū
angelis s⁹ etiā senatorib⁹ populi sui. **Salomō.** Nobil
is in portis quando sedet cum senatoribus terre. **In**
Matheo. Sedebūt em̄ et ipsi super sedes duodecim
iudicantes duodecim tribus Israhel. **Daniel.** Aspicie
bam inquit donec throni positi sunt et antiquus die/
rum sedebit uestimentū eius quasi nix candidum ⁊ ca
pilli capitis eius quasi lana alba. **Thron⁹ ei⁹ flamme**
**ignis rote illi⁹ ignis accens⁹ fluui⁹ igneus rapidus e/
grediebāt a facie eius milia milium ministrabant ei de/
cies centena milia assistebant illi.** **Dauid** in psalmo. de
us noster manifeste ueniet ⁊ nō silebit ignis in oꝛspec/
tu eius ardebit et in circuitu ei⁹ tempestas valida ad
uocauit celum sursum et terra discernere populū suū
in **Matheo.** Nam oꝛgregabunt̄ aū eum omnes gentes
et separabit eos ab inuicē sicut pastor segregat agnos
ab hedīs et statuet quidem oues a dextris hedos au
tem a sinistris.

I Ob. **Q**uātus tunc erit timor **Ca. xv**
et tremor quātus erit fletus et gemitus. **Ysaías.**
Nam si columnę celi cōtremescunt et pauescunt ad
uentum eius. **Angeli** pacis amare flebunt peccatores
aūc quod facient **In epistola canonica.** Si iustus vix
saluabit̄ ipius et peccator ubi parebunt. ppter̄ea cla
mabat propheta **Dauid.** Nō intres in iudiciū cū ser/
uo tuo quia nō iustificabit̄ in oꝛpectu tuo oīs uiuēs
Si em̄ iniquitates obseruaueris dñe dñe quis sustine
bit. **Suis enim non timebit iudicem potentissimum**

sapientissimū et iustissimū. Sapientissimū quem nemo
pōt latere. potentissimū quē nemo pōt effugere. iustis-
simū quē nemo pōt corrumpere. **Job.** Si fortitudo q̄/
rit robustissimū est et sapiēs corde et fortis robore. si
equitas iudicis nemo audet pro me testum omniū redde-
re. **Job.** si iustificare me uoluerō os meum odemnat
me. si innocentē ostendere prauū me opabit. **Etiā** si
simplex fuero. **Dauid.** Ipse dixit et facta sunt ipse mā-
dauit et creata sunt. **Sui** uocat stellas et dicunt. **Assu-**
mū et qui facit angelos suos spūs et ministros suos
flammā ignis. cuius voluntati nil omnino resistit. cui
nullum uerbū est impossibile. cui flectit omne genu cel-
lestium terrestriū et infernoꝝ. hūc ergo nemo pōt effu-
gere dicente propheta **Dauid.** si ascendero in celum tu
illic es. **Ipse** scrutat renes et corda cuius oculis omnia
nuda sunt et apta qui pluuię guttas et arenas maris
dinumerat domini sciētiāz dñs prescius omnium et
oscius singuloꝝ. **Occultus** occultoꝝ omniū indaga-
tor. hunc ergo nemo pōt latere sicut dicit **Ap̄lus** ad
hebreos. **Non** illa creatura inuisibilis in aspectu eius
Ipse iudex iustus fortis et paciēs et multe misiricor-
die. qui nec precio nec prece nec amore nec odio decti-
nat a semita rectitudinis sed uia regia semper incedēs
Nullum malum preterit impunitū. et nullum bonum
irremuneratum relinquit. hunc ergo nemo pōt corrup-
pere iuxta quod dicit **Psalmista.** Tu reddis singulis
secundum opera eorum.

Cap. xvi.

Quis autē nō timeat illud examen. in quo idem et
accusator et aduocatus et iudex erit. Accusabit.

em cum dicit in euangelio. **E**surui. et aduocabit cum sub
dit quod diu non fecistis et iudicabit cum infert. discite
a me et non erunt testes necessarii in illo iudicio quia
tunc manifesta erunt abscondita tenebrarum. nihil enim
occultum erit quod non reueletur. **Daniel.** Tunc libri con
scienciarum erunt aperti et iudicabuntur mortui ex his qui
sunt scripti in libris secundum opera eorum. Quod erit pu
dor in peccatoribus contra confusio cum eorum nequamissimi
ma crimina cunctis erunt manifesta ligudo **Dauid.** Be
ati quorum remissa sunt iniquitates et quorum tecta sunt
peccata. ab illa sententia nunquam poterit prouocari. **In 100**
hane. quia pater donec iudicium dedit filio. **In Apocal.**
qui claudit et nemo aperit et nemo claudit os eius do
mini locutum est.

Ca. xvii.

Ezechiel. Tunc non proderunt opes nec defendunt
honores non suffragabunt amici **S**criptum est enim
in **Ezechiele** **A**rgentum eorum et aurum eorum non valebit li
berare eos in die furoris domini. **In Apocal.** flebunt et
plangent reges terre cum uident fumum incendii propter
timorem tormentorum. **Psalmus.** Quid ergo facietis in die vi
sitationis et calamitatis de longe ueniētis ad cuius fu
gietis auxilium. unusquisque onus suum portabit. **A**nima
que peccauerit ipsa morietur. **In Mattheo** **D**istinc
tum iudicium in quo non solum de factis sed de omni ver
bo otioso quodcumque locuti fuerint homines reddi
turi sunt rationem in quo usque ad nouissimum quadrā
tem exiget debitum cum usuris. **Q**uis ergo fugere po
terit a uentura ira. **A**ttinet ergo filius hominis ange
los suos et colligent de regno eius omnia scādala et
eos qui faciunt iniquitatem et alligabunt fasciculos

ad oburendū. et mittent eos in caminū ignis ardētis
 ibi erit fletus et stridor dentiū gemitus ululatus luctus
 cruciatus clamor timor et tremor dolor et labor.
 ardor et fetor obscuritas et anxietas acerbitas ⁊ aspe-
 ritas calamitas et egestas angustia et tristitia obliuio
 et ofusio. torsiones et punctiones. amaritudines ⁊ ter-
 rores fames et sitis ⁊ cauma. sulphur et ignis ardens
 in secula seculorum amen.

ExPLICIT liber de miseria conditionis humane.

Incipit brevis tractatus de creatione mundi de for-
 matione angelorum. de situatione et ordinatione mundi
 et pluribus aliis. et primo de trinitate.

De trinitate.

De creatione mundi.

De angelis.

De situatione et ordinatione mundi.

De ordine situationis ⁊ oppositionis istorum corporum.

De hominibus bene morientibus.

De generatione et productione istorum inferiorum.

De etatibus mundi.

De etatibus hominum.

De viciis capitalibus.

De donis spiritus sancti.

De beatitudinibus.

De petitionibus orationis dominice.

De operibus misericordie.

De preceptis diuinis.

De consiliis ad que tenent viri perfecti.

i.

ii.

iii.

iiii.

v.

vi.

vii.

viii.

ix.

x.

xi.

xii.

xiii.

xiiii.

xv.

xvi.

De articulis fidei.

De sacramentis ecclesie.

De elemosinis.

De passione et morte Xpi.

xvii.

xviii.

xix.

xx.

Cap. primum.

De trinitate dei hoc tenendū est q̄ in vna sub
stantia sunt tres persone scz pater filius ⁊ spi
ritus sanct⁹. Pater generat a nullo. filius ge
nerat a patre solo. spiritus sanctus procedit ab utro
q̄ scz a patre et filio. nec tñ pater añ filiū fuit nec fili⁹
ante spiritū sanctum. s; semper fuit pater semper fili⁹
semper spiritus sanctus. Et quō istud possit fieri vi
deam⁹. **P**rimū exemplū Videam⁹ em̄ q̄ in igne ē car
bo ignitus splendor et calor et tñ est vna substantia
et un⁹ ignis. Carbo ignitus est tanq̄ pater a nullo ge
neratus. splendor est tanq̄ filius et generat a carbo
ne ignito. et calor tanq̄ spirit⁹ sanctus procedens ab
utroq̄. nec tñ carbo ignitus est ante splendorē s; sta
tim cum fuit carbo ignitus fuit splendor et calor ⁊ q̄
si per simile possum⁹ cōsiderare in trinitate. **S**ecūdu⁹
exemplū ad hoc possum⁹ sumere exemplū in sole. Vi
deam⁹ em̄ q̄ in sole est substantia solis splendor et ca
lor et tñ nō est nisi vn⁹ sol et vna substantia. **N**az sub
stantia solis est tanq̄ pater a seipso. splendor tanq̄
fili⁹ generatus a substantia solis tanq̄ a patre. calor
tanq̄ spūs sanct⁹ procedens a sola substantia solis ⁊
splendore. nec tñ substantia solis fuit ante splendorē
nec splendor ante calorem. sed q̄ diu fuit substantia
solis fuit et splendor et calor. **T**ercium exemplum.
Item optimū exemplum habemus in anima nostra.

Nam videmus q in anima sunt tria scz memoria. intel-
ligentia et voluntas. Memoria que memorat preteri-
torum. Intelligentia quia intelligit bonum a malo. Volun-
tas quia hoc vult hoc non vult et tamen est una substan-
tia et una anima. Nam memoria est tanquam pater a nul-
lo. Intelligentia tanquam filius a memoria generatus. Vo-
luntas tanquam spiritus sanctus procedens a memoria
et intelligentia. Nec tamen memoria fuit antequam intelligen-
tia nec intelligentia fuit antequam voluntas et sic patet quod
ista tria scz memoria intelligentia et voluntas sunt in
una anima et in una substantia et unum generatur ab alio
ut dictum est. sic est videre in trinitate quia in una essen-
tia sunt tres persone scz pater et filius et spiritus sanctus.
et non est nisi una substantia et una diuinitas et unus
generatur ab alio. quia filius generatur a patre et spiritus
sanctus ab utroque. nec propter hoc unum est aliquid.
quia pater non est ante filium. nec filius ante spiritum sanc-
tum. sed spiritus fuit pater filius et spiritus sanctus et una et eadem
substantia potentia sapientia et bonitas. et non credas
ipsum filium stultum insipientem et furiosum sicut consue-
runt esse filii. et spiritui sancto appropriatur bonitas ut
non credas ipsum esse malignum et furiosum sicut multi
homines sunt. sicut dicit *Ysaïas* propheta. quiescite er-
go ab homine cuius spiritus est in auribus eius. **Ca. ii.**

In principio mundi sic tenendum est quod deus in prin-
cipio ante omnem diem creauit celum et terram in quo
sunt sancti angeli et materia quatuor elementorum de
qua omnia animalia facta sunt postea creauit ipse is-
ta quatuor simul. hoc representat ecclesia in illo in quo quies-
catamque die dominica in uesperis scz **L**ucis creator etc.

Secunda die lune fecit celū hoc est firmamentū quod
nos videmus et fecit ipsum sine stellis et luminaribus
et dimisit q̄ erāt sub firmamento ab aquis q̄ erant su/
pra firmamentū et hoc rep̄ntat ecclesia ī ymno quem
cantamus die lune ī uesperis scz **I**mmēse celi ⁊c. **Tercia**
die scz die martis cum aqua et terra eēnt simul mixte
diuisit aquas a terra et ogregauit aquas in vnū lo/
cum scz mare et terram fecit solidā et fecit terrā fructi/
ficari. et hoc representat ecclesia in illo ymno quē can/
tamus die martis ī uesperis scz. **T**elluris uigens cōdi/
tor. **Quarta** die scz die mercurii fecit solem et lunaz et
stellas et posuit eas in celo ut illuminarent mundum.
et hoc representat ecclesia in illo ymno quē cantamus
die mercurii in uesperis scz **C**eli de⁹ sanctissime. ⁊ pos/
tea sequit̄ in illo uersu **Q**uarto die qui flāmeā **Q**uin/
ta die scz die iouis fecit uolatilia et dedit eis locum ī
aere. **I**tem ip̄o die fecit deus pisces. et fecit eis locuz ī
aquis. et hoc representat ecclesia in illo ymno quem
cantamus die iouis in uesperis scz. **M**agne de⁹ potē/
tie. **Sexta** die scz die ueneris creauit hoīes de limo ter/
re ⁊ omnes bestias terre ⁊ aīalia ⁊ hoc rep̄ntat ecclesia
in illo ymno quē cantamus die ueneris in uesperis
scz **M**asinator hoīs de⁹. **Septima** die scz die sabbati
requieuit a nouaz specie cōditionū.

Ca. iiii.

De angelis sciendū est q̄ ix. sunt ordines angelo/
rū scz seraphin cherubin throni dominationes.
p̄ncipatus potestates virtutes āgeli archāgeli. **B**oni
āc angeli ita cōfirmati sunt ī bono. q̄ nō p̄nt facē ma/
lū. **M**ali nō ita cōfirmati sunt ī malo q̄ nō possunt fa/
cere bonum.

Ca. iiii.

ER

DE situatione et ordinatione mundi sic tenendū ē
q̄ totus mund⁹ consistit ex materia celestiali et
elementali. Natura uero celestis diuidit̄ in tres partes
principales Empireū cristallū et firmamētū. Intra
firmamētū qđ ē celū stellatū continent̄ vti. orbes plane
taz. que sunt Saturn⁹ iupiter mars sol ven⁹ mercuri⁹
et luna. Natura uero elementalis diuidit̄ in quatuor
spēs scz Ignē aerē aquam et terrā. ⁊ sic a summo celo
empireo usq; ad centz terre sunt decē orbes celestes ⁊
sic sunt q̄tuordecī ex qb⁹ constituit̄ ⁊ regat̄ tot⁹ mūd⁹.

Ordō situationis ⁊ dispositiois Ca. v.
Istoz corporū talis ē q̄ terra q̄ grauis ē pondel
rosa oib⁹ aliis elementis ē situata ⁊ posita in firmo lo
co. supra terrā est aqua sup aquā aer. super aerē ignis.
supra ignē est luna supra lunā mercuri⁹. supra mercuriū
ven⁹. supra venērē ē sol. supra solem mars. supra
martē iupiter. supra ionē saturn⁹. super saturnū est ce
lū stellatū. super celū stellatū est celū cristallū. sup
celū cristallū ē celū empireū in quo stat fili⁹ dei cū car
ne nrā et beata uirgo Maria ⁊ angeli ⁊ oēs sancti. sed
notandū ē q̄ similiter ī celo empireo iter āgelos ⁊ sanc
tos ē sedes superior et inferior. nā ordo āgeloz ē īfe
rior oib⁹ aliis. supra āgelos sunt archāgeli. supra ar
changelos sunt principat⁹. et isti tres ordines sunt in
media ierarchia. supra dominationes sunt throni. su
pra thronos sunt cherubin et seraphin. et sup omnes
sanctos et angelos ē beata uirgo Maria. supra vir
ginē et omnē creaturā ē Crist⁹ fili⁹ dei cū carne nostra
supra Cristū inq̄tū hō ē de⁹ pater omnī ⁊ creator su
pra deū nihil ē. Ca. vii.

Sancti uero homines qui moriuntur assumuntur ad excellentiam et dignitatem angelorum. uidelicet illi qui habuerunt maiorem caritatem assumuntur ad ordinem angelorum. Illi autem qui habuerunt adhuc maiorem caritatem assumuntur ad dignitatem et excellentiam principatum. et sic de angelis ascendit usque ad ordinem seraphim qui est summus et propinquior deo omnibusque aliis ordinibus. unde illi qui moriuntur in summa caritate et excellentia assumuntur ad ordinem seraphiticum. sicut credimus esse assumptos sanctos angelos et beatam Mariam magdalenam et multos alios sanctos martires et uirgines qui fuerunt feruentissimi in caritate et assumuntur cotidie ad dignitatem et excellentiam seraphiticam. Et sic patet quod in uera eterna est distinctio in beatitudinibus et dignitatibus secundum maiorem et minorem quam unus habet maiorem gloriam quam alius. et maiorem beatitudinem quam alius. Et propter hoc dicit dominus in euangelio. **M**at. In domo patris mei mansiones multe sunt. **E**t sciendum est quod quilibet ita plenus est benedictione gloria quod non desiderat plures. unde si diceretur beato Stephaniano per alicui sancto martiri uelles tu habere gloriam sancti Petri? Ille responderet quod non. quia sum plenus gratia et beatitudine ita quod non possum plures sustinere per continere. Et de hoc possumus habere exemplum de magno uase et paruo. posito quod unus ures magnus et unus parvus similiter essent pleni. euidentem est quod in uno uase plus est de aqua quam in alio. tamen si diceret paruo. uis de aqua istius magni ures? ipse diceret non quia plenus sum. usque ad summum ita quod non possum plus continere et per simile est considerare in sanctis et animabus eius

iustis q̄ omnes sunt in summa plenitudine ⁊ gloria.

Cap. vii.

DE generatione et productione istorū inferiorum hoc tenendum est q̄ omnes res iste inferiores siue sint in aqua ut pisces siue in aere ut aues. siue in terra sicut homines et etiam alia animalia siue reptilia. ut serpentes et uermes. siue super terram ut auz et ar̄gentum et cetera metalla et lapides omnes certe p̄ducunt. et procreant ex quatuor elementis uidelicet ex igne n̄c. ita tamen q̄ aliquę creature plus accipiunt de vno elemento. alie plus de alio. Nam creature que n̄c tant in aqua plus accipiunt de elemento aque. volatilia que uolant plus accipiunt de elemento aeris. homines et animalia que stant in terra plus accipiunt de elemento terre. Et sic nulla creatura ē hic inferior ad cuius constitutionē et productionē non concurrunt ista quatuor elementa scilicet ignis aer terra et aqua hoc tamen fit per virtutem specierum superiorum planetarum que sunt Saturnus ꝛc. Est autem differentia inter istos planetas quia quandoq̄ vnus planeta magis operat̄ ī vno mense q̄ in alio et magis influit virtutem suā super vnā prouinciā ꝛ sup vnū hominē. alio magis s̄citer ⁊ sic de singulis s̄m q̄ ordinauit diuina prouidentia sapientie. s̄ sol ꝛ ceteris planetis magis influit uirtutē suā in ista inferiora ⁊ magis secūdu uirtutē solis q̄ alioꝝ planetaz res p̄ducunt et generant. nā sicut dicunt sapientes sol ē pater generationis p̄ oīa uiuificat ⁊ rebꝫ oībz uitā ⁊ spēz formā administrat. orbes aut̄ istorū planetaz sunt trāsp̄erātes ita q̄ orbis siue corpus vnū planete nō impedit uisionē alterius

Unde aer nō impedit uisionē celi ignei. nec celum ig/
neū uisionē orbis ubi est luna et sic de singulis clare e/
nim lucet et oculus noster penetrat et uidet usq; ad ce/
lum stellatum.

Ca. viii.

DE etatibus mundi. Sciendum ē q; totus iste mū/
dus decurrit per sex etates. Prima etas fuit ab
Adam usq; ad Noe. Secūda fuit a Noe usq; ad Abra/
ham. Tercia fuit ab Abraham usq; ad Dauid. Quar/
ta fuit a Dauid usq; ad transmigratiōē Babilonis
Quinta fuit a transmigratiōe Babilonis usq; ad ad/
uentum Xpi. Sexta erit ab aduentu Cristi usq; ad fi/
nem mundi.

Cap. ix.

DE etatib; hoīs sciendū ē q; tota uita hoīs decur/
rit per sex etates. Prima etas est infantia et du/
rat usq; ad vii. ānos. secūda etas ē puericia et durat
usq; xv. ānos. Tercia etas ē adoleſcētia q; durat a xv.
āno usq; ad xxv. ānū. Quarta etas ē iuuentus et du/
rat a xxv. āno usq; ad quinquaginta ānos. Quinta e/
tas est senectus et durat a quīq;gesimo āno usq; lxxx.
annos. Sexta etas est seniu; siue grauitas et ista etas
nō terminat aliquo certo termino annoꝝ sed morte fi/
nit. Et notandum est q; etates mundi hoīs nō dicun/
tur etates propter hoc q; finit mund; l; hō morit;. s;
quia in qualib; etate mundi facta fuit aliq; innouatiō
sic fit in qualibet etate hominis. Nam in prima etate
mundi facta fuit ipsi; mundi formatiō casus demo/
nū ⁊ confirmatiō angeloz. Itē sicut illa etas tota fuit p/
diluuium deleta. Itē prima etas hominis scilicet.

Infantia que durat usq; septimum annum scz usq; ad
puericiā tota delet per aquā baptismatis paz ul nī
bil recordat hoz que fecit in infantia In secunda eta
te que fuit a **N**oe usq; ad **A**braham factū fuit dilu
uiū per quod omnes mali fuerūt deleti et facta fuerit
archa **N**oe in qua octo homines fuerunt ibi saluati
Item fuit distinctio linguaz nam in secunda etate ill
la fuerunt gigantes magni de fortitudine sua volue
runt per potentiā suam ostruere currim et per illā tur
rim ascendere celum. Sed deus ipsoz superbie et dis
positioni resistens misit in eos ofusionē linguaz et di
uisit linguas in lxxii. unde edificantes curri nō intel
ligebant se sed quādo vn9 petebat calcem et ali9 dal
bat ei lapides et sic dimiserūt op9 inceptum. Fuit ac
ab **A**dām usq; ad illud tempus soluminō vna lingua
scz hebreā qua loquebant omnes gentes. Et sic uides
quales innouationes facte fuerūt in secunda etate mū
di. Et quomodo facta fuit mutatio linguaz. Eodē
modo in etate hominis scz in puericia fit mutatio lin
guaz quia tunc puer incipit loqui recte et expedite et
incipit habere fortitudinē. In tertia etate mundi q
fuit ab **A**braham usq; ad **D**auid fuit uocatus **A**bra
ham a deo et fuit ei data circuncisio et fuit ei dictū q
vocaret filios ad cultum dei. Similiter in tertia etate
hominis scz in adolescētia que incipit a xv. āno et tūc
homo dicit habere vim generatiuā et potentiā gene
randi ad procreandū. In quarta etate mundi ecclesia
fuit in magno statu qz **D**auid ampliāuit cultū diuinū

Similiter hō in quarta etate scz in inuentute que inci-
pit a xxv. āno et durat usq; ad quinquagesimū ānum
in excellenti statu est quia in hac etate floret vita hoī
nis. In quinta etate mundi que durauit a Dauid us-
q; ad transmigratiōē Babilonis populus Israhel
captus fuit a Pharaone et ductus in captiuitatē ba-
bilonie et ibi fuerūt filii Israhel longo tempore i mag-
na miseria et magna captiuitate et multa tribulatione
Similiter in quinta etate hoīs que incipit a quīqua-
gesimo āno et durat usq; ad lxxx. annos per defectū
corporis et senectutē homo capit et captiuat a mul-
tis miseriis et in omōis. In sexta etate i qua sum-
mō natus est Xpus pro salute humane generis de cu-
ius scriptura et doctrina repletus est mundus et illu-
minatus. Et ista etas nō terminat certo ānoꝝ nume-
ro s; finiet cum mundo quia in hac etate debet finire
mundus. Similiter in sexta etate hominis que incipit
p; lxxx. ānū homo est in perfecta sciētia et sapientia.
que inuenit usq; ad canos et etas ista uocat senū et nō
terminat certo numero ānoꝝ. sed finiet morte. Et sic p;
q; tot; mūd; iste a principio natiuitatis usq; ad mor-
tem per sex etates currit. Et sic in etatib; mundi facti
fuerunt mutationes et innouationes. Sic vita hoīnis
per quālib; etatē mutat et uariat.

Cap. x.

DE viciis capitalib; Sciendum est q; sunt septe;
scz superbia iuidia ira accidia gula auaricia lux-
uria Ista septem vicia dicunt capitalia ex quib; om-
nia alia vicia oriunt.

Ca. xi.

DE donis spūs sancti tenendum est q̄ sunt septē
scz donū timoris domini. donū pietatis. donū
scientie. donū fortitudinis. donū cōsiliū. donū intellec-
tus. et donū sapiētie. **I**sta uero septē dona spūs sanc-
ti sunt cōtra septem uicia capitalia et expellunt ip̄a uī-
cia de aīa nostra. nam timor est cōtra superbiā. qui em̄
timet iudiciū domini quō detinet superbiā et humi-
liat et nunq̄ sinit superbire. **P**ietas est cōtra inuidiā
qui em̄ pius est nō inuidet proximo suo de bonis q̄
videt sibi imminere imo propria bona dat ei et expen-
dit. **S**ciētia ē cōtra iram. qui em̄ h̄z sciētiā nunq̄ iras-
cit. nam ira est quedam stulticia. **F**ortitudo ē cōtra ac-
cidiam. accidia em̄ tenet animā pigrā ⁊ debilem ad fa-
ciendum bene. nā qui habz fortitudinē expellit accidi-
am per bona opera. **C**onsiliū est contra auariciā. nā cō-
siliū dei est quod nō sit auar⁹ sed q̄ largiat bona
sua pauperibus. donū intellectus est cōtra gulam. nā
ille qui intelligit mandata domini non solum omes-
sationes et ebrietates refugit uerū etiā cibos corporis
obliuiscit. **D**onū sapiētie ē cōtra luxuriā. qui em̄ sapi-
entiā habet refugit luxuriā tanq̄ mortem et sic p̄z q̄
ista septem dona spūs sancti sunt cōtra septē uicia ca-
pitalia expellenda de aīa nostra.

¶ Ca. xii.

DE beatitudinib⁹ tenendū ē q̄ sunt viii. q̄s salua-
tor n̄r enumerat ī euā. mat. **P**rima beatitudo est
paupertas spū q̄ hō diligat paup̄atē amor dei vñ di-
cit dñs. beati paupes spū qm̄ ip̄oz ē regnū celoꝝ. **S**e-
cūda beatitudo ē mititas siue māsuetudo scz q̄ hō sit
huilis. ⁊ de hoc di. dñs ī euā. beati mites qm̄ ip̄i pos-
sident terrā. **T**er. be. ē luct⁹ scz q̄ hō lugeat p̄ p̄ctis

40
et peccatis proximorum suorum. Et de hoc dicit do-
minus. Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur.
Quarta beatitudo est esuries iusticie scz q homo desi-
deret iusticiā et tantū q magis uellet mori q̄ a iusticia
separari. et de hoc dicit dominus. Beati qui esuriūt ius-
ticiaz quoniā ipsi saturabunt. Quinta beatitudo ē sci-
licz q homo faciat misericordiam proximis suis. Et
de hoc dicit dominus. Beati misericordes quoniā ipsi
misericordiā consequent. Sexta beatitudo ē mundicia
scz q homo sit mundus nec cogitat nec loquat nec faci-
at turpia. et de hoc dicit seneca. Omnia preter turpitu-
dinē tolerabilia crede. et de hoc dicit dominus. beati
mundo corde quoniā ipsi deum videbunt. Septima
beatitudo ē pax q homo sit pacificus et diligat pacē
et de hoc dicit dominus. Beati pacifici quoniā ipsi fi-
lii dei uocabunt. Octaua beatitudo est patiētia perse-
cutionis propter iusticiā. et de hoc dicit dominus. bea-
ti qui persecutionē patiunt propter iusticiā. Ca. xiii.
Petitionibus orōnis dominice. sciendū ē q
sunt septem quas dominus docuit discipulos su-
os. Nam legitur in euāgelio Mathei q discipuli dix-
erunt Xpo. Domine doce nos orare. et Xpus dixit
eis. Cum oratis dicite. Pater n̄r q̄c. In hac orōne tūc
oposuit septēz petitiones in qbus oprehendit q pos-
tulat quicqd spectat ad honorē dei et ad salutē ani-
maz. et ideo ista oratio melior ē omnibus aliis orō-
nibus. Nā prima petitio ē pater n̄r q̄c. sanctificet no-
mē tuum in nobis. id ē cōfirmetur in nobis. ita ut sem-
per sumus filii et tu pater nos semper seruis. Et

tu imperpetuū sis dominus noster. Secunda petitio ē
Adueniat regnum tuum. id est desidero et peto ut tol-
tus mundus. id ē omnis homo veniat ad regnum tu-
um. Tercia petitio est. fiat voluntas tua sicut in celo
et in terra. id est. peto et desidero ut omnes homines
faciant voluntatem tuā in terra sicut angeli faciunt in
celo. Quarta petitio est. Panem nostrum cotidianum
da nobis hodie. id est. nō solum petim⁹ cibum corpo-
ris s; cibum anime. quia nō in solo pane viuit homo
sed ex omni uerbo quod procedit ex ore Christi. Quin-
ta petitio ē. Dimitte nobis debita nostra sicut ⁊ nos
dimittim⁹ debitoribus nostris. id est. tu large dimit-
te nobis debita nostra. id est. offensiones quas fecim⁹
contra te sicut et nos large et ex toto corde dimittimus
debitoribus nostris. Sexta petitio est. Et ne nos idu-
cas in temptationem et specialiter in viciū gulae quo
sepius peccauimus. per quod primus homo et multi
alii ceciderunt. Septima petitio est. Sed libera nos a
malo et precipue a uicio luxurie. per hanc em̄ multi sa-
piētes ceciderunt et submersi sunt in pfundū inferni.

Ca. xiiii.

DE operibus misericordie sic tenendum est q; sine
sex de quibus saluator noster exigit rationez in
die iudicii. Primum op⁹ ē pascere esuriētes de quo sal-
uator noster dicit in euāgelio. Esuriui et dedistis mi-
hi manducare. Salo. si iniquus uel inimicus tuus esu-
rierit ciba illum. Secundum opus misericordie est po-
tare sitiētē ⁊ de hoc dicit dñs. sitiui ⁊ dedistis mihi bi-
berē. i euāgelio mat. q; dedit potū uni ex minimis istis ca-
licē aq; frigide. amē dico uobis nō pdet mercedē suam

Tercium est uestire nudos. Quartum est uisitare infirmos.
Quintum est redimere incarceratos. Sextum est hospicare
peregrinos. Septimum. sepelire mortuos. Vñ ps. Beatus
q̄ intelligit r̄. Opera pietatis pertinētia ad aīaz sunt ista
sc̄z sanū consiliū dare petētibz. sacrā doctrinā insipien
tes docere. deuos ⁊ peccatores ad uīā salutis reducere.
desolatos ⁊ tribulatos mestosqz corde solari. In
tribulationibz pauperz participē se exhibere. Pro pe
regrinis ⁊ laborātibz exorare. Pro fidelibz defunctis
continuas p̄ces ⁊ elemosinas offerre. Beati inquit mise
ricordes qm̄ ipsi misericordiā consequētur. **Ca. xv**

Preceptū diuinū ē imperiū faciēdi aliquid uel nō
faciēdi. ⁊ sunt quedā p̄cepta affirmatiua. ut hōra
patrē. alia negatiua. ut nō occides. prima obligāt sem
per s̄z nō ad semp. sc̄da obligāt sp̄ ⁊ ad semp. Et sunt
x. quoz tria pertinet ad deū. cetera septē ad proxi
mū. Primum est. non habebis deos alienos. ⁊ i hoc p̄
hibet oīs uana sup̄sticio. Sc̄dm. non assumes nomen
dei tui inuani. ⁊ hoc p̄hibet ōne leue iuramentū ⁊ piū
ritū. Tercium. memēto ut diem sabbati sc̄fices. nō facies
ōne opz i eo i hoc p̄hibetur oē opz manuale qd̄ extra
deū ē. Quartum. honora patrē tuū ⁊ matrē tuā ⁊ addit.
ut sis lōgenz sup̄ terrā. iustū ē ut conseruatio uite aliene
mereat cōseruationē uite pprie. Quintum. non occides.
hic p̄hibet homicidiū i opere l̄ in aīo. ac oēs mortis
ire i proximū. Sextum. nō mechaberis. hic p̄hibet oīs
illicitz ocubitz ⁊ luxus. Septimum. nō furtū facies. hic
p̄hibet oīs iusta cōtractatio rei aliene. Octauū. nō di
ces extra proximi tui falsū testimoniū. hic p̄hibetur
ōne genz mēdaci. Nonū. non cōcupisces uxore pxi
mi

imi tui. **D**ecimū ē. nō occupas substantiā p̄xi tui.
Nō hec ei duo maxime inclinatur natura corrupta. ad
primū propter conseruationē sui i esse speciei. Nō alte
rū. ppter conseruationē sui i esse idiuidui. **C. xvi.**

Onsilia euāgelica q̄ dñs tradidit discipulis suis
sunt xii. Primū ē paupertatis. q̄ consistit i abdicati
one p̄prietatis. vñ dñs. qui nō renūciauerit omnibus q̄
possidet nō p̄t me esse discipul⁹. Scdm̄ ē obediēcie
vñ dñs. q̄ uult uenire p̄ me abnegz semetipsuz ⁊c. Ter
ciū ē castitatis. de quo dñs. Sūt eunuchi qui se castra
runt ppter regnū celoz ⁊c. Quartū ē caritatis. vñ
dñs. Diligite inimicos br̄s benefacite his qui oderunt
uos. Quintū ē māsuētudinis. vñ dñs. Si qs te percusse
rit ad unā maxillā p̄be ei alterāz. Sextū ē misericor
die. vñ dñs. om̄i petenti te tribue et mutū date nihil
inde sperātes. Septi. ē in simplicitate uerboz. vñ dñs
Sic ois s̄mo vñ ē ē nō nō. Octa. ē de uitāda occasione
p̄cti. Si ocul⁹ tu⁹ scādalisat te ⁊c. Glosa. mēbz āpul
tare nō p̄mittit s̄ occasio abscondēda suadet. Nonū
ē de rēitudine intētionis ac simplicitate finis. vñ dñs.
Attēdite ne iusticiā vr̄az faciatis ⁊c. Decimū ē de ofor
mitate opis ac doctrine. vñ dñs de scribis loquēs ait
Alligāt onera grauiā. ⁊c. dicūt tm̄ ⁊ nō faciūt. Unde
cimū ē de uitāda sollicitudinē. vñ dñs. Nolite solliciti
esse ⁊c. Duodeci. ē de fraterna cor̄ptiōe. vnde dñs. Si
peccauerit i te frater tu⁹ corripe euz ⁊c. Probetis inq̄
apostolus de his omnibus que sūt voluntas dei bene
placens ⁊ perfectā ut sitis sine offēsa usq̄ in diem ad

Luētus dñi nostrī Ihesu christi ⁊c. **C. xvii.**
Regis euāgelice fīdiōz xpiane symbolū p̄ ap̄los sit

Hā prim⁹ scz beatus Petrus ap⁹lus tanq̃ caput dicit
Credo in unū deum patrē omnipotentē creatorē celi ⁊
terre. Andreas dixit. Et in Ihesum Crīstum filiū eius
unicū dominū nostrū. Iohānes dixit. Qui cōcept⁹
est de spū sancto. natus ex Maria uirgine. Iacobus.
Passus sub pontio. Pilato crucifix⁹ mortu⁹ et sepul-
tus Thomas dixit. Descēdit ad inferna. tertia die re-
surrexit a mortuis. Iacob⁹ dixit. Ascendit ad celos se-
det ad dexterā dei patris omnipotentis. Philippus
dixit. Inde uētur⁹ ē iudicare uiuos ⁊ mortuos. Bar-
tholome⁹ dixit. Credo in spiritū sanctū. Matthe⁹. Sāc-
ram ecclesiā catholicā. Symon dixit. Sanctoꝝ cōmu-
nionē. remissionē peccatoꝝ. Iudas q cognominabatur
Thadēus. Carnis resurrectionē. Matthe⁹ dixit. Vitā
eternā amē. Et sic habes xii. articulos fidei et quilibet
hominū tenet et debet omnia credere alioquin in-
fidelis tenet et heretic⁹ habet.

DE sacramentis ecclesie Sciendū est q̃ sunt septē
scz. Baptis⁹. crisma quod dat per solos ep̃os
penitentia. corp⁹ Crīsti. ordo clericōꝝ. matrimonium
oleum sanctum. id ē extrema unctio que dat in mor-
te. Quinq̃ ex istis sunt necessaria scz baptis⁹. penitē-
tia. corp⁹ dñi. crisma et extrema unctio. Vñ si hō cō-
temnat aliquod istoz ⁊ nō recipiat dñmō possit ha-
bere nō intrabit uitā eternā. Alia uero duo scz ordo.
matrimoniu sunt uoluntaria ita q̃ hō nō tenet nec co-
gat ea recipere nisi uelit. Nam et sine matrimonio pōt
quis saluus fieri. Et ē notandū q̃ tria de istis nō de-
bent iterari. hoc est nō debēt recipi nisi una uice tñ sci-
licz. baptis⁹. ordo. crisma siue cōfirmatio. Nam

postq̃ aliquis est baptizatus ordinatus uel crismatus
nō debz baptizari ordinari et crismari. alia uero sacra
menta possunt recipi quandoq̃ sunt necessaria.

e. xj

DE elemosinis et aliis suffragiis que sunt p̃ mor
tuis. Sciendum est q̃ non valent his qui sunt i
paradiso quia sunt gloriosi t̃m q̃ nō indigent nostro
auxilio. et sic solum valent his qui sunt i purgatorio.
Purgatoriū est locus iuxta infernū. et est ibi pena ig
nis acerrima et afflictissima. et purgant ibi illi qui in
hoc seculo nō cōpleuerunt penitentiā de peccatis suis
et illi qui sunt in tali loco possunt iuari per oratio
nes et elemosinas et alia suffragia et maxime per mis
sas ita q̃ cito purgant et uadunt in gloriam. licet mi
nor et maior pena purgatorii sit super terram. iuxta i
fernū tamen aliquibus concessum est et conceditur q̃
super terram purgentur in aliquibus locis secundū q̃
placet diuine prouidentie.

e. xj

DE passione et morte Cristi tenendum est hoc q̃
passus est Cristus passione ignominiosa et pas
sione generalissima et passione dolorosissima. fuit em̃
passio ignominiosa et uituperosa. Primo quia in mō
te caluarie ubi ponebātur malefactores. Secūdo pp
ter ignominiosum supplicium. quia morte turpissima
condemnatus est scilicet morte crucis que erat supplicium
latronum. Tercio propter ignominiosum consortium
quia latronibus associatus fuit in cruce. Item passus
fuit passione dolorosissima. Primo propter nobilem
complexionem suam et tenerā carnem et delicatā quā

habebat. nā q̄tum caro tenerior et nobilior ē tāto do-
lor passionis acrior. **Secūdo** quia patiebat iniuste et
sine causa. nā cum homo patit̄ sua culpa minus affli-
git̄. **Tercio**. q̄ occidebat ab amicis quib⁹ fecerat mul-
ta bona. nā pl⁹ affligit̄ homo cū infert̄ pena ab ami-
cis de quib⁹ semp̄ sperauit bonū q̄ si inferret̄ ab iūi-
cis suis. **Quarto** quia patiebat et infligebat principa-
liter in illis mēbris in quib⁹ magis sentitur dolor pp̄-
ter congregationē neruoz q̄ sunt ibi ī mamb⁹ et pedi-
b⁹. **Quinto** et ultimo fuit pass⁹ passione generalissi-
ma. q̄ p̄ oēs sens⁹ ⁊ p̄ oēs partes corporis sui fuit pu-
nit⁹ et afflic⁹ passione generalissima ut ipsius pena
rūderet culpe humani generis qd̄ per penā ⁊ mortē su-
am intēdebat redimere hoc expediebat. q̄ sicut hō iū-
tus fuerat infect⁹ propter peccatū. ita **Crist⁹** per totū
punit⁹ fuit. Sicut primo hō peccauit in visu uidēdo
pomū uetitū. ita **Crist⁹** fuit punit⁹ in visu. dū uelau-
rāt facie suā. **Et** sicut prim⁹ homo peccauit in auditu
audiendo uocē serpētis ⁊ diaboli ut manducaret de
pomo uetito. ita **Crist⁹** fuit punit⁹ in auditu audien-
do blasphemā. **Et** q̄ prim⁹ hō peccauit in gustu mā-
ducādo pomū uetitū. ita fuit punit⁹ ī gustu dando ei
bibere acetū cū felle mixtū. **Itē** q̄ prim⁹ hō peccauit ī
tactu accipiēdo pomū uetitū. ita **Crist⁹** punit⁹ ē ī tac-
tu affigendo man⁹ suas cruci. **Et** sicut prim⁹ hō pec-
cauit p̄ oēs partē corporis sui. ita **Cristus** fuit in toto
corpe pass⁹. ⁊ de hoc quō ī oib⁹ sensib⁹ dolorē habu-
erat dicit **Bernard⁹**. Facies pulcherrima. p̄ filius boī
m⁹ spurcis iudeoz deturpat. oculi lucidiores sole ca-
ligant ī morte. aures audiētes āgelicos cātus audiūt

peccatoꝝ insulto. **N**ā qđ docz āgelos felle et aceto po
rat. pedes quoz scabellum adorat qm̄ sanctū est cru
ci clauis affigūt. manz q̄ fecerūt celos sunt in cruce ex
tense et clauis affixe. corpz uerberat. latz lācea pforat
et nihil ī eo remansit nisi lingua q̄ pro pctōribz exol
raret et matrem discipulo cōmendaret. **I**tē qz primus
hō peccauit q̄rendo delectationē in pomo uetito. ita
Cristz fuit punitus passione acerrima. **I**tē qz primus
hō uoluit honorē et eē ut deus et ex hoc erectus ē in sup
bia magna. **C**ristus fuit eleuatus sup lignū crucis et pas
sus uitupose. **I**tē sicut primus hō p peccatū fuit mor
tuus spiritualiter et traditus ī potestate demonū. ita
Cristus mortuus ē corporaliter et traditus ī potestate
iudeoz. **I**tē sicut mors primi hoīs fuit per lignū. ita
Cristus uoluit mori in ligno. **I**tē **C**ristus uoluit mori
morte crucis ut oñderet qđ pro oībus patiebat et pro
salute hoīnū moriebat. nā inferior pars crucis ostē
debat qđ patiebat p illis qui erāt ī inferno. superior
pars crucis ostendebat qđ per illā passionē aperiebat
nobis celū et restituebat celestis curia. Sinistra pars
crucis oñdebat qđ patiebat ab īmicis. Dextera pars
crucis oñdebat qđ patiebat p amicis ut duceret eos
in gloriā. **I**tē p manus q̄s extēdebat ī cruce oñdebat
qđ ē paratus recipere oēs si ad ipsū redire uelint. **I**tē
attēd qđ **C**ristus nō fuit mortuus ī celo nec ī terra sꝫ
ī aere et ī medio inter celū et terrā et hoc ad oñden
duz qđ erat uere mediator inter deū et hominē. inter ce
lestia et terrestria.

ExPLICIT prima pars. **I**NCIPIT secunda.

D e Anticristo et eius aduentu	i.
D e signis ante diem iudicii	ii.
D e die iudicii.	iii.
D e inferno	iiii.
D e penis inferni.	v.
D e gloria paradisi.	vi.
D e diuinis officiis.	vii.
D e tempore septuagesime	viii.
D e officio lamentationuz.	ix.
D e significatione indumentoz sacerdotu. Et de signis que fiunt per sacerdotem celebrantē missam.	x.

De Anticristo et eius aduentu hoc tenenduz est
q̄ nascetur ultra mare per operationem de /
monum iuxta finem mundi in quadam terra
que vocatur Babilonia. Postq̄ Anticristus fuerit in
etate triginta anorum incipiet predicare in Iherusa /
lem. Et dicet se esse Cristum filium dei. Et ad demon /
strandum magnam sanctitatem faciet reedificari tem /
plum Salomonis in Iherusalem. Et mittet discipu /
los suos per vniuersum mundum ut conuertantur gen /
tes ad ipsum. Et tunc omnes iudei conuertentur
ad eū credentes eum esse Messiam in lege promissum.
Et alii multi ibunt post eum quidam timore tor /
mentorū. Quando homines nolunt eum sequi faci /
et eos occidi. Quidam uero ibunt post ipsum prop /
ter cupiditatem munerum. quoniam sequentibus eum
multa munera largietur. Peruenient enim ad manus

eius omnes thesauri absconditi per diuersas partes
mundi. et multitudo immensa auri optimi. et sunt po
siti sub custodia demonum sed Anticristo adueniente
demones docebunt eum. Et sic ex magnis diuiciis q̄s
largiet subuertet multos. Et de hoc dicit Daniel. In
copia rerum occidet plurimos. / Quidam uero ibunt
post eum propter miracula que ipsi uidebunt fieri. vi
debunt enim fieri multa miracula ita q̄ mortui uide
bunt resuscitari et alia miracula plura. propter que
credent ipsum filium dei. s̄z omnia miracula erunt fal
sa et fient per deceptionē diabolicam. Et de hoc di
cit Apostolus cuius aduentus est secundum operatio
nem Sathane in omni uirtute et signis et prodigiis et
mendacis. Et sic propter nimiam potentiā quā exerce
bit contra eos qui contradicent sibi. Et propter mag
nas diuicias quas dabit sequentibz eum. Et propter
magna miracula que uidebunt eum facere quasi totū
mundum trahet post se. Nam qui noluerint eum sequi
propter diuicias Et noluerint eum sequi bene quidez
saltem sequent eum propter timorem tormentorum
que inferet. Unde nulli uel pauci erunt qui non sequen
tur eum propter munera. Tunc apparebunt duo pro
phete qui sunt in paradiso deliciarum scilicet Enoch
et Helyas et dabunt testimonium de Cristo qui iam
uenerat. et q̄ iam fuerit mortuus pro salute humani
generis et dicent Anticristum filium diaboli et seduci
torem gentiū et predicabunt gentibus ut ei nō obedi
ant propter hoc Anticristus faciet eos occidere. nulli

enim poterit resistere potencie ipsius sed durabit in
tanta potencia et dominio per tres annos et dimidi-
um. Postea mittet dominus fulgur et occidet eum. Ju-
dei autem cum magna reuerencia accipient corpus eius
et sepelietur in monumento et expectabunt q̄ tercia
die resurgat. Post tres vero dies videntes q̄ nō resur-
get sed inuenietur corpus eius fetidum cognoscent et
dolebunt se male credidisse et tunc omnes conuertentur
ad deum et ad fidem Crisi et salui erunt. Et hoc
dicit *Ysaia* In diebus illis saluabitur *Iuda* post
mortem *Ancristi* id est populus iudeorum cōuertetur
ad deum et ad fidem Crisi.

Cap. ii

DE signis ante diem iudicii. ¶ Sciendum q̄ post
mortem *Ancristi* Crisus volens facere iudici-
um mundi. Primo faciet signa magna et horribilia in
celo et in terra et in mari. Vnde beatus *Iheronimus* vi-
dit se inuenisse in annalibus iudeorum de quindecim
signis que debent esse quindecim diebus ante diem iu-
dicii. sed non dicit vtrum isti quindecim dies in qui-
bus debent fieri ista quindecim signa erunt continui
vel interpellati. sed dicit q̄ quolibet die erit vnum
istorum. ¶ Nam prima die eleuabit mare super om-
nes montes mundi quadraginta cubitis stans in lo-
cum suum quasi murus. ¶ Secunda die tantum sub
terra descendet q̄ vix poterit videri. ¶ Tercia die
marine belue aparebunt super mare et dabunt rugi-
tus quos solus deus saluator mūdi intelliget. nec alij

¶ Quarta die ardebit mare et omnes aque similiter.
¶ Quinta die arbores et herbe dabunt rorem sanguineum. et omnia celi volatilia congregabuntur in locum unum. quodlibet genus in ordine suo. et non manducabunt nec bibent. **¶** Sexta die vrent omnia edificia mundi flumina ignea surgent ab oriente usq; in occidentem occurrentia. **¶** Septima die petre adinuicem omnes collidentur et vnaqueq; pars aliam collidet q̄rum deus solus intelligit sonum. **¶** Octaua die fiet generalis motus terre per vniuersum mundum. et erit ita magnus q̄ nullum animal poterit stare erectum s; omnes homines et bestie cadent in terram. **¶** Nona die omnes montes et colles redigentur in puluerem et tota terra erit equalis et plana. **¶** Decima die homines exibunt de cauernis in quibus se absconderant et ibunt velut amentes et non poterunt sibi loqui ali quod verbum. **¶** Undecima die omnia sepulchra mortuorum ab ortu solis usq; ad occasum erunt aperta et ossa mortuorum stabunt supra sepulchra. **¶** Duodecima die stelle cadent de celo et omnia animalia venient vicissim ad campos mugientia. et non manducabunt nec bibent. **¶** Tredecima die morietur omne viuens. **¶** Quartadecima die ardebit celum et terra id est superficies terre et aeris. **¶** Quintadecima die fiet celum nouum et terra noua. et omnes homines resurgent. **¶** Sed notandum est q̄ ad purgationem mundi deus mittet tantam quantitatē ignis q̄ erit altior omnibus montibus huius mundi cubitis s̄m q̄ fuit aqua diluuii.

et ille ignis erit loco purgatorii hominibus huius temporis
Danati uero in maiori erunt cruciacione quam facta pur
gatione deus diuidet calorem ignis a splendore et totum
calorem mittet ad regionem danatorum ut amplius crucietur
et totum splendorem mittet ad regionem beatorum ut amplius
iocundetur.

De die iudicii. cap. in

Sciendum quod postquam regi regum. scilicet domino nostro ihesu christo
placuerit reddere unicuique secundum opera sua cum infini
tis exercitiis sanctorum angelorum descendit in uallē iosaphat
in loco supeminenti ut ab omnibus uideri possit et mittet an
gelos suos cum tuba et clamore magno et tunc omnes mortui
resurgent cum corporibus suis et congregabuntur ante faciem
gloriosi iudicis ihesu christi ut unusquisque reddat rationem
eorum que gessit et apparebunt ibi signa passionum christi. scilicet
Crux clauis lancea et corona spinea et in eis gloriosissima
carne uidebunt vulnera et cicatrices et tunc saluator mun
di diuidet malos a bonis. mali quidem stabunt a parte si
nistre. boni autem a parte dextere et tunc cogitationes dicta
et facta omnium erunt omnibus manifesta et publica et de omnibus
illis iudex exauiabit. Est enim illis iudicis summa preces
a qua appellari non poterit. unde dicitur Job. Non est qui a ma
nu tua possit eruere. Item summa perspicacitas quod nullus
poterit abscondere. sed etiam omnia magna et parua ducet in iu
diciu. et scrutabitur cogitationes. Unde Salomō. Item cogi
tationes mentis scrutabitur. Item de uerbis ociosis. Unde aseruat.
De omni uerbo ocioso quod recitatur. Item de tempore male expenso.
Unde Bernardus. De tempore tibi impensum requireret a te qualiter
fuerit expensum. Item illis iudicis erit equitas quod non cor
rumpet precio prece. Nam si beata uirgo et tota curia celestis
rogaret tunc pro aliquo peccatore non exaudiret. Unde Salomō.

zelo et furor iri non potest in die iudicii nec acquiescet
cuiusque precibus nec suscipiet pro eis redemptione dona
plurima. tunc miseri peccatores erunt in angustia et anxietate
inducibili quia fugere non possunt. stare ante faciem Christi
iudicis formidabunt. **U**nus greg. Quante angustie erunt
undique mihi reprobo. **N**am desuper erit iudex iratus de
subter chaos magnus apparere. a dextris peccata accusan-
tia. a sinistris infinita demonia ad inferos trahentia.
Et si dixerit quis me uidebit. dicit totus mundus. **D**iffeso
enim creatore et omnis creatura te odio habebit. **I**te oscien-
tia nostra inter foris mundus ardens. miser peccator sic de-
bensus quanto effugies. latere enim est impossibile apparere in-
tolerabile. **U**nde **I**oh. in apoca. **I**n die illa querent homi-
nes mortem et non inuentum et desiderabunt eam et fugiet. pre-
cipue ille iudex misericordissimus exauiabit nos de ope-
ribus nostris. secundum opera nostra dicabit et pronuntiabit eterna sen-
tentia. ita quod illi in quibus opera nostra fuerint inuenta adiudi-
cabunt regno celesti. illi in quibus reperta non fuerint tra-
dentur eterno supplicio. **U**nus **A**ug. **R**ex his qui a dextris
erunt dicit uenite benedicti in regnum patris mei quod pa-
ratum est uobis a constitutione mundi. **E**surui et dedistis
mihi manducare. **S**itui et dedistis mihi bibere. hospes
fui et collegistis me. nudus fui et cooperuistis me. infirmus
fui et uisicastis me. in carcere fui et uenistis ad me. **A**men
dico uobis quod uni ex minimis meis fecistis mihi fecistis.
Tunc dicit his qui a sinistris erunt **I**te maledicti in ignem
eternum qui paratus est diabolo et angelis eius. **E**surui et
non dedistis etc. **A**men dico uobis quod diu non fecistis uni ex
minimis meis mihi non fecistis. **E**t ibunt ipsi in suppli-
cium eternum iusti autem in uitam eternam. **Am**

De inferno sciendum est qd ille locus qui dicitur infernus
est locus corporeus sub terra in quo damnati cruciabun-
tur tam homines quam demones. **Quadruplex est locus in in-**
ferno. Primus locus est inferior in quo sunt tenebre ac
pena sensibilis et eterna carētia visionis dei. et ad istū
locū descendunt illi qui moriuntur in peccato mortali. **Se-**
cundus est locus aliquāculū supra. et ille locus vocatur limbus
puerorum. et ibi uadunt illi qui moriuntur sine baptismo. et
ibi sunt tenebre carētes uisione dei. quia nō videbunt
deum. et carēt gracia dei. qz nūq̄ uidebūt nec habebūt
uitā eternā tñ ibi nō ē pena sensibilis qz nō sentiūt nec
patiūt aliquē cruciatū. nec ignis neq̄ rei alterius q̄ pos-
sit eis inferre penā p̄ dolorē. **Tercius locus** ē adhuc magis
supra in quo sunt tenebre carētes uisione dei. qm̄ nō vi-
det deū. et ē ibi pena ignis. s; locus ille nō ē sine gracia
et uocat purgatoriū et ibi stāt in igne donec sunt purga-
ti. et p̄ purgationē dignā uadūt in gloriā. **Quartus lo-**
cus ē superius et sup̄ius et ille fuit ad quem pres veteris
testamenti descēderūt. qz moriebantur in fide et caritate et
in illo loco fuerūt tenebre et obscuritates uisione dei ca-
rētes. qz nō uidebāt deum. nec erat ibi pena sensibilis
nllū cruciatū sentiebāt. nec erat ibi carētia gracie qz sp̄
liberari sperabāt ab illo carcere per **Cristū filiū dei.**

cap. v.

De penis inferni sciendum est qd post sententia-
extremi iudicii prolatam a summo iudice **Ihesu**
Cristo per quem iusti ascribentur regno celesti. et dam-
nati mittentur in caminum ignis ardentis. et tunc tam
homines quam demones cruciabuntur igne inferni et eternaliter
affligentur omnes igne corporali qm̄ cruciabitur et affliget

spūs et corp⁹. tñ nō illa corpa cōsumet s; sp⁹ affliget il
los plus alios min⁹ s; q; vnusquisq; plus uel min⁹
peccauit. Sunt āt huic afflictioni diuētē alie pene di
uerse et innumerabiles. Est āt pena uermiū qui nō mo
runt. Vñ **Psaias.** uermis eoz nō moriet et ignis eo
rum non exstinguet. Itē est fētor intolerabilis s; sul
phure⁹. Vñ in **Apocalipsi.** Pars eoz in stagno ig
nis ardentis ⁊ sulphuris. Itē est ibi pena frigoris
indicibilis. Vñ **Job.** Ab aqua nīuū transibūt ad calo
rem nīuū. Itē ē ibi pena famis crudelis. vñ **Psai**
ias. Serui uestri cōmedent et uos esuriētis. Itē est
ibi pena siccis et tanta paupertas q; nec vnā guttam a
que habere poterunt. sicut patet in diuite qui sepulc⁹
fuit in inferno. vñ **Lucas** dicit q; petiit vnā gutta
aque et nō potuit habere. Itē ē ibi pena timoris p
pter demones quos uidebūt trāsire super seipsos. Vñ
Job. vadūt ⁊ ueniēt sup eos horribiles. Si homo
timet qñ nō uidet nisi vnū demonē in pñci q̄t⁹ timor
erit ubi tot demones apparebūt. Itē est ibi diu
nitas pene. vñ **Mat.** Itē maledicti in ignē eternū di
urnitatis et perpetuitatis. Pena mltū affliget dam
natos. et hoc poteris uidere per exemplū. Multū em̄
eēt hoī fatigato q̄scere in uno bono lecto. tñ si q; di
ceret sibi q̄scas ⁊ iaceas ī isto loco usq; ad xxx. ānos
eēt sibi graue tormentū. Quid ergo illis qui sunt ī tel
nebroso carcere inferni ⁊ in igne ardenti ⁊ sciūt se p̄mā
suos nō solū per xxx. ānos sed ī perpetuū. vñ **Psai**
as. Quis ex uobis habitare poterit cum ardoribus
sempiternis. Et uide q; infernus dicitur esse valde te
nebro⁹. quia licz ibi sit ignis infernalis cremationem

48
babet et non lumem. Item est in inferno penalis vni/
uersitas. quia post diem iudicii vniuerse partes homi/
nis erunt in igne. Vniuersitas autē penā aggrauat ⁊ do/
lorem. et hoc possum⁹ videre per exemplum. Magn⁹
dolor esset tenere manum ad ignem s; maxim⁹ totum
corpus tenere. Quāto autē dolor damnatorū qm̄ o/
nes erunt in igne inferni sepulti in inferno eternaliter.
Erunt em̄ in inferno alie pene ad torquendum et cru/
tandum damnatos et tot et tante q; nec ore nec cor/
de excogitare possunt in eternum a quib⁹ nos liberet
ille gloriosus saluator de⁹ qui suo precioso sanguine
nos redemit cui est gloria in sempiterna secula Amē. Cui.

De gloria paradisi hoc tenendum est q; gloria be/
atorum et premia post resurrectionē erunt immē/
sa et ineffabilia tam ex parte anime q; ex parte cor/
poris. **P**rimū donū ex parte anime est videre sum/
mum deū clare et sine uelamine sicut est. Vnde **I**saias
Deum in decore suo uidebunt. Et istud erit immensū
gaudium et summa delectatio. Vnde **A**ugustinus. Si
mali possent mallent deū uidere et in penis esse q; ex/
tra penas ⁊ deū nō uidere. sicut em̄ quis delectat uide/
re res datas q; deū delectabit uidere om̄iū creatorē. Se/
cūda dos siue donū aīe erit ī amādo et seruīdo deo.
et bñ summa iocūditas erit. vñ beat⁹ **A**ug. Si amabi/
lis ē sapientia q; oīa didicit ex nihilo. deniq; si multe
et magne delectationes sunt ī reb⁹ delectabilib⁹ q;lis
et q;ta erit ī eo qui ipsa delectatio ē. **M**ath qui bñ fu/
erit qd illis erit ⁊ quid nō erit. certe qd uolēt erit ⁊ qd
nollēt nō erit. Tercia gloria ē dos siue donū aīe erit ī
tenēdo ipsū deū sp̄ sempiternaliter postq; semel aīa

cōprehendit deum in gloria nūq̃ poterit perdere nec
dimittere. vnde **Johā.** Et gaudiū uestrum nemo collec
a uobis. Et in canticis dicit. **Tenui** eam nec dimittam
Ex parte corporis. in dilectis erūt quatuor dotes glo
riose. **Prima** erit claritas ad modum solis. et tūc sol
splendebit in septuplum clari⁹ q̃ modo. Et tunc cor
pora nostra erunt lucida et splendida in septuplū q̃
modo sit sol. Vnde **Salomō.** fulgebūt iusti sicut sol.
Secunda dos erit corporis impossibilitas corrumpē
di. nō enim corrumpi poterit infirmari uel pati. **Un**
de si beatum corp⁹ poneret in igne siue ī aqua seu fer
ro percuteret nō lederet. Et de hoc potest videri exē
plum in sole. Sol enī nō patit nec corrumpit siue ua
dat per aquā siue per ignem siue ferro percuteret non
inde ledit. et simile possum⁹ considerare in corporib⁹
beatis. **Tercia** gloria siue dos corporis erit subtili
tas. **Erit** em corpus ita subtile et virtuosum q̃ omnia
penetrabit obstacula. Vnde dicit euāgelium q̃ clausis
ianuis intrauit **Ihes⁹** ad discipulos suos et hoc pos
sumus uidere exemplum. **Radius** em solis sine fracti
one penetrat vitz et ingredit domum. ⁊ sic poterit ui
deri ī corpore glorificato. **Quarta** dos siue gloria
corporis erit agilitas. sic em erit agile et uelox q̃ statim
erit quocunq̃ uoluerit. Vnde in momento ibit ab ori
ente in occidentē. et de hoc possum⁹ uidere exemplū
per cogitationē. **Vides** em q̃ cogitatio nostra uelox
est et agilis q̃ in cōtinēti uadit quo ire uult. vnde stā
do hic in momento uadit **Romam** uel ultra mare et ui
det ibi uidere aquam **Tyberis.** Eodem modo in cor
pore glorificato. qz ubicūq̃ uoluerit ī momēto erit.

Ex parte corporis et anime infinita gaudia erunt beatis et precipue duodecim que nullus potest habere in hoc mundo. **P**rimum gaudium erit dies sine nocte. unde **J**ob Civitas illa non eget sole neque luna ut luceant in ea. nam claritas dei illuminat eam et lucerna eius est angelus. Secundum gaudium erit leticia sine tristitia. unde **P**salmista. Leticia sempiterna super capita eorum. Tercium gaudium erit inuentus sine senectute. quia omnes erimus in etate. Tristitia id est xxx. annorum. **D**ñi **P**aulus. Donec occurramus omnes in uisum perfectum et in mensuram etatis plenitudinis. **C**risti. Quartum gaudium erit uita sine morte. unde **S**alomon. Iusti autem imperpetuum uiuent. Quintum gaudium erit sapientia sine defectu. unde **P**aulus. Cognosco ex parte tunc cognoscam sicut cognitus sum. Sextum gaudium erit sanitas sine infirmitate. unde **S**alomon. Qui sanat omnes infirmitates. Septimum gaudium erit libertas sine seruitute. unde **J**ob. Si filius dei uos liberabit uere liberi eritis. Octauum gaudium erit pax sine perturbatione. Unde **P**salmista. delectabuntur in multitudine pacis. Nonum gaudium erit pulchritudo sine deformitate. nam omnes erimus pulchri sicut sol. unde **M**atth. Tunc iusti fulgebunt in regno patris sicut sol. Decimum gaudium erit sacietas sine fame. unde **P**salmista. facietur dum manifestabitur gloria tua. Undecimum gaudium erit cantus sine cessatione. unde **J**ohannes. Qui non cessant clamare cotidie una uoce dicentes. Sanctus sanctus sanctus etc. Duodecimum gaudium erit requies sine labore. Unde **J**ohannes. Ammodo iam dicit spiritus ut requiescat a laboribus suis. Erunt adhuc in ipsis beatis alia gaudia et delectamenta tamen ex parte

corporis q̄ ex pte anime magna et mirabilia que nec
oculus uidit nec auris audiuit. nec in corde hominis
ascendit q̄ta preparauit deus diligentibus se. quia nec
corda hominū sufficerent meditari. Ad que gaudia p/
ducatur nos deus qui est benedictus in secula seculorū
Amen.

cap. viij

DE diuinis officiis hoc tenendum ē q̄ quis tene/
mur determinatis et horis ordinatis ab ecclesia quia
in ipsis horis precipue magna et mirabilia dignatus
est facere et pati. Et sunt hore septem in quib⁹ debe/
mus laudare ipsum deum et beatā virginē gloriosā
Mariā. Primo debem⁹ ipsum laudare in matutinis
quia tali hora nasci uoluit pro salute humani generis
et etiā tali hora a Iuda fuit traditus/et a ministris iu/
deorū vinct⁹ et capt⁹/et a discipulis derelict⁹ / et ad
principes iudeorū duct⁹. Item in hora prima debe/
m⁹ ipsum collaudare/quia tali hora resurrexit a mor/
tuis/et apparuit Marię magdalene. Item debem⁹ ip/
sum laudare in tertia/ nam tali hora fuit ligatus ad
columnā et flagellatus usq̄ ad effusionē sanguinis in
deis clamantib⁹ Crucifige crucifige. Item q̄ in tali ho/
ra misit spiritum sanctum discipulis suis in die pēche/
costen. Item debem⁹ ipsum laudare in hora sexta/quia
tali hora crucifixus est pro salute mundi. Item debem⁹
ipsum laudare in hora nono/quia tali hora fuit lan/
ceatus et de latere suo exiuit sanguis et aqua et in tali
hora emisit spiritū clamans voce magna. hely hely.
Debemus ipsum laudare in uesteris. quia tali hora
fuit corpus suum depositum de cruce. Item debemus

ipsum laudare in opletorio: quia illa hora suū sanc/
tissimū corp⁹ fuit positū in sepulchrū. Item debemus
in eisdem laudare beatā virginē Mariā/ primo i ma/
tutinis/ quia tali hora apparet quedā stella que uoca/
tur transmontana/ cui⁹ ductu naute perueniūt ad por/
tū/ et ipsa domina nostra est stella transmontana/ q̄a
si digne laudamus eam ducit nos ad portū salutis q̄
sumus in hoc seculo. Item debem⁹ ipsam laudare in
prima/ quia tunc apparet quedam stella que vocatur
dyana p⁹ quā sequit⁹ sol/ et ipsa domina nostra ē ve/
ra stella dyana/ que portauit nobis uerū solē Cristū
qui illuminat totum mundū. Itē ipsam debem⁹ lau/
dare in tertia. Nā in tertia hora consueuerūt famescere
persone/ et ipsa domina nostra portauit vez panem
scz Cristū cū quo ē nostra societas. Itē debem⁹ ipsam
laudare in sexta hora quia tali hora sol magis feruet
et calefacit. Et ipsa laudanda est et roganda ut calefa/
ciat nos frigidus in caritate per solem scz Cristū quē
genuit. Item debem⁹ ipsam laudare in nona quia ta/
li hora sol declinat ad occasū/ et ipsa domina nostra
iuuat et protegit nos cū declinam⁹ ad occasum id est
ad senectūcē. Item debem⁹ ipsam laudare in uesperis
quia tunc incipit dies finiri. Et ipsa domina nostra
defendit laudatores suos iuxta finē mortis. Itē debe/
m⁹ ipsaz laudare in opletorio/ nā tali hora dies cō/
pletus ē. ⁊ dñā nostra in oplemento uite nostre/ hoc est
i morte intercedit p nobis et facit nos recipi in eterna
tabernacula ubi ē oplementū electoz.

cap viii

De tpe septuagesime sciendū est qd illud tempus
septuagesime representat nobis istud tēp⁹ i quo

filii Iſrahel ſteterunt in captiuitate ⁊ ſeruitute in Babi
lonia per lxx. ānos et ſic ſtabant in triſticia et dolore
et ica dimiſerunt cantica leticie dicentes. **Quō** cantabi
mus canticū domini in terra aliena. ita et nos a ſepcu
ageſima uſq; ad paſcha reſurrexionis dimittam⁹ can
tica gaudiū ſc; Alleluja quod habet ſignificare inef
fabile gaudiū. Itē dimittim⁹ cantica leticie ſc; **Te** de
um laudam⁹ in matutinis. **Et Gloria** in excelsis i miſ
ſa. que ſunt cantica leticie. Item in ſignū triſticie in to
ta ſepcuageſima prohibent fieri nupcie. **Vnde** in to
to tempore ſepcuageſime homines non debent ducere
uxores et hoc fit in ſignum triſticie. **Et** notandū q; a
dominica in paſſione uſq; ad ſubbatū ſanctū coope
riunt cruceſ et uelant⁹. ad ſignificandū q; extunc fuit
diuinitas abſconſa et uelata i **Chriſto**. vnde dimiſit ſe
capi et flagellari ligari et occidi a iudeis tanq; eēt pra
u⁹ hō. **Vnde** ipſa die ſc; dominica paſſionis legitur
in fine euāgelij. **Iheſu** āt abſcondit ſe et exiuit de tem
plo/et tūc debent cooperiri et uelari cruceſ /quaſi di
cat id ē virtus diuinitatis. Item ab eadem dominica
paſſionis uſq; ad ſubbatū ſanctum non dicit⁹ **Gloria**
patri in uerſiculis et reſponſoriis quib⁹ incipit **Xpi**
paſſio. **Nā** in illa hora inantea iudei feruentiſſime et
crudeliſſime ceperunt **Chriſtū** perſequi **Et** quia **Gloria**
patri eſt ordinatū canticū ad laudem et honorē bea
tiſſime trinitatis/et ſic in paſſione **Chriſti** tota trinitas
iniuriari et moleſtari uidet⁹/hoc ē q; in uerſib⁹ ⁊ reſpō
ſoris per quos ſignant⁹ opera noſtra ſc; cantica oris
et laudis/⁊ per totū temp⁹ paſſionis **Chriſti** eccleſia re
cipit/eadem rōne non dicitur **Gloria** patri in cantico

triū pueroꝝ. **N**ā quia illi tres pueri colebant et adol-
rabant trinitatem ideo iniuriā ⁊ molestiā faceremꝝ tri-
nitati. **E**t propter hoc in cantico scꝝ. Benedicite om-
nia opera domini domino nō dicit **G**loria patri ad
honorē eiusdem trinitatis.

De officio lamentationum qđ fit per tres noctes
an̄ pasce. **S**ciendum ē qđ ille tres noctes represen-
tant nobis illas tres horas tenebrarum que fuerunt
in morte domini. **U**n̄ dicit **M**at. dū **X**p̄us eet i cru-
ce a sexta hora usqꝫ ad horā nonā facte sunt tenebre
super terrā. et sic nos representamꝝ illas tres horas p
tres noctes in quibus facimꝝ officiū de nocte in tene-
bris. in illis tribus diebus nō pulsant cāpane ad in-
uocandū populū sed pulsant tabule lignee hac rati-
one. quia campāne habēt figurare predicatorē / et in
morte **C**risti nullus inueniebat qui p̄dicaret verbum
dei. **A**p̄li āt qui predicare cōstuerāt et cōuocare po-
pulū ad fidē **X**p̄i nō predicabāt tunc / imo relinquen-
tes eū fugerūt et negauerūt populo sicut beatus **I**hel-
trꝝ. et sic i morte **C**risti nō p̄dicauerūt p̄dicatores sed
fugerunt tunc cāpane q̄ signant predicatorē tacent et
nō pulsant. sed tabula lignea q̄ signat **C**ristū qui erat
crucifixus in ligno crucis. **E**t stando in ligno predica-
bat et orabat p̄ crucifixoribꝫ suis dicēs **P**ater dimit-
te illis hoc peccatū quia nesciunt quid faciūt. **E**t quia
tūc nullꝫ fuit inuētꝫ q̄ predicaret sꝫ ip̄e **X**p̄us qui p̄-
debat in ligno. **I**deo cōuocat p̄p̄us cū tabula et non
cū cāpana. **I**cē in illo officio oēs candele et omnia lu-
minaria ecclesie extinguunt. vna t̄m candela nō extin-
git sed abscondit. ⁊ postea cōpleto officio propalat

et de eius lumine omnia luminaria reaccendunt. Ratio huius est. quia luminaria que reaccendunt figurant populos et alios predicatorum qui consueverunt predicare et illuminare mundum per suas predicationes. et hoc fuit. quia in morte Christi omnes dubitauerunt et extincti fuerunt lumine fidei. Nam in morte Christi nec in apostolis nec in alio homine de mundo remansit fides Christi nisi in sola virgine Maria. Et hinc est quod luminaria ecclesie extinguunt. Candelam autem que non exstinguit sed abscondit figurat Christum qui licet uideretur mortuus et extinctus secundum humanitatem erat tamen uiuus secundum diuinitatem. que non potuit mori nec pati. tamen ipsa diuinitas erat occulta et absconsa aliis hominibus et ideo una candelam abscondit et expleto officio ab ista candelam absconsa omnia luminaria ecclesie accendunt. quia post mortem Christi ipse resurrexit cum corpore glorificato et luce clarissima propalauit et manifestauit se discipulis suis. et omnes qui fuerant extincti in passione per resurrectionem eius reaccessi et illuminati fuerunt ab ipso lumine uere fidei. Item in hoc officio non dicit deus in adiutorium meum intende quod est principium omnium orationum. Nec in lectionibus dicit Tunc domine benedicere. nec in principio nec in fine dicit Tu autem domine miserere nostri. Nec dicit in fine Benedicamus domino quod est finis omnium orationum. Et sic uidetur officium uiduatum et mortificatum quod non habet principium neque finem. Ratio est. quia Christus est alpha et omega id est principium et finis omnium nostrorum nobis acceptus est mortuus est. et ita cum non habemus ipsum Christum qui est principium et finis. ideo in hoc officio non habemus principium nec finem. Item quia ipse dominus et pater noster qui consueuit nobis benedicere.

et a quo petebamus adiutoriū et misericordiā. mō mor-
tus est. et sic nō habemus pastore qui benedicat nobis
nec deū quē petebamus dicēdo. deus ī adiutoriū nē. nec
Tu autē dñe. **Itē** qz p̄l mortē **Xpi** prēs nrī fuerūt uidu-
ati ideo istud officiū uidet̄ uiuacū et mortuū. **Itē** in
hoc officio p̄p̄us facit magnū tumultū et clamorē ad
significandū tumultū et clamorē iudeoz qñ op̄rehen-
derūt **Ihesum** **Itē** die ueneris altaria denudant̄ et ex-
spoliant̄ p̄p̄ris uestibz. qz **Xpus** nudus in cruce fuit
positus. **Item** ipsa die ecclesia orat pro omnibus qui
sunt in mundo. quia **Cristus** orauit pro omnibz ī cru-
ce. **Item** sabbato sancto extinctus ē ignis uetus et de la-
pide focario nouus ignis excutit̄. **Ratio** ē hec. qz uetus
ignis significabat legalia ueteris testamēti. sicut fuerat
circūcisio et imolatio agni et uiculi que oīa in passio-
ne dñi cessauerūt et fuerūt extincta. **Nouus** ignis q̄ ex-
cutitur figurat nouā legē scz euāgeliū. et legē que illu-
minat et accendit totū mūdū et excussa fuerūt et p̄ces-
serunt de petra id est de **Cristo** qui dicit̄ petra prop-
ter firmitatē fidei. **Tercus** nouus q̄ ficit̄ p̄a die et accendit̄
seu illuminat̄. figurat **Cristū** qui resurrexit a mortuis
cū carne gloriosa et apparuit uerus sol q̄ illuminat om-
nem mundum.

Cap. x

De significatione indumentoz sacerdotis et de ali-
is signis q̄ sunt p̄ sacerdote missam celebrantem
sacerdos aut quādo parat se ad missam dicendā. pri-
mo se calciat et hoc precipit **Ap̄l̄s**. **Calciati** pedibz in
preparatione euangelii pacis. per calciamenta que fi-
unt de pellibz aīalū mortuoz calcāt terrā et sunt clau-
sa desubtus et aperta desuper. significat qz sacerdos

debz eē mortu9 mūdo. 7 d3 habere cor clausu9 ad ista
terrena. 7 calcare 7 uilipēdere ip̄a tanq̄ lubrica. 7 debz
habere cor aptū ad cōtēplandū 7 desiderādū celestia.
Amict9 q cingit et cooperit pect9 significat iusticiā et
sapiētiā q̄ d3 eē ī pectore sacerdotis ut p iusticiā uelit
7 sciat p sapiētiā unicuiq̄ reddere qd suū ē. **A**lba ca
misia q̄ se induit signat albedinē 7 iusticiā castitatis.
Cigulū qd strigit lūbos ī qb9 uiget luxuria signat q
sacerdos d3 restrigere mot9 luxurie 7 suare castitatē ī
corpe suo. **A**mpul9 q ī sinistramanū ponit ad tergē
dū oculos signat q sacerdos d3 uigilare cōtra īsidias
diaboli. 7 debz abstergere oculos ab accidia. **S**cola q̄
ī humeris portat ī qb9 maxime sunt uires hoīs signat
q sacerdos d3 habere fortitudinē 7 cōstāciā ī tribula
tionib9. **L**ōgitudō stole signat pseueratiā q sacerdos
d3 pseuerare ī his opib9 usq̄ ad finē mūdi. **I**n eo autē
q stola cīgulo iūgit 7 unit signat q uirtutes debēt eē
vnite ī sacerdote. **P**laneta q̄ ē āpla 7 supponit oibus
vestib9 signat caritatē q̄ supat oēs uirtutes 7 debz eē
āpla 7 extēsa. 7 ī sacerdote d3 eē caritas nō tm ad uili
gēdū amicos uerūetiā īmicos. mitra ep̄i q̄ h3 duo cor
nua signat q ep̄9 d3 habere sciētiā duoz testamētōz
ut oī tpe sciat reddere rōnē. **A**nnul9 quē portat ep̄9 ī
manu signat fidē quā debz tenere ī ecciā sua. 7 ad sig
nandū q debz mōstrare fidē ī opib9. **B**acul9 siue fus
tis ep̄i ē ī p̄cīpio recur9 7 reflex9. ī medio ē erect9. ī
fine ē acut9. prima pars q̄ ē curua signat q ep̄9 debet
crabere 7 colligere curuātes hoīs monitis exhortati
onib9. **S**ecūda pars q̄ est erecta signat q ep̄iscop9 de
bz sustinerē debiles puidēdo eis ī necessitatib9. **T**ercia

pars que ē acuta signat q̄ ep̄us debz pungere et stimu-
lare pigros ⁊ negligētes. **S**acerdos at̄ ornamētis in/
dutus uadit ad altare. postea ponit se ī dextera pte al-
earis. ⁊ clerici q̄ sunt ī choro cātāt officiū. **R**atio ē naz
sacerdos signat **C**ristū altare signat populū gētilē. id
ē paganorū sicut eram⁹ nos añ aduētū **C**risti. clerici cā-
tātes officiū signāt pphetas ⁊ prēs ueteris testamēti
⁊ iō sacerdos paramētis idutus signat **C**ristū uestitum
humanitate carnis nrē. **S**ñ sacerdos uadit ad altare
signat q̄ **C**rist⁹ uenit de celis ad pplm ut ipm saluaret
Sñ sacerdos osculat̄ altare signat q̄ **X**p̄us dedit no-
bis osculū pacis ⁊ purificauit nos deo. **Q**uando sacer-
dos ponit se in dextera pte altaris significat q̄ **C**rist⁹
ueniēs in hūc mundū primo uenit ad iudeos. qz iude-
us nasci uoluit. nā beata uirgo **M**aria iudea fuit. **S**ñ
clerici cantāt officiū ī choro signāt pphetas ⁊ sapiē-
tes ueteris testamēti q̄ cotidie clamabāt ⁊ desiderabāt
aduētū **C**risti. **I**tē quādo clerici iterāt officiū signant
q̄ ipsi patres ⁊ pphete itez et iterum clamabant ad
Cristum. **K**yrieleyson **C**risteleyson. **K**yrieleyson seqt̄
Et dicit̄ nouē uicibus per triplicationē ad significan-
dum q̄ omnis laus nostra debet referri ad trinitatez
nā **K**yrieleyson tantum ē dicere q̄tum laudate deum
In eo q̄ dicitur nouē uicibus petimus et rogam⁹ ip-
sam trinitatem ut faciat nos socios nouē ordimb⁹ an-
gelorum. **P**ost **K**yrieleyson sacerdos incipit in medio
altaris **G**loria in excelsis deo ad significandū q̄ **C**ris-
t⁹ ē mediator iter nos ⁊ deū p cui⁹ mediationē ⁊ arbi-
trū ipi deo p pacificati sum⁹. postea sacerdos ouertit se

ad populum dicens. **D**ñs nobiscū ad significandū q̄
Cristus salutauit discipulos suos. postea dicit vnā
orōnē propter vnitatē fidei uel tres propter trinita/
tem. uel quinq; propter quinq; stigmata **C**risti. **P** septē
ppter septē dona spūs sancti. **D**ictis uero orōnibus
dicit ep̄la. et significat p̄dicationem beati **J**ohānis
baptiste. et quia predicationē eiusdem **J**ohānis baptis/
te fuit āte predicationē **C**risti. ideo ep̄la dicit āte euā/
gelii. **D**icta āt ep̄la sacerdos dimittit dexterā parte/
altaris et uadit ad sinistrā ut dicat euāgelium. ⁊ signat
q̄ **C**ristus dimisit iudeos q̄ noluerūt eum recipere. nec
predicationē ei⁹ audire et uenit ad partem sinistram
id ē ad gentiles et paganos sicut eram⁹ nos ⁊ credal/
m⁹ ei et predicationē ei⁹ recipim⁹ sc̄z euāgelium. **E**nī
sacerdos incipit euāgelium oēs q̄ audiunt debēt stare
erecti et facere sibi signum crucis ⁊ discooperire capi/
ta sua. nā qñ audim⁹ euāgelium stam⁹ erecti ad signi/
ficandum q̄ sola lex euāgelica dirigit nos ad celū. qñ
discooperim⁹ capita nrā signat q̄ lex euangelica dis/
cooperuit ⁊ mouit oīa uelamina ueteris testamēti. nā
ea q̄ uetus lex dicebat erāt sub umbra et obscuritate.
lex uero noua. id ē euāgelii dicit i luce ⁊ i manifesto.
nā uetus lex dicebat q̄ imolaret agnus p̄ p̄ctō hoī⁹
⁊ hoc erat occultū et uelatū. qñ em̄ facta fuit lex euā/
gelica remouit illd uelamē ⁊ declarauit q̄ agn⁹ q̄ occi/
debat p̄ peccatorib⁹ signat **C**ristū q̄ erat imolā⁹ ⁊ oc/
cidē⁹ p̄ p̄ctō huāni generis ⁊ sic de aliis. i principio
euāgelii facim⁹ nobis signū crucis. ⁊ debz fieri i frōte
ore ⁊ p̄pectorē. sic signū i frōte ut ex hoc oīdam⁹ credē
Cristū crucifixū sine aliq̄ uerecūdia ⁊ oītra legē ⁊ fidem

Iudeoꝝ. Iudei aut reputabant et hodie reputant sibi
magnum vicuperium credere in Christum natum ex Maria
virgine et tenere et sequi legem euangelii et fidem. sed no/
bis nobile et honorabile est. et ideo signamus nos in fronte
in qua est locus pudoris et uerecundie quasi dicamus pub/
lice portamus et confitemur fide Christi sine aliquo verecun/
dia et pudore. Fit signum in ore ad signandum quod de
verbis euangelii dicitur esse locutio nostra. Fit enim in pectore
signum crucis ad signandum quod uerba euangelii debent
nos percutere in pectore et in mente nostra. Sacerdos
quando incipit euangelium signat librum. quasi dicat.
hic est liber crucifixi. In fine euangelii omnes stantes fa/
ciunt sibi signum crucis. Et est armarius sue armiger con/
tra diabolos ne ueniant contra nos et rapiant uerbum
de corde nostro. Et nota quod signum crucis exprimit ad/
uentum Christi in hunc mundum. Ascensionem in cruce. et
descensionem ad inferos. et ascensionem ad deum. Cum
enim facimus signum crucis debemus incipere a capite. et
trahere manus ad pectus. et in hoc signat quod filius dei proce/
dit a patre. id est a deo patre qui est principium omnium reum
et descendit ad pectus. id est ad filium. id est ad mundum
ubi fuit passus mortuus pro salute nostra. postea portamus
manum ad sinistram partem ad significandum quod Christus re/
surgens a mortuis prius iuit ad inferos quod designatur
per partem sinistram. et exinde traxit sanctos patres qui
fuerunt in limbo. Postea per casum manuum ad dexteram ad
significandum postquam Christus exspoliavit infernum ascen/
dit in celum et sedet ad dexteram patris. finito euangelio
sacerdos recipit thuribulum cum igne. Et incenso.
Et suffumigat altare. Thuribulum enim

qđ est desup foratū ⁊ desubter clausum significat cor
nostrū qđ debet eē clausū desubter ne respiciat p̄ desi
deret terrena perforatū debz eē desup ad significādū
qđ celestia sunt respiciēda. Ignis ē int⁹ i thuribulo sig
nificat caritatē nostrā que debet eē i corde nostro. icē
sum qđ ardet in igne et redolet signat orōnē qđ debet
eē in corde nrō ⁊ dīz redolere p deuotionē. **Wñ** **psal.**
Dirigat orō mea sicut incēsum i ospectu tuo. **Postea**
dicit secreta. et uocat secreta que dicit secrete. antiq⁹
em̄ secreta dici osuevit alta uoce. ⁊ sic ex cotidiano usu
pastores didicerūt ipsam i mente ⁊ cātabant eā i cam
pis accipiebant em̄ panē et ponebāt sup lapidē ⁊ in
cipiebāt dicere ⁊ cātare secretā diuina pmissione fac
tū est qđ ille panis ouers⁹ est in carnē ⁊ pastores gra
ui vīdicta puniti sunt a dño. vñ fuit ordinatū ab illa
hora ne secreta diceret alta uoce s̄z plane ⁊ secrete. p⁹
secretā et p̄fationē dicit. **Sanc⁹** **sanc⁹** **sanc⁹** **qē.** **Et**
dicit trib⁹ uicibus **sanc⁹** ad honorē beatissime trini
tatis ⁊ petim⁹ ab ipsa saluari in excelsis ⁊ iūgi nouē
ordinib⁹ angeloz nominatis i p̄fatione. postea ab
scondit patena existens res rotūda nō habet princī
piū neq⁹ finē. et in hac patena signat diuinitas qđ nō
habet principiū neq⁹ finē habebit. **En** patena absco
dit signat qđ diuinitas ē nobis absconsa. id ē velata.
En patena manifestat cū incipit sacerdos orōnē **Pa**
ter noster signat qđ qñ veniem⁹ ad patrem nostrum q
est in celis. tunc diuinitas que est nobis absconsa ⁊ ue
lata in isto mundo manifestabit se nobis sicut ē et vi
debim⁹ ipsam sicut ē. **Post** **Pater noster** diuidit cor
p⁹ sacrosanctū **X**pi in tres ptes ⁊ duas partes ponit

in patenam. aliam uero ponit in calicem et admiscecur
cum sanguine ad signandum qd corpus **C**risti sumitur
ad gloria illoz qui sunt in hoc mundo. **N**am una il/
laz partium que ponit in patena sumit ad honorez
sanctorum qui sunt in gloria. Alia uero pars sumitur
pro illis qui sunt in purgatorio ut citius expurgentur
et liberentur. **T**ercia em pars que mittit in calicem et mis/
cet sanguini/sumit pro nobis qui sumus sepulci in mi/
seria huius mundi ut per eaz iustificemur et liberemur
a peccatis nostris. **A**gnus dei dicitur tribus vicibus ad
honore trinitatis. **V**isit em ad nos agnum imacula/
tum **I**hesum cristum qui redemit nos a peccatis nos/
tris in sanguine suo. **I**n eo at qd inuocamus illum ag/
num tribus vicibus dat intelligi qd tribus vicibus de/
bemus ipsum rogare scilicet ut dimittat nobis peccata
nostra/uiuere nos et manu teneat ne cadamus amplius
in peccatum et perducatur nos in uitam eternam ubi est
summa pax in qua nemo potest peccare. **E**t dicimus
primo agnus dei. qd. uiuando nos et manu tenendo
id e dimittendo peccata nostra. **S**ecundo dicimus ag/
nus dei uiuando nos et manu tenendo ut non cada/
mus in peccatum. **T**ercio dicimus agnus dei qd. do/
na nobis pacem/scilicet perducatur nos ad pacem uite e/
terne ubi nemo potest peccare. **T**unc sacerdos redit ad
dextram partem altaris ad significandum qd in fine mu/
di post mortem **A**ntixpi **I**hesus redibit ad iudeos/no/
em propter eos. **X**p̄us relinquet nos /quomodo nos et
iudei erimus unum ouile et unus pastor ipse erit.
In fine autem misse ipse sacerdos licenciat sic

populum dicens. **I**te missa est/ quasi dicat non est san-
dum in hoc mundo sed debemus ire in uitam eternam
p bona opera et hoc possumus facere leuiter. quia mis-
sa est hostia per quam liberati sumus a seruitute diabo-
li. **I**anua vero paradisi aperta est. **P**ost hec sacerdos
benedixit populum/ et tunc unusquisque debet sibi face-
re signum crucis/ et in principio cuiuslibet hore quando
dicitur deus in adiutorium meum intende. **I**tem in fine
cuiuslibet hore debemus dicere. deus det nobis suam
pacem et uitam eternam amen. **P**ater noster. **A**ue **M**a-
ria. **I**tem in omnibus psalmis sumptis de euangelio
scilicet **M**agnificat anima mea dominum. **D**ebemus no-
bis facere signum sancte crucis. **I**stius psalmum fecit
beata uirgo quando fuit declarata conceptio filii dei in
ipsa/ et est sumptus de euangelio **L**uce. **I**tem in prin-
cipio psalmi scilicet **D**umc dimittis **I**stius psalmum fecit **D**y-
meon ille sanctus/ qui in purificatione recepit **C**ristum
in brachiis suis. **E**t est de euangelio beati **L**uce psal-
mus iste. **I**tem debemus nobis facere signum crucis in
fine istius ymni scilicet **G**loria in excelsis deo. **I**stius
ymnum cantauerunt angeli in natiuitate **C**risti. **E**t est
de euangelio beati **L**uce. **S**imiliter et in principio et in
fine cuiuslibet euangelii debemus nobis facere signum
sancte crucis. **E**t in fine **P**ater noster. **N**am isto or-
dine docuit **C**ristus discipulos suos **E**t scripta sunt in
euangelio beati apostoli **M**athei. **I**tem in fine **A**g-
nus dei et sic ut stamus erecti quando dicitur eu-
gelium ita omnia ista debemus dicere et audire erecti **I**te sa-
cerdos non debet dicere nisi unam missam in die nisi necessitas

imineret. In natiuitate domini nri Ihesu Xpi. ppter
 solēnitatē diei sacerdos dicere pōt tres missas ⁊ debz
 dicere vnā in nocte aliā in aurora /et aliā in tertia/et
 ille tres missē representant tria tempora per que decur
 rit totus mundus/scz tempus legis nature/tēp⁹ scrip
 ture et tempus gracie. **P**rima missa que dicit⁹ de nocte
 repñtat temp⁹ nature qđ fuit ab Adam usq;quo fuit
 data lex. **A**doyssi/quia illo tempore homines ambula
 bant quasi in nocte et in tenebris /quia nō habebant
 aliquā noticiā de aduentu Cristi. et ideo cōsuevit dici
 illa die in missa propheta scz populus gentiū. **U**nus/
 quisq; tñ habebat lege⁹ nature in corde que erat talis
 quecunq; vultis q̄ vobis faciunt homines ⁊ vos fa
 cite eis. **S**ecunda missa que dicit⁹ in aurora represen
 tat nobis tempus legis date. **A**doyssi usq; ad aduen
 tū Cristi/et in hoc tempore gentes ceperunt eē sapien
 tes et illuminari per legem de aduentu. et ideo cantat⁹
 in illa missa. **L**ux fulgebit. **T**ercia missa que dicit⁹ in
 tertia representat tempus gracie/in quo sum⁹ modo.
 quia magna gracia fuit qñ de⁹ pater misit filium suū
 pro salute nostra/et ideo cantat⁹ i illa missa. **P**uer na
 tus est nobis quasi dicat. **I**stud tēpus est magne gra
 cie in quo filius dei est datus nobis de gracia. **I**tem
 die sabbati magis q̄ alius dieb⁹ oram⁹ beatam virgi
 nem gloriosam siue per ieiuniū. siue per officium. **R**a
 tio est/quia dies sabbati specialiter appropriat dñe
 nostre. quia per totum diē sabbati sancti ipsa domi
 na retinuit vniuersalem fidem Cristi in corde suo.

Enia post mortem **C**risti omnes apostoli dubitauerunt et perdidērunt fidem **C**risti scilicet q̄ ipse fuerit filius dei uiui. et q̄ non resurgeret. **U**nde in die sabbati sancti nullus inueniebat nec discipuli nec apostolus qui crederet q̄ **C**ristus resurgeret tertia die a mortuis. **S**ed sola uirgo **M**aria domina nostra non dubitauit. **S**ciebat enī quomodo ipsum portauerat sine dolore et peperit sine dolore. et ideo erat certa q̄ erat **X**p̄us filius dei. et q̄ debebat resurgere a mortuis die tertia. **E**t est una ratio quare sabbatum appropriatur domine nostre magis q̄ alii dies. **A**lia ratio est. quia dies sabbati est ianua et introitus ad diem domini cum. **U**nde cum sumus in die sabbati sumus iuxta diem dominicum. **D**ies autem dominicus est dies requiei et signat uitam eternam. **U**nde cum sumus in gracia domine nostre **M**arie uirginis sumus in ianua paradisi. **D**ies ueneris appropriatur **C**risto. quia illa die mori uoluit pro salute humani generis. **E**ui uiuit et regnat in secula seculorum **A**men.

ExPLICIT summa brevis et utilis super diuersis cō/
posita.

Incipit summa penitentie brevis et utilis.

Sciendū ē q̄ sacerdos d̄z dicere aliquē breuem
sermonē tanq̄ probemiū omni ueniēti ad cō/
fessionem ad excitandum eius deuotionem. et
ad exhortandum eum ut nō erubescat. Debet oñdere
penitenti q̄ram habeat virtutem confessio. quia ipsa
est secunda tabula post naufragium. Fracto autē fel/
dere baptisimi nullum restat remedium nisi confessio.
Mortale autem peccatum est quasi venenum mortife/
rum in anima quod oportet euomere per cōfessionem
ad hoc q̄ sanetur anima. quia Judas noluit euomere
peccatum suum per humilem cōfessionem. emisit animā
per viscera subfossa. quoniā suspensus crepuit medi9
Si em̄ humiliter confess9 eēt ⁊ ueniā petisset deus cu9
eo misericordiam fecisset. Similiter cum Adam pecca/
uit uoluit abscondere se et peccatum suum a deo. vo/
cauit eum dominus ad penitentiā dicens. Adam ubi
es. Ille autem noluit confiteri sed uoluit se excusare
dicens q̄ mulier quam dedisti mihi dedit mihi come/
dere. Si humiliter veniam rogasset sine dubio eaz de/
disset. quia maior est misericordia dei q̄ omnia pec/
cata que sunt uel fuerūt uel eē poterunt. Sciendum est
q̄ turpitudine peccati euomenda est. quia magna tur/
pitudine peccati est maxima pars penitentie ⁊ circun/
stantiis peccatorū. dicendum est penitenti ut cōfiteatur
omnes circūstantias et omnem turpitudinē peccati.
quia si aliqua pars peccati remanserit iaz nō ē cōfessio

quia melius ē erubescere coram vno homine q̄ in die
iudicii coram omnibus angelis hominib⁹ et demoni/
bus. Item dicendum ē ei q̄ cōfiteat⁹ omnia peccata si/
mul et omnia suo sacerdoti. Quia sicut ait beatus Au/
gustinus. Nescit deus dimidiā dare veniā. quia nescit
dimidiā recipere penitentiā. Nec pōt sacerdos absol/
uere aliquē ab vno nisi fuerit cōfessus de omnib⁹. nec
potest absolvere aliquē de quo penitens nō fuerit cō/
fess⁹. unde si aliquod peccatū celat nulla ē confessio ē
absolutio. Nec et alia similia debet sacerdos propone/
re in principio. quia ualde indiscret⁹ est sacerdos qui
incipit ex obrupto dicens Dic peccata tua. Similiter
debet sacerdos aliquod molle siue dulce proponere
anteq̄ pungat. et debet dicere ita Tu uenis ad cōfes/
sionē pro consequēdo omnīū peccatoꝝ et iniquitatū
remissionē. quia sicut per aquā mundant⁹ corpora et
vestimenta nostra a sordib⁹. Ita anime nostre p̄ sanc/
tam confessionē mundantur a viciis. et si per eam vis
habere remissionē peccatorū prius dimitte omnibus
qui in te peccauerunt. et sic recipiat deus tuā cōfessionē
Tunc si peccator dixerit dimitto omnib⁹. dicat sacer/
dos. Credis q̄ per sanctā confessionem potest de⁹ di/
mittere omnia peccata tua? respondit. Credo. et credis
q̄ ipse est deus qui assumpsit carnem de uirgine Ma/
ria pro salute nostra. Respōdit. Credo. Credis q̄ mor/
tuus est pro nobis et resurrexit et ascēdit celos. ⁊ nūc
regnat in celis vn⁹ deus in trinitate. id est pater et fi/
li⁹ et spiritus sanctus in tribus personis et vna sub/
stantia que per sanctum baptismū. per sanctam cōfes/
sionē nos mundat a peccatis. et ducit animas nostras

ad celos. Item cum penitencia constat ex tribus scz in
cordis contritione. oris confessione. et operis satisfactio/
ne. **S**ueri debet a penitente si dolet se peccasse. quia si/
ne cordis contritione nunq̃ remittit̃ peccatum. **S**i dicit
q̃ dolet procedat. si uero dicat q̃ nō tanq̃ otumax re/
pellatur. **I**tem si dolet dicat sacerdos. tu uis confiteri
peccata tua habes tu in uoluntate q̃ decetero nō pec/
ces mortaliter inquātum poteris p̃ dei graciā? si dicat
non habeo dicat ei sacerdos quia confessio tua nulla
est. **I**ta dicit sapiens. **S**ui confess⁹ fuerit peccata sua
et reliquerit ea misericordiāz cōsequet̃. intelligendum
est relinquere qui habet uoluntatem itez peccata non
cōmittere. **I**terum dicat penitenti. quia tria sunt que
faciunt hominē impediri in uera confessione. scz delec/
tatio peccati. timor penitentie iniungende. et pudor ī
confitendo. sed debet sacerdos cōdere q̃ breuis ē de/
lectatio peccati p̃pter quā amittit̃ premiū eterni gau/
diū contra timorē quē habet de penitencia debet cō/
dere q̃ nisi peniteat hoc peccatum pūmet̃ eterna pena
contra pudorē debet ostendere q̃ pudor est maxima
pars satisfactionis 7 ideo nō dimittat propter pūdo/
rem. quia peccata non dicet homini sed deo qui p̃scrū/
tat̃ corda et renes. **D**icat ergo in nomine dñi. Auditis
omnibus debet querere si plura duxit in memoriam. si
dicit q̃ sic. dicat in nomine domini. si dicit q̃ nō. tūc
debet sacerdos supplere defectum cōfiteus. iuxta qđ
scriptū est. **I**ustus in principio accusator est sui. uenit
eius amicus et iūestigabit eū. iustus est cōfiteus qui pri/
mo debet accusare seipsum. postea amicos eius. id ē sacer/
dos debet inuestigare que emisit.

Augustinus:
Negō dimittitur pena
sed nisi restituat
Abbatw.

Non laycus est querendū est an sit coniugatus. querendū est si sit legitimū matrimoniū q̄ nō sit cōpaternitas uel affinitas nec aliquod aliud impedimentum. Si non inueniat ita eē recurrat sacerdos ad archidiaconū uel ad episcopum. Itē querat cuius officii sit. et utz sit masculus uel femina. videat ne habeat pondus et mensurā. et si false mensurat tenet restituere per manus sacerdotis illi quem decepit. si nescit cui tenet det ecclesie uel pauperibz.

Laycis querendū ē generaliter de decimis. quia si male decimant debent a rectore ecclesie petere ueniā uel per se uel per alium.

Adilicibus querendū ē maxime ab illis qui habent sub se familias scz pauperes uel seruos si habuerunt aliquid ab eis iniuste. quia deberēt restituere.

Querendū est de criminalibz peccatis circa mulieres de beneficiis sacrilegis. circa solutos si uelint uiuere continenter quousqz habeant coniugatas alioquin nō ualet confessio. querendū est a coniugatis de peccatis que commiserant ante matrimoniū et dicendum est eis q̄ secundum debitum nature debent uti propriis uxoribz alioquin peccant in matrimonio.

Circa lubricū carnis inquirat. aut sciisti illaz ad quam accessisti eē solutam. aut nescisti. si sciuit minor penitentia est iniungenda. si nesciuit maior. quia forte potuit esse coniugata monialis uel affinis. uel a parentibus cognita. Item meretrices solent se supponere leprosis et ita potuit eē periculum partui. et in proprio corpore Itē querendū est de numero psonaz

et de uicibus si habent in memoria. Item si cum uidu
is que sunt ecclesiastice persone. si cum virginib9. si cū
diugatis. si cum monialibus. et si fuit benedicta. quia
tunc mittit ad episcopū. quia epī tales fornicātes ex/
cōmunicant. Si ad episcopum nō uult. eat ipse sacer/
dos et habeat auctoritatem ei9. Item si accesserit ad
cōsanguineos uel affines. et in quo gradu si in puer/
perio. si in menstruoso sanguine quia ibi est periculuz
propter prolem. quia ex corrupto semine nascit puer
corruptus. si cum muliere propinqua parui. qz tunc
est periculum. posset em parus interfici. Si cum mas/
culis. si cum iumentis uel aliis animalib9. Et hec peni/
tencia iungat qz de animalib9 illis preter aliā penitē
tiā que debet iniūgi nūqz edat de carne illa. Et ut bre
uiter cōcludam. quocunqz mō semen seminat nisi dor/
miēdo uel cum propria uxore et tunc legitime secun/
dum exigentiā nature mortale peccatum est. Et secun/
dum diuersitatez circumstantiazz diuerse sunt penitētie
iniungende. nō competit omnes inquisitiones has cir
ca omnes facere. sed secundū qz deus inspirauerit debz
sacerdos inquirere. Consentiētes aut mortali peccato
quodcunqz sit illud mortaliter peccāt. et tam grauiter
aliquādo sicut et facientes. sed si competit restitutio
et consentiētes in damnum debent restituere. cōsentien
tes fornicatori debent puniri pro mortali peccato si
sit masculus siue sit femina.

Circa crapulam et ebrietatē querendū. Circa cra
pulam attendunt iste circumstantie. propere. ni/
mis ardeat. studiosē. ppere ut filis Saul et Ionathas

qui ante hostium inuasionez cōmedit. ut iudei in deser-
to qui petierunt carnes a domino non contēti māna
Munis ut Sodomite. Ardenter ut Esau. qui uilem rē
cōmedit scz lenticulas uēdens propter eas uis primo
geniture. Studiose ut filii Hely qui nimium apparatus
fecerunt circa cibos suos. hoc uitandum est omni tem-
pore et maxime in quadragesima.

Hec sunt obseruanda in esca uel mensa et memori-
anda sunt his uersibz. Sic timor in dapibz bñ/
dictio. lectio tēp. Sermo breuis. vultz hylaris pars
det egenis. Absint delicie detractio crapula murmur.
Ebrietas nimis affectus et histrionatus. finitqz ci-
bo reddat gracia Cristo. Iste auctoritates aperiunt
Timor. Eccl. ii. in timore dei sint tibi diuitia uiri iusti
Benedictio. Benedixit fregit. Lectio Gregori⁹ super
Job Vbi Job orauit pro filiis suis cōiuiuantibz sp
solet epulis concitari loquacitas et uoluptas ideo cō-
tra loquacitatē est silentiū in refectorio. contra uolup-
tatem ē lectio que docet abstinentiā. Tempus est ho-
ra prandii sermo breuis. Catho. Pauca loquere i cō-
uiuio. vultus hylaris. Ad Corintheos. hylarem enim
datorē diligit deus Et poeta. super omnia vultus ac-
cessere bini. pars det egenis Cōmedite pinguiā et bi-
bice mulsum. et mittite partes eis qui nō preparaue-
runt sibi Absint delicie. Jobānes. vescendum est ad re-
ficiendum nō ad luxuriandum. detractio. Iudith xi.
Inter epulas et pocula maledicebāt Amalech Crapu-
lam attendite uobis Ne grauent corda uestra crapu-
la et ebrietate. Ad murmur Eccle. i. In nequissimo pane

murmurabit ciuitas **E**brietas ad Ephescos **N**olite ie
 briari vino in quo est luxuria. &c. **N**imius affectus.
Ecclasiastes primo. **N**o te effundas super omnem es
 cam. histrionatus. **C**epit populus manducare et bibe
 re et surrexerunt ludere. **R**eddat gracia **C**risto. **E**dēt
 pauperes & saturabunt **E**brietas si sit assueta morta
 le peccatum ē unde **A**postolus. **E**briosi nō possidebūt
 regnum dei. id ē assueti ebriari. **C**um aut iudicant sa
 pientes ebrium. qui propter excessum potest incurrere
 perurbationē capitis. uel sensuū insensibilitatem. imo
 dicunt quidam qd etiā in tali casu una ebrietas ē mor
 tale peccatum quando aliquis ex deliberatione post
 qd credit expedire nature. imo potius scit grauare natu
 ram. sumit cibum et potum cū immoderato excessu. is
 tud nō audeo diffinire. **E**t notandum est qd quilibet
 excessus circa illicita nō est mortalis sed imoderatus uel
 frequens **U**n **A**ugustinus in libro confessionis. **Q**uis est
 qui metas necessitatis nō excedit aliquando. **G**enerali
 ter in omni cōfessione cōsiderande sunt iste circūstan
 tie. que notant per hunc versum. **Q**uis qd ubi quibz
 auxiliis cur quō qn. **Q**uis cuiusmōdi persona. si cleri
 cus uel laicus. si clericus utz secularis uel religiosus
 si in dignitate uel extra. si religiosus cuius sit professi
 onis. si iuuenis uel senex. si seruus uel liber. **C**onsideran
 dum est genus peccati utz fornicatio simplex a dulce
 rium uel incestus. uel in clericis qd genus peccati maxi
 me aggrauat quātitatem peccati. ubi. in loco sacro ul
 non sacro. **Q**uibus auxiliis scientibus uel impellentibz
 bus. **A**n propria voluntate uel alieno consilio. uel

ebrietas ē quatio. usqz intellectus
 facta nō aliqd qd ex iocunditate
 potu uini. ul' aquis aliter
 rei potabilis sit assidua elatio
 est mortale peccatū nō pōt uenire
 tione artz qd multiplicatio
 actus uenialium nō auget i
 infinitū sed qd nō potest se
 p hō assidue ebrietatē qui suad
 2 uolēt ebrietatē ianuat aut
 fultre omittat diligētia qui
 det adhibere de necessitate ne
 ebrietatē qd habeat ipse dilibe
 ratione i pmedi motus ve
 males ne pcedat i regno pui

admonitione utz casu uel deliberatione. multa etiam
alia possunt inquiri. Cur em. propter quem finē. Bo/
let em triplex eē finis. **U**tilis. honestus. delectabilis.
Adulti omittunt propter utilitatē. multi propter de/
lectationē nullus propter honestatē. Quō mō diuersi
accēdunt circa diuersa genera peccatoꝝ. de quibꝫ mo/
dis satis patet. et maxime circa lubricum carnis. p ea
que dicta sunt ibi maxime est necessaria inquisitio. Sñ
in quo tēpore. utz ī quadagesima uel extra. utz ī di/
ebus festiuis puta in magnis festiuitatibꝫ. **T**ūc eē cō/
petens penitencia ut uigilias illis festi ieiunaret in pa/
ne et aqua et maxime si peccauit in lubrico carnis.

Quārcā circa personam clērici querendum ē an fuit de le/
gitimo matrimonio ꝛ libere cōditionis. et ī quo
ordine sit. et quō recepit ordines utz legitime ul fur/
tue uel symoniace. **I**tem si a suo episcopo proprio. si
furtue recepit. **E**pūs pōt dispensare cum illo nisi sic
dixerit. **I**nhibemꝫ sub pena excōmunicationis ne ali/
quis accedat ad ordines nisi legitime pñtatz. **I**n hoc
solo casu reputat. **I**nnocentiꝫ terciꝫ eē excōmunicatio
nem in aliis cōminatoriis nō. et non potest epūs dispē/
sare cum eo in hoc casu nec cū symoniacō nisi solꝫ pa/
pa. **I**tez querat a clerico si propter deū datū fuit ei be/
neficiū. et si propter deum tenet et pro salute animarū
si nō est ita purget animā ꝛ sine symonia ingressus est
teneat illud semper tñ timeat quia penitentie arbitra/
rie sunt. **N**on damus uobis aliquas certas penitenti/
as quas iniungatis. **S**ciatis tamen qꝫ satisfactio cōsist/
it in tribus. in ieiunio. oratione. et elemosina.

Unde **T**hobias **B**ona oratio cum ieiunio. **O**ratio

est quasi avis que volat in altum. si habet has duas a-
las scz elemosinā et ieiunium volat contra omnia vi-
cia carnalia. et debet iniungi pro carnalib9 peccatis
ieiuniū **O**ratio pro spiritualibus. unde **I**ero Ieiunio
sanant pestes corporis. oratione pestes mētis. **E**lemo-
sina autem valet ad omnia. **U**nde **D**aniel. Redime ele-
mosinis peccata tua. et hec debet iniungi pro omnib9
peccatis. **V**ideatis ergo ne sitis insipientes sicut medi-
ci qui uolunt vno collirio omnes morbos sanare. **N**ō
quod sanat oculum sanat calcaneum. imo sicut exhi-
buiſtis membra vestra seruire iniquitatibus ad iniqui-
tatem. **I**ta exhibeatis corpora vestra seruire iusti-
cie in sanctificationem **V**erbi gracia **S**i quis peccauit
per os falso placando. uel falso iurando iniungatur
ei oratio **E**t q̄ defendat pauperes in causis honestis
contra quos deliquit. **I**tem si peccauit auare retinen-
do iniungatur ei largitas elemosinarum. **S**i peccauit
male pugnando contra innocentes iniungatur ei q̄
pugnet contra nocentes saracenos vel hereticos. **S**i
peccauit per renes iniungatur ei q̄ stringat lumbos
suos ieiuniis. et abstrahat a pabulis luxurie. et sic de
omnib9 aliis. **E**t quia generale vicium est gula super
aliquod de ieiunio vindicatur. **I**tem semper quera-
tur ab omnibus hominibus si sint excommunicati vñ
propter incendium vel persecutionem alicuius religi-
ose persone. **S**unt enim casus in quibus non cadūt
in canonem si percutiant. scilicet si minor fuerit qui
percutit. si iocose. si prelatus uel magister corrigendo
si omnino depositus percutiat. si uis repellatur cum

moderamine in culpa tutele. si cum matre sorore vel
filia uxore turpiter inueniat. si ignorat clericum esse.
si fuerit apostota. si negociator personarum ecclesiasti-
carum. scolariarum procuracionem gerens. si propter turbati-
onem diuini officii clericum ab ecclesia expellat. si de
mandato prelati hoc faciat. si ferat arma in contumelia or-
dinis. clericus percussus. hic tamen distinctio est facienda. Item
in istis percussor clericus non absoluitur ab aliis quam a pal-
pa. si hostiarius malignando clericum deserit. si percussor
senex fuerit. mulier impotens. pauper cecus. claudus. si
propter infirmitatem uel aliam causam papam adire non
poterit. Multe auctoritates dicunt quod ad arbitrium sacer-
dotis iniungenda est penitentia considerationis circumstan-
tiarum. scilicet qualitate quantitate dignitate. Item persona offi-
cio paupertate infirmitate et aliis multis de causis de-
bitis. que longum est enumerare. unde Leo papa di-
cit. Quia puniendis habita consideratione constituenda.
Et sunt duo iudicia prout diuersorum annos prospexeris
esse deuotos. Ut ergo sciatis qualiter debeat procedi
re arbitrium sacerdotis. Notandum est quod regulariter pro
periurio adulterio fornicatione. homicidio uolunta-
rio. et ceteris uicibus criminalibus septennis est penitentia ini-
iungenda. hoc dicit Canon. et est ratio quia sicut per pec-
catum septiformis spiritus sancti gratiam amisit. ita per pe-
nitentiam septennem recuperet. Sed licet pro peccatis sin-
gulis talibus sit statuta penitentia septennis magis
uel minus aspera debet imponi prout maioritas
uel minoritas criminis cum ceteris suis circumstantiis
sic exposcit. Quia enim magis est cognoscere suam.

fororē uel consanguineā q̄ extraneā. Et maius peccatum ē cum coniugatis fornicari q̄ solutis. et ideo maior ē penitentia iniungenda. Publica sit pena si fuerit publica noxa.

Explicit summa penitentie utilis et breuis.
Incipiunt sermones pro mortuis. Et primo pro pueris. ꝛc.

Sinite paruulos venire ad me. Taliū est enim regnum celorum. Mathei. Nota q̄ tria sunt genera paruulorū qui merent̄ regni gloriam possidere. Primo em̄ dicit̄ paruulus per etatem qui nondū habet sensū excitatos ad discretionem boni et mali. hi si decedunt transeunt statim ad celum. cū nihil cremabile de humanitatis uice oragius secū portēt. Et quia cum baptismali innocentia transeunt de hac uita. ideoq̄ albis ambulare inter celoꝝ agmina perhibent̄. Apoc. Habes pauca nomina in sardis qui non coinquinauerunt uestimenta sua ambulabunt mecum ī albis. quia digni sunt. id est amicti stolis albis. et palme in manibus eoꝝ. Secundo dicit̄ quis paruulus p̄ mentis humilitatem. beatus qui ad hanc paruicatem peruenit. Vñ Gen. Loquor ad dominū meum cū sim puluis et cinis. ad hāc paruicē mittit dominus ap̄los suos Luc. Cū oīa benefeceritis dicite serui iuciles sumꝫ Tales paruuli uenient ad glorie īcrementū. quia ostium paradisi breue ē. ⁊ nō p̄ illd̄ introire nisi puulus. Lu. Qui nō humiliauerit se sicut puulus iste non intrabit in regnum celorum. De his paruulis. Mathei.

Ecce ego et pueri mei mecum sunt in cubili meo. **T**er-
cio dicit. quis paruulus propter humilitatem simpli-
cem et cordis puritatem. pueri em habent puram me-
tem. et sancti penitentes puram habent conscientiam ab o-
ni sorde peccati. Talis erat **A**pplius qui dicebat **G**lo-
ria nostra hec est testimonium conscientie nostre. Ad hanc
puritatem mittat nos **P**saias Lauamini mundi estote.
auferre malum cogitationum uestrarum ab oculis meis.

Mortuus est **D**auid in senectute bona. plenus vi-
uiciis et gloria. In his uerbis mors boni senis
tripliciter commendat. **P**rimo a longitudine uite. ibi in
senectute bona. **A**derent em boni longo tempore vi-
uere propter honestatem. conuersationem. et mandatorum
dei obseruantiam. **E**xodi. honora patrem et matrem ut sis
longeuus super terram. et contra mali non diu uiuunt. quia
si diu uiuerent diuicijs peccarent. et sic amplius punirentur
et ita in hoc misericorditer agit cum eis. **P**salmus. uiri san-
guinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. **S**ecundo
laudabili diuiciarum dispositione. ibi plenus diuicijs. non
em hic auare congregauit diuicias. sed eas pauperibus
erogauit. **P**salmus. **D**ispersit dedit pauperibus. iusti-
cia eius manet in eternum. **N**on enim diuiciarum usus
est in prohibitione. sed abusus. quia mali iniuste ac-
quirunt et voluptuose expendunt. **E**t ideo in inferni
egestate perpetue mendicabunt. **P**salmus. **D**iuices es-
cuerunt et esurierunt. **P**saias. **S**erui mei comedunt.
et vos esurietis. **A**d idem pertinet quod dicit **J**ob. di-
uicias quas deuorabit euomet. **E**t de ventre eius ex-
trahet eas deus. de quo multum timere debet auarus

Tercio a glorioso exitu. ibi et gloria. Quia dominus
maiestatis cum multitudine angelorum eum suscepit quia
laudabiliter ut dictum est suas diuitias dispensauit
et a domino meruit audire istud. **Luce** Euge serue bo-
ne et fidelis. quia in pauca fuisti fidelis supra multa
te constituam intra in gaudium.

Factum est ut moreretur mendicis. et potaretur ab an-
gelis in sinu **Abrahe** Vita paupertatis triplici-
ter commendatur. primo quia imitatores sunt sui domini
qui pro nobis pauper fieri uoluit. **Isal.** pauper sum.
in laboribus a iuuentute mea. Ad idem pertinet illud
apostoli. qui cum esset diues pro nobis egenus factus est
ut eius inopia nos diuites essemus. ad magnam glori-
am debent sibi pauperes reputare quia socium habent
tam magnum dominum et ipsum in paupertate sequuntur
Ecclesiasticus. Magna gloria sequi dominum. Diuites operibus
onerati non possunt sequi dominum. unde super illo uer-
bo **Luce.** Domine ecce reliquimus omnia et secuti sumus te.
Bern. Bene fecisti Petre. non enim poteras sequi domi-
num oneratus. qui exultauit ut gygas ad currendum uiam
Secundo quia sola uita paupertatis dicitur recta uia
Rectum enim est. cuius medium non exit ab extremis. Duo ex-
trema. natiuitas et mors. medium uita. Qui ergo sic pau-
per pauper uiuit et pauper nascitur et moritur. Ille uero
rectitudinem uite seruat **Cantica.** Recti diligunt te ide-
oque propter hanc rectitudinem promissit eis deus suum
regnum. **Matth.** Beati pauperes quoniam ipsorum est regnum ce-
lorum Si ergo uis habere regnum dei eme a pauperibus
quia eorum est. **Luce.** facite uobis amicos de mammona

iniquitatis ut cum defeceritis recipiant uos in eterna
tabernacula. **Tercio** quia pauperes merentur portari ab
angelis in regnum dei ut dicitur hic factum esse ut more/
ret mendicus. **Hinc** de sancto **Martino** dicitur. **Marti**
nus hic pauper et modicus celum diues ingreditur ymnis
celestibus honoratur. **In** his ergo tribus uita et mors
pauperum commendatur.

Eleuasti me in altum. et quasi in uentum ponens
allisisti me ualde. **Scio** quia me morte traditurus
es ubi constituta est omnis domus uiuentium. **Loquitur**
hic **Job** in persona diuitum ostendens ad quam miseriam
deueniant de altitudine seculari tempore mortis. quia
cadunt tripliciter. **Primo** de altitudine diuitiarum que
sunt quasi uentus in profundum paupertatis. quia
de suis diuitiis quas tanta dilexerunt affectione ni/
hil secum portabunt. **Job** **Diues** cum dormierit nihil
secum affert. aperiet oculos suos et nihil inueniet. **psal**
mus. **Dormierunt** somnium suum et nihil inuenerunt
omnes uiri diuitiarum in manibus suis. quanta sit pau/
pertas talium ostendit **Apostolus.** **Nihil** intulimus in
hunc mundum habuit dubium quod nihil auferre poterimus.
Secundo de uoluptate diuitiarum ad magnam miseriam
ad quod istud pertinet. **Jer.** **Sui** uescebantur uoluptuose
et nutriebantur in croceis amplexati sunt stercorea. **Ad**
idem dicit **Psalmus.** **Pro** eo quod eleuate sunt filie **Sion**
et nutibus oculorum ibant et post decalubabit domi/
nus uerticem filiarum **Sion.** et crinem earum nudabit et erit
pro suaui odore fetor. et pro crispanti crine caluicium.

et pro fascia pectorali cilicium et pro zona funiculus
Exemplū habes in hoc diuite **Luc.** Recordare fili q̃a
recepisti bona ī uita tua r̃c. **T**ercio de honore ad mag
nū dedecus. **Jer.** Filii **Sion** inditi amicti auro puro.
quō sputati sunt inter uasa testea opus manū figu
li. **Q**uid em̃ dicent diuites induci pupureis uestimen/
tis cū in futuro iudicio se nudos inueniant et ab om/
ni honore alienos **U**nde peccatori dicit **Psalm.** Descē
de sede in puluere non solum ultra tibi.

In idulo meo moriar. ⁊ quasi palma multipli/
cabo dies. **Job** In hoc uerbo uita et mors reli/
giosū multipliciter commēdatur. primo ab humilitate
ibi. In idulo. **I**dulū nomē est diminutiū in quo re
ligiosorum humilitas designat̃. **D**ebēt em̃ seruare hu
militatem quā pretendunt in habitu. in cui⁹ rei signū
deponunt ornamentū uestimentoꝝ et assumūt habi/
tum uilitatis. **Job** Balteum regum dissoluit et accin/
git fune renes suos **E**xemplū dñi qui posuit uestimē
tum suū cilicio. attendunt em̃ boni claustrales quāta⁹
asperitatem pro eis domin⁹ sustinuit. et ideo se uilib⁹
induunt. quia ut dicit **Bern.** Nō decet sub spinato ca
pite mēbra uiuere delicate. **S**ecundo a perseverantia.
ibi moriar. **N**ō em̃ ualet religiose et honeste incipere
uiuere nisi perseverantia bona uita roborēt. **Luc.** qui
aut̃ perseverauerit usq; in finem salu⁹ erit. **A**licer em̃ me
lius esset nō incipere q̃ incipere ⁊ inceptū non finire
Math. **N**emo mittēs manū suā ad aratrū ⁊ respiciēs
retro apt⁹ est regno dei. **A**d p̃seuerantiā inuitat **Ap̃l⁹**
Unusquisq; ī ea uocatione qua uocat⁹ ē ī ea p̃maneat

Tercio a premio quod a deo suscipiet ibi et quasi palma multiplicabo dies suos. Palma dulces habet fructum et diu viuit in quo notat duplex status sanctorum et dulcedo patrie qui tangunt in prouerbio. Longitudo dierum in dextera eius et in sinistra eius diuicia et gloria.

Sacerdotes eius induam salutare etc. Nota quod triplici salute nescit dominus sacerdotes suos. Primo uestimento gracie. gracia enim dei est sicut uestimentum quo ornantur boni sacerdotes amici dei. Eccle. Induit me uestimento salutis et indumento iusticie circumdabit me. In cuius rei signum sacerdotes cum accedunt ad altare induunt lineis in quo signatur candor gracie. qui predictam uestem non habet ad altare dei accedere non presumat. Secundo uestimento sacerdotalis dignitatis. Hec est super omnes alias dignitates. et ideo de eis potest merito dici illud psalmi. Non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestauit eis. Non enim concessit angelis sacrificium offerre. et peccatoribus absolvere. sed Petro et suis successoribus. Luca. Et tibi dabo clauis regni celorum. et quodcumque solueris super terram erit solutum et in celis. Et quodcumque ligaueris. Tercio uestimento glorie. de hoc uestimento cantat ecclesia. Stola iocunditatis induit eum dominus. hoc uestimentum laudabile est quia nunquam veterascit. His stolis amictuntur omnes electi. Juxta illud apostoli. ex omnibus gentibus stantes ante thronum amicti stolis albis et sequuntur agnum. etc. De stola gracie puenit ad stolam glorie. apostolus. Stola glorie induit eum. et dicit stola a stolō quod est longum in quo inuit perpetuas illius beatitudinis.

Aduena ego sum apud te et peregrinus sicut pa-
tres omnes mei. Nota q̄ vita et mors peregrini
omendabilis est propter tria. Primo quia imitatores
sunt sui regis qui in hoc mundo tanq̄ peregrinus fu-
it. **Psalmus** Extraneus factus sum fratribus meis et
hospes filius matris mee. Sunt etiā imitatores sancto-
rum patrū. qui tanq̄ peregrini nihil in hoc seculo ama-
uerunt nisi patriam ad quam totis desideriis festina-
bant. **Apostolus** Non habemus hic manentē ciuitatē
sed futuram inquirim⁹. id ē confitentes. quia peregrini
et hospites sunt super terram. Secundo. quia transi-
erunt de labore in requiem. laborant em̄ in visitando
sanctoꝝ limina. sed de illo labore transibunt ī requi-
em. **Psalmista** In pace factus est locus eius ⁊ habita-
tio eius in Syon. **Ysaías**. Sedebit populus in pul-
chritudine pacis. in tabernaculis fiducie ī requie opu-
lenta. **E**contra mali de quiete temporali transibūt ad
labores sempiternos. **Psalm⁹** Laborauit in eternum
et uiuit in finem. Sui em̄ hic quiete marcescunt ibi sus-
cinebunt percussiones maloꝝ. **Sapiēs**. parata sunt de-
risorib⁹ tormenta et mallei percutientes. **Tercio**. quia
de paupertate et fame transibunt ad epulas semper-
nas. **E**surierunt em̄ in fatigatione longarum viarum.
sed reficientur ab ubertate dom⁹ dei. **Mathei**. Multi
uenient ab oriente et occidente et recubent cū Abrahā
Ysaac et Jacob in regno celorum. **Cantica** **Cō**medite
amici et bibite et inebriamini carissimi.

Beatī mortui qui in domino moriunt⁹. **Apoc.** **N**ota q̄ quidaz moriunt⁹ in domino quidam ī pec-
cato. quidam in mundo. **P**rimo siquidem in domino

moriuntur. qui in fine bene penitent de omissis. et se pec-
catores nouerunt. in quibus habet locum hoc quod
dicit **Ezechias**. Quacunq; hora peccator conuersus fue-
rit. et ingemuerit omnium peccatorum suorum non re-
cordabor amplius. **Mira** dei clementia et magna mi-
sericordia. quia etiam in calculo mortis positum seruū susci-
piet reuertentem. et quia nō suppetit uita ad satisfacti-
onē saltem in purgatorio per ignem uel aquā deponēt
rubiginem ut absq; macula ingrediant palacium eter-
ni regis. **Psal.** Transibimus per ignē et aquā et idux-
isti nos in refrigerium. **Secundo** in peccato morit̃ qui
culpam non timet omittere et penam recusat ferre. ut
sunt despati q de diuina misericordia diffidētes. actui
carnis et spiritus se inuoluūt. De his dicit **Psalm.**
qui trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis et qua-
si uinculum plaustrī peccatorū. **Super** quo verbo **Gre-**
gorius. peccatum quod per penitentiā non delet mox
suo pōdere ad aliud trahit̃. **Talis** nec uerbis nec uer-
beribus castigat̃. **Prouer.** Percusserunt me et non do-
lui. traxerunt me et nō sensi. **Tercio** imundo uel mun-
do morit̃ qui carnem suā crucifixerunt cum uiciis et
occupiscentiis. **Talis** erat apostolus qui dicebat mihi
mundus crucifixus est et ego mundo. hī cesserunt in
sorte **Christi**. **Apostolus.** Qui xpi sunt carnem suā cruci-
fixerunt cum uiciis et occupiscentiis.

Qnuerte animā meā in requiem tuā quia domi-
nus benefecit mihi. hec est uox fidelis anime desi-
derantis requiē post diutinos labores. **Et nota** qd do-
minus tria bona confert anime. **Primū** est. qd peccata

dimittit que sunt debita que obligant ad gehennam
vnde de sancta peccatrice exemplū ponit dominus in
Luca. Duo debitores erant cuidam feneratori ꝛc. et
post dimittunt ei peccata multa. quoniā dilexit mul-
tum in moralibꝫ. quid mirabilis est infundit dñs qñqꝫ
vberiolem graciā. **Apłus.** Vbi habundauit delictum
superbabundauit et gracia. Idem in **Petro.** idem ī la-
trone qui pꝫ mortē culpe ad vitam gracie respirarūt
Ezechiel. Si auerterit se impiꝫ ab impietate sua vita
viuet ꝛc. **Secundo** quia a demonibus īpugnantibus
liberat. quia si pacem sanctorum perturbant. iuxta il-
lud. **1. Thimo.** caro. demonia diuersa mouēt prelia. In
cursu tot fantasmatum turbatꝫ cordis sabbatꝫ. **Quoqꝫ**
bella bonis nunqꝫ discrimina desunt. Et cum quo cer-
tat mens pia semper habet. **Ab** his liberari petebatur
qui dicebat **Job.** libera me domine et pone me iuxta
te et cuius uis manus pugnet contra me. **Tercio.** quia
in opulentiam requiē introducit. **Psa.** sedebit populus
meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fidei in
requie opulenta. Item cōuercere anima mea in requiē
tuam.

Secundum multitudinē dolorꝫ meorū solatio/
nes tue letificauerunt animā meā. Hoc potest esse
verbū fidelis aīe regraciātis deo de beneficiis suscep-
tis in patria. qñ dicat. Sicut fuit multitudo tribulatio-
num in mundo. sic mihi est multitudo solationꝫ in
celo. et hoc tripliciter transit fidelis anima. **Primo** em̄
fit transicus de luctu in gaudiū. plangent em̄ hic electi
peccata pꝫpria et aliena. Juxta illud **Iere.** quis dabit

capiti meo aquā et oculis meis fontes lacrimarū ut
plores interfectiones filii mei. s; iste luctus transiit in
mirabile gaudiū quod transcendit omnē intellectū
Psal. Qui seminat in lacrimis in gaudio metet. vers⁹
Nunc locus est flendi locus est peccata luēdi. **Postea**
gaudebit qui nunc sua crimina flebit. **Apoc.** Neq; luctus
neq; clamor erit ultra. **Secundo** fit transitus de la
bore ad requiem. **Laborant** em̄ hic electi in ieiuniis ui
giliis et orationib⁹. **Petrus.** Sobrii estote et uigilate
Laborant etiā in resistēdo temptationib⁹ **Ap̄lus.** nō
ē nobis colluctatio aduersus carnē et sanguinem scilz
tm̄ sed aduers⁹ principes ⁊ potestates ⁊c. sed ibi requi
escunt ab his omnibus fantasmatib⁹ **Ezechiel.** Requi
escere eos faciā in herbis virentibus. **Job.** Requieue
runt fessi labore. **Tercio** fit transitus de morte ad vi
tam. **Hic** em̄ necesse habz mori **Psal.** Quis ē homo q
vixit et nō videbit mortē. s; ibi in eternum viuēt. **Sa
piens.** Iusti autē in perpetuū viuunt.

Quoniam adhuc ordier succidit me. **Nota** q; multi
plex est tela. **Prima** ē tela hoīs. hec tot habet fili
la quasi quot dies texerit. **Dū** humana vita propaga
tur. precipit in morte. **Culcellus** superior forficis ē vo
luntas diuina. **Culcellus** inferior effectus humane na
ture. **His** forficibus precipit tela humane uite. **Ad** qd
pertinet istud **Job.** Dies mei velocius transierunt q̄ a
texente tela succidit. **Secunda** tela est **Cristus** **Hec** tel
la fuit ordita i vtero virginali gabrielis verbo. ope
sancti spiritus. **Fila** huius tele fuerunt verba angeli et
responsiones **Marie** cōpleto illo. **Ecce** ancilla dñi.

Juxta illud **E**cce completa sunt que dicta sunt per angelum de virgine **M**aria. **E**xensa fuit in cruce a iudeis. vilaniata tandem a militibus paganis. **U**nde conquerit **P**sal. **F**oderunt manus meas et pedes meos etc. **T**ercia est tela peccatoris **H**ec tela tot habet fila quot merita mala. **U**nde de peccatoribus dicit **P**salmus **D**uas araneas ruperunt et telas araneae texerunt **A**raneae dum orditur telam. seipsam in interioribus priuat ut capiat muscas. **T**ra mali dum ordiunt telam viciorum seipsos in interioribus bonis priuant ut capiant tempora/ta vana ut filii desertores. dicit dominus ut facere /tis consilium et non ex me. et ordiremini telam. et non per spiritum meum. **P**ostea procede sicut deus tibi dabit gratiam et inspirabit.

ExPLICIT liber boni multum pro salute anime de diuersis edictis.

Incipit placitum habitum inter genus humanum
tanq̃ reum. et totum genus diabolicum tanq̃ actores
presidente in osistorio. Trinitate benedicta ubi causa
est concussa secundum modum et formaz subscriptis.

Aduocata generis humani fuit illa uirga yesse qua
fert **I**saïas de radice natam esse cuius flos **M**eschias
utpote uirgo **M**aria.

Procurator nequicie infernalis fuit ille filius iniqui-
tatis inuentor primi peccati. **P**rimus **A**postota qui re-
sident in summo cubiculo regis regum singulari priui-
legio pre ceteris diuini pallacii seruitoribz et consilibz.
ut primus gratuite doctor. In dicto pallacio crimen
omisit lese maiestatis. cum dicebat. Non sedē meā in
aquilone et ero similis altissimo.

Nostis carissimi qualiter genus humanū ab ex-
ordio mundi fuit damnatum per iobedientiaz
Eue. **P**ostea fuit saluatum per **M**ariam. **N**am
mulier damnauit et mulier saluauit. **C**ogitauit igitur ne-
quicia infernalis intra se. aduocata omni astucia dia-
bolice fraudis quomodo et qualiter posset genus humanū
in pristinam suam seruitutem iterato reducere. **E**t incu-
rens nullam naturam fraudulentiozem existere muliere
Suggestit uxori **P**ylati suggerere **P**ylato ut impedi-
ret mortem illius prophete qui dicebat se filium dei.
Unde legitur illam in passione **C**risti dixisse **P**ylato.

Quid tibi et iusto illi volens impedire mortem Christi.
Ultra enī passa suz hac nocte. 7c. Hoc autem dixit
diabolica suggestionē plena. Unde in hoc dubio ex
istens. Pylatus ait. Nihil dignū morti actum est ei.
Postea dixit. Quod scripsi scripsi. Et ita fuit crucifixus
mortuus et sepultus. Demū cogitavit nequicia inferna
lis longo et malicioso ponderato consilio q̄ procura
torem mitteret ad presentiam Christi bene instructum
ad petendum q̄ genus humanum in suam redigeret
pristinam seruitutem. Nec miremini si dicimus q̄ de /
mon ad presentiam superioris potest accedere. quia
loquimur more humano. Procurator egit legitimi
me constitutus. astutus. et versutus. ad presentiam
Christi accedens dixit. Creator celi et terre ego sum qui
daz damnatus procurator totius nequicie infernalis.
Coram vobis ad agendum contra genus humanum
constitutus. Placet vobis ad informationem vestraz
aliquanculum me audire. Dixit dominus. Dabes ne
diem? Respondit autem demon. Nondum. sed ad ifor
mationem vestram aliqua vobis explanabo si placet.
Respondit dominus. Tu scis q̄ merita causarum. par
tium assertionē pandunt. nec volumus a te informari.
Recolimus enim dum mundi perambulabamus circu
lum qualiter nos informare volebas dum dixisti no
bis. Dic ut lapides isti panes fiant. Dixisti q̄ mira
bilia nobis dares si te adoraremus. Quo audito dix
it demon. Tu es iusticia et iusticiam postulo. Jeto ge
nus humanum vocari coram te ad certum diem respo
surum mihi procuratori nequicie infernalis. et ecce.

procuratorium. **E**uo inspecto per dominum cum ca-
reret omni calunnia. **D**ixit dominus. De die agatur.
Dixit demon. **A**d diem crastinum. **R**espondit domi-
nus. **T**u nosti experientiam facti q̄ longa via est. et
quia de die sumus discordes. **J**udicis est assignare di-
em. **E**uare nos tibi et generi humano assignamus cer-
tum diem scilicet diem veneris sanctam. **E**ua in cru-
cis patibulo mortem subiunus corporalem. **R**es-
pondit demon. **H**a domine **H**ec dies ubiq̄ locorum
est insignis et celebris. **S**icut etiam iura diuinitus per
ora principum promulgata testantur. **E**uare citatio
et quicquid ex ea sequeretur nullius esset momenti.
Respondit dominus. **N**os iura condimus et auctori-
tatem damus iuribus non iura nobis. **E**uare volu-
mus citationem valere et processum. non obstante q̄
talis dies sit ubilibet feriata. **E**t dixit **G**abrieli **V**oci-
fera tuba tua. sonifera ad dictum diem **G**enus huma-
num responsurum coram nobis procuratori nequicie
infernalis. **E**uibz actis recessit demon ad inferos
cum nouis talibus qualia superius audiuistis. **E**ui-
bz et re gesta sociis infernalibus per procuratorem
relatis. **V**iderunt enim demones q̄ nullam gratiam
nullaq̄ misericordiam in domino inuenirent. habito
consilio eorum iusticie ut dicebant inherentes **S**tatue-
runt eundem procuratorem ad dictum diem mittere
ut viderent iusticiam iudicantis. **E**ua die sancta ad-
ueniente cogitans demon q̄ maior est contumacia aci-
toris q̄ rei. **N**q̄ nullo in regno celorum habebat a-
micos comparuit tempestiue. **L**oquamur ergo more

humano. in loco scilicet in quo dominus pro tribuna
li sedere consueuerat. **G**uia in domo domini mansio/
nes multe sunt. **A**dueniente itaq; domino statim cō/
paruit demon dicens. **D**omine ego sum ille damnatus
qui habeo diem coram vobis contra genus huma/
num. **D**ixit dominus **V**ade expecta. **T**u scis q; tota
dies cedit. **E**xpectauit demon vsq; ad horam no/
nā **E**t videbat (vt more humano loquamur) litigan/
tes euntes et redeuntes **E**t assumpta audacia iterato
dixit. **P**ater iustissime qui es ubiq; summa iusticia e/
go iuste me represento contra genus humanum **T**ui ca/
liger dominus ait **I**nopportune. **N**onne dixi tibi q;
tota dies cedit? **E**t sic expectauit quasi ad noctis tel/
nebras **T**unc cepit clamosē vociferare. **U**bi est iusti/
cia quam etiam in celis uix inuenio. **D**ixit dominus.
Veni ergo maledicte. quia iam est hora q; te audia/
mus **E**t exhibuit statim citatorium. quo exhibito ex/
clamatū extitit si esset ibi aliquis pro genere huma/
no responsurus. **V**erumptamen quilibet obmutuit.
Tunc dixit demon. **N**emo credat q; intendo procede
re nisi curiali modo. etiam curialiōri quo potero. **C**on/
stat enim de contumacia generis humani **Q**uid super
hoc dicant iura **Q**ualiter agunt iudices **P**arysius et
Louanii. et alibi. **G**ui statim excōmunicationis sen/
tentiā fulminant. vos nostis **E**go enī nō peto hoc
sed tantum peto litteras q; sufficienter comparui col/
ram vobis pro genere humano nemine comparente.
Nescio autem quid min⁹ aut simplicior possē petere.

Quare sicut dixi curialiter procedere ppono et agere.
Verumptamen non querebat demon aliud nisi ut cau-
te posset nos redigere in pristinam inobedientiam ex
qua ut nostis fueramus damnati per factum **Eue.**

Respondit dominus. **G**ui nouit abscondita tenebra-
rum **T**u scis quod indices secundum iura quandoque uti-
tur mera iusticia. quandoque rigore. quandoque equita-
te secundum personas loca et tempora. **E**t bene nosti
quod equitas quandoque preferitur iuri. **E**t contra. volu-
mus ergo ad presens ex causa uti equitate hac die. et
equitate suadente diem istam assignamus continuam
et prorogamus prout melius valere potest in diem
crastinum. **E**xclamauit demon **H**a domine ubi est ius-
ticia. **D**ixit dominus. **E**cias eum foras. nonne dixi
mus tibi quod equitate uti uolebamus? **E**iectus de regno
celorum ad inferos rediens. si prius sociis suis dura
retulerat modo retulit duriora. **V**erumptamen dixe-
runt demones quod si iudex equitate pensata quandoque
ea utatur. nulli facit iniuriam. licet parti presenti pe-
tenti non facit gratiam. **S**ero autem fuit rumor mag-
nus in regno celorum. **E**t qualiter genus humanum
esset in contumacia nisi fuisset clemencia saluatoris nos-
tri. qui equitate pensata diem prorogauerat in diem
sequentem. et intantum quod rumor ascendit ad aures glo-
riose virginis **M**arie que audita re gesta amarissi-
me turbata inquirens ueritatem. **E**t audito quod nihil e-
rat innouatum dixit publice. **N**on timeatis. **Q**uia
die crastina ego aduocata generis humani ero. **Q**uo
audito omnis chorus celestis milicie repletus est gaudio

Demon mane rediit vt procurator tempestiue subin/
trans consistorium. **P**ostea autem illico aduocata
nostra veniebat comitata comitiuis angelorum vir/
ginumq; miliciis alta uoce cantantium. **A**ue **R**egina ce/
lorum **7c**. **E**t ad ipsam magis animandaz in tali pro/
rumpebant cantilena. **N**on abhorre peccatores sine
quibus nunq; fores tanto digna filio. **P**rocessit ad /
uocata et sedit ad dexteram sui filii omnipotentis.
Et turbata ut indicauit facies sua benedicta. **A**llocu/
ta est filium suum dicens. **B**enedicte fili mi **A**udito q
genus humanum vocatum est ad presentiam tuam.
Suare si est aliquis qui contra genus humanum cau/
sam se habere dicat veniat. **D**ixerunt angeli. **V**idete
illum damnatum qui non cessat infestare iudicem cō/
tra genus humanum **S**ui statim vocatus illico com/
paruit dimissa facie. quia beatam virginem non aude
bat inspicere. **D**ixit ergo dominus demoni. **M**odo di/
cas quid habes agere contra genus humanum. **R**es/
pondit demon. **P**ater sancte. non moueat te caro et
sanguis sed facito mihi iusticiam. **Q**uia tu es iusticia
et veritas vbicunq; locorum. **V**os dicitis q ego di/
cam causam meam sed non video cum quo loquar.
Quia iudicium ut scitis constat ex tribus personis.
personam autem rei non video **R**espondit beata vir
go aduocata **Q**uia ut dixit demon **I**udiciuz constat
ex tribus personis. non video personam actoris que
primitus est fundata **R**espondit demon. **F**undata ē
persona actoris ex procuratorio meo per iudicem
admisso. **D**ixit enim aduocata que more muliebri

de leui offendit. Non detineas diem inuanum. Peto
copiam procuratori et citationis mihi fieri. Dixitq[ue]
demon. cui fiet copia. **P**artem enim hic non video.
Respondit aduocata. Ecce me partem generis huma-
ni. **R**espondit demon. Audi paterpiissime et respice veri-
tatem quia mater tua ab omni aduocationis officio
excludit. **A**duerte primo. quia mulier p[er] alio postula-
re prohibet. quia virile officium est. **P**reterea ipsa est
mater tua. et sic esset mihi ualde suspecta. **S**i ad huius
modi officium admitteretur. **D**ixit aduocata filio. **T**a-
re fili mi ne fraus istius uersuti te circūueniat. **A**fferit ei
nim me non admittendam. **V**enit enim et vere cō-
tra mentem loquitur fili mi benedicte. **T**u qui iura cō-
didisti. nosti q[uod] licet generaliter mulieres non admittā-
tur ad postulandi officium. cum sit virile. tamen pro
personis miserabilibus. orphanis. uiduis. pupillis et
sibi coniunctis bene admittuntur mulieres. **U**bi sunt
enim modo magis miserales persone q[uam] in mundo.
Buas ipse nititur redigere in pristinam seruitutem.
Preterea dicit q[uod] ego sum mater iudicis. ergo mulier.
Unde tanq[uam] mulier in aduocatam ad iudicium admit-
ti non debeo. **S**ed dū defendere uolo (quia mea interest)
tanq[uam] aduocata admitti peto. unde si essem heretica et
iudea aut excōmunicata defensiones mee essent saluę.
et audiri deberem defendendo. **P**reterea nosti fili
tres esse ordines mundi. scz coniugatorum. virginum.
et uiduarum. **E**go enim fui de omni ordine. **C**onjuga-
ta cum Ioseph. et uirgo ante partum et post. **T**e enī
ineffabiliter concepti et genui sine alterius contactu.

Sicut granum sine alterius grani contactu germinat.
Sum quoq; et fui vidua ad denotandum omnem or
dinem. Et sic ratione istoz ordinum humani generis
nūcupari debeo aduocata. **B**uare me aduocatam ad/
mitti postulo. Dixit demō. super hoc peto interloqui.
Tunc interlocutus est dominus. **M**ariam in aduoca/
tam admitti debere. et eam admisit. Et sibi procurato
rii et citationis copiam tanq; aduocate fieri debere.
Buibus aduocate editis cum in nullo posset redar/
qui. Dixit aduocata. **S**i vult deinceps aliqua dicere
pcurator dicat. **P**roposuit demō pcurator nequicie
infernalis in hunc modum. **M**oris est et discretio cau
tele cuiuslibet sapientis volentis contra altum experi
ri. **T**itētare. primo interdictum restitutorium si sibi de
iure competat. **B**uia sicut scitis. **M**elior est conditio
possidentis. **B**uare ego procurator. noīe procurato/
rio peto primo et principaliter me restitui ad omnez
possessionem cuiuslibet generis humani tormentandi
et cruciandi vt prius in quorum possessionem parat9
sum statim probare me fuisse pacifice et quiete nomi/
ne quo supra spoliatum esse. **B**uare enim reintegran/
da sunt omnia spoliata anteq; procedam in causa.
Restitutione autem plenaria mihi facta paratus sum
cuiuslibet respondere. **A**duocata autem respondit.
Audi inquit fili mi benedicte iniquitatez diaboli. qui
cum gerit partes actoris falsa ut sui moris est impol
nit iuribus. actores primitus restitui debere que iura
loquūtur in reis spoliatis restituentis quare restitui

nequaquā deberet. **S**uinimmo restitutio danda est rei
is q possederūt nō vi. nō clā. nō p̄cario. sed bona fī/
de iusto titulo **D**emonēs autē hominēs nūq̄ possede
runt. **S**ed velut custodes carceris inferni ianuam sicut
bedelli et garfiones custodierunt. **I**s enim fili mi tan/
tum possidet cuius nomine possidetur. **E**rgo tu solus
hominem possedisti et possides. quia tu solus homi/
nem creasti. **B**uia in re aliena non potest habere bonā
fidem q̄tuncq̄ tempore quis possiderit. **B**uia nulla
diez̄ prescriptio iuuat male fidei possessorem nisi re/
incipiunt postq̄ se aliena uouerint possedissee. **U**nde
et bona fide et titulo caruit et caret **F**uit em̄ demō nō
bone fidei possessor sed solummodo decentor. **S**icut
azinus paleam. **E**x quo ergo nulla fuit possessio null/
la competit restitutio. **U**bi non est bona fides sed do/
lus. **U**bi non est titulus. sed presumptio. non habet lo/
cum restitutio. **D**ic mihi damnate et reprobate nonne
filius qui hic est et pater et spiritus sanctus hominem
creauit. quomodo ergo rem alienam potuisti bona fī/
de possidere. **R**espondit demon. **I**nterlocutoriam in/
dicis super hoc peto cuz in possessione huiusmodi ab/
olim fuerim **I**nterlocutus est filius demonem non esse
restituendum **T**unc enim demon stridēs dentibus mis/
sa manu ad marsubiū extraxit bibliā quaz̄ secum por/
tauit et cepit legere in **G**enesi **U**bi dixit dominus **N**o/
de et **E**ue **D**e omni ligno commederis excepto ligno
vetito **Q**uocunq̄ enim die commederitis morte mori
emini. **D**ixit enim demon ad dominum. **S**unt hec dñe

ne verba tua. Respondit dominus utiq; **A**it demō Cū
 tu sis veritas peto uerba ista stare in finibus suis. et
 finibus veritatis. **A**ut tu non es veritas. **A**daz et **E**ua
 qui duo soli fuerunt tantum in mundo siue in para/
 diso voluptatis. **C**ontra mandatum tuum volunta/
 rie venientes inobediente filii. immo pomum ligni ue/
 titi cōmederunt. **E**x quo infecti et leprosi cum omni/
 bus suis sequacibus merito sunt infecti. **Q**uia patres
 cōmederūt vvas acerbās. **D**ētes at filioz obstupescūc
Quare peto ipsos cum suis posteris in perpetuū dā/
 nari. **A**ut tu non es veritas **R**espondit enim aduoca/
 ta. **A**tende benedicte fili mi ad verba mea. **E**t pa/
 rabolas dolosi ne consideres **A**llegauit enim caput et
 caudaz fraudulenter subtrahit. **S**equuntur enim in **G**e/
 nisi. post verba per demonem recitata. hec verba ab
 ipso et complicibus suis **A**de et **E**ue affirmata. **S**i
 enim cōmederitis ex hoc ligno eritis sicut di. **E**rgo
 ipsi demones causam dederunt peccandi **A**de et **E**ue
Non ergo audiendi sunt **A**dā et **E**uam ex huiusmo/
 di facto accusantes. **Q**uia fraus et dolus alicui pa/
 trocinari non debent. ne ex dolo commissō gaudium
 reportent. **V**nde debent dispendium reportare. **E**x/
 pellatur ergo demon a limine iudiciorum. quia sic si/
 bi nec suis quos exceptio doli repellit aliquaten⁹ res/
 ponderi oportet. **I**nflammat⁹ ergo demon ex hu/
 iusmodi responsione **A**it ad iudicem **A**udi me pater
 iustissime qui nūq; ulli iusticiam petenti denegasti
 sed omnibus prout merita cause exigunt absq; ulla p/
 soāz exceptiōe iusticiā administras. fac mihi iusticiā
 put faciūt boni iudices q ad bñōi causas iustissime

iura sequuntur. posito enim sine preiudicio sicut asserit
aduocata mundi q̄ ab agendo repellat. Imploro
tñ tuū nobile officium q̄ etiā pte tacente ex iudicātis
arbitrio ne crimina remaneāt ipunita ex bono ⁊ equo
dat. Asserens demon q̄ ex necessitate iusticie tenet qui
libet iustus iudex. **Q**uod audiens aduocata timens ex
hoc humani generis subuersionem mutauit faciē ⁊ la/
chrimis atq; singulib; dedita exinanita adeo q̄ ne/
mo tam ferox mente exstiterit q̄ cū tanta uirgine lachri/
mari tarde sceret. Flexis genibus. scissis ad ubera vesti/
bus allocuta est filiū; madidis oculis in hunc modū
Fili mi benedicte a deo. **E**cce quō demon qui te spre/
uit lapidauit et ad calumniam ligauit. **N**ecnon in sta/
tera crucis te tanq̄ latronem cōfixit et amarissime mor/
ti te tradidit. **O**fficium nobile tuum implorat. **E**go
vero mater tua qui te nouē mensib; in hoc utero por/
taui et te pie nutriui. et de his uerbis lactaui. hiis
manibus fasciavi aperiens tibi pectus et ubera. **C**ōtra/
rium eius quod petit demon pie postulo. **Q**uq; si ma/
gis hosti faueas q̄ matri dele me de libro uite. **I**ntu/
ens autem filius intensum matris dolorem. pietatis i/
mensitate cōmotus ait demoni. **V**ade retro **S**athana
quia petis officium quod merito denegamus. **D**ixit
autē demon ad patrem et spiritum sanctum. dico autē
uobis q̄ caro et sanguis et non celestis iusticia filio
hoc reuelauit. **E**t ideo bene dixeram q̄ non erat mihi
tutum matrem iudicis cōtra me postulare. **H**is actis
demon dixit. iam audietis alia. et ostenso euangelio
legit ibi ubi dicit. **V**enit princeps huius mundi. **E**t de
me loquitur scriptura tua. et est sensus uerborum q̄

ego sum princeps malorum. tu vero bonorum. **N**ol
do scitis q̄ voluntaria **C**ū timent partes ob questi/
onem aliquam posse venire ad rixas Boni iudicis est
decidere ⁊ diuidere rem litigiosam et dare cuilibz par
tem. **E**go enim ut scitis sum princeps hui⁹ mundi rea
lis et non verbalis tñ. **Q**uia verba tua sunt intelligē
da cum effectu. **T**u uides pater sancte q̄ discordia ē
quotidie inter me et te. **N**am et tu dicis quandoq; esse
tuum quod est meum **E**t forte quādoq; dico esse me/
um quod est tuum. **P**ostulo ergo vt omnis discordia
cesset q̄ facias sicut bonus iudex. **P**onderent in pñci
equa libra bona et mala mundi **E**t tu sis dominator
bonorum. ego uero malorum et peccatorū. et videbis
q̄ regnum tuū non erit mai⁹ q̄ sit granū milii respectu
regni mei. **D**ixit filius matri. **A**duocata respondeas
quia sicut uidet iusticiam postulat. **R**espondit aduo
cata **A**bsit fili mi. etenim quod petit iniusticiā habet.
Tu scis et sciunt omnes quia tali die sicut fuit heri di
es sancta veneris. bona et mala mundi que iste ver/
futus petit mō ponderari. ponderata fuerunt ad pe/
titionem ipsius. dum in statera crucis pependisti. ⁊ la
tro peccator in partem aliā pependit. **E**t tu fili mi q
es mundi bonitas in recta statera intm preponderas
ti q̄ descendisti ad iferos et extraxisti captiuos **Q**ua
re cum semel ponderauerint demon et sui oplices me
plorante et dolente et ponderatio transierit in rem iu
dicatam a qua non fuit appellatum. nolo ampli⁹ pō
derare ne similis pueris fiam. **Q**uibus cū nō placet in
ludo ponderatio dicunt ponderem⁹ itez. **E**t respici/
ens demonem facie turbata dixit. **L**oquere si scias.

Attentus autē demon de tanta responsione dixit Ad
uocata dimitte me. quia deinceps est hora ut loquar
mirabilia. **D**ico hominem sine remedio duabus ratio
nibus damnari. **E**t hoc secundum duplicem iusticiam
Primo secundum iusticiam exempli. **S**ecundo secun
dum iusticiam precepti. secundum iusticiam exempli.
quia angelus peccauit. sine remedio fuit damnatus. **I**gi
tur cum deus non sit acceptor personarū oportet simi
ter hominem sine remedio damnari. **A**ut deus est accep
tor personarum. et sic iniustus de qua iusticia nos dā
nari iuste possumus conqueri. **S**ecundū iusticiam pre
cepti. quia homini precepisti ne cōmederet de pomo
ligni scie boni et mali. et quando cōmederet morte mo
reretur. **A**ngelo uero preceptum non dedisti. **S**i uero ā
gelum damnas sine precepto multo fortius hominem
cum precepto secundum iusticiam damnare debes.
Quia multo grauius est contra preceptum venire q̄
preter preceptum malum facere. **E**t peto q̄ responde
at aduocata si respondere possit anteq̄ procedā. **R**es
pondit aduocata. **M**iser infelix non est simile quod ī
ducis pro simili. **P**rimo quo ad iusticiam exempli.
quia angelus qui peccauit sine remedio est punitus.
quia nihil infirmum in se habebat quod eum duceret
ad peccandum. **E**rgo non infirmitate sed malignitate
deliberata peccauit sicut scitis. nullo precepto indige
bat. ad ethereum se totum cōferens. **H**omo autem si
peccauit habuit in se quod ad peccandum se induxit
scilicet corpus fragile graue et luteum. **A**b extra obie
tum mouens. sicut pulchritudinem pomi uetiti et sug
gestionem ipsius demonis. que omnia ipsuz hominez

deciptendo ad peccatum induxerunt. Secus in angel
lo. Nam ante peccatum eis nihil maluz vel etiā allici/
ens ad malum. Ad iusticiā precepti sic respondeo. An/
gelo preceptum non fuit datum tanq̃ scienti qd agere
deberet sine precepto. Ex sui enim natura habebat i se
sapientiam et scientiam. cognoscebat certitudinem bo
ni et mali propter sue nature perfectionem. et ideo ve
niendo contra talem certitudinē sine cōparatione gra
uius peccauit q̃ homo. Homo enim talem certitudi
nem non habebat propter molem corporis. quod a/
nimā aggrauabat etiam ante preceptum. Hinc ē q̃ ser
penti non respondit certitudinaliter. Sed dixit. Ne
forte moriamur. Sile igit̃ damna te et reprobate. quia
satisfactum est tibi. ultra uelle non oportet. Dixit de
mon. Non silebo. sed aperias aures o aduocata ad ea
que dicam. Dixit aduocata derisue. Quare non petis
interlocutoriam fieri super propositis sicut callide in
cepisti. Respondit demō. ut tu scire quia tu diuinitati
frenum iponis. Sed attende. dico q̃ homo peccauit.
Dixit aduocata. Benedicte fili mi. index uiuorum et
mortuorum. ego scio quid uult dicere. uult enim ar/
guere ex multis causis. p̃ maiori parte falsis. et postea
uult concludere quasi ex omnibus ueris. sed tu nosti q̃
si propositio copulatiua pro parte sit falsa et pro p̃
te vera in totum est falsa et in totum potest negari.
Postea tot falsitates allegauit inuentor falsi in curia
veritatis q̃ periculum est ne aliquos inficiat. Ego etiā
que non consueui audire mendacia ex suis mendaciis
sum adeo fastidita q̃ nescio in quam partem me vol
uam. Quare supplico ut ipse dicat tractim et p̃ se omnē

clausulam et ego puntuabo et glosabo secundum ve-
ritatem **Dixit demon.** Ego mirabile audio. quia ad-
uocata mundi vult esse aduocata mea me inuito. et tu-
trix et nutrix prout pueri puntuare nec legere sciētes
solent habere. **Asserit enim** q̄ vult puntuare et glosa-
re. **Postulo me audiri** quia mos gerendus est et pos-
tea ipsa punctuet et repetat si sciat et possit cum sua
veritate vt dicit **Et ego postea replicabo.** **Dixit ad-**
uocata non modicum turbata **Holo** q̄ alleget falsita-
tem in regno meo. **Dixit demon.** si non vult audire me
ego recedam. **In hoc videat iusticiam iudicantis** **Dix-**
it pater omnipotens. **Maria regina celorum iusticia**
requirit vt permittas eum dicere et postea responde-
as **Dixit Maria.** **Vbi est iusticia que dicitur menda-**
cia dici in regno meo **Dixit omnipotens.** **Non cures.**
Nam si bene respondes tanto tibi et filio tuo erit ma-
ius gaudium. **Dixit aduocata.** **Modo dicas.** **Dixit**
demon. **Homo peccauit** **Dixit aduocata.** **Facias ibi**
punctum **Dixit omnipotens.** **Permittas ipsum dice-**
re et explicare intentum suū. **Dixit demon.** **Homo pec-**
cavit in bonitatē infinitā appetendo diuinitatem. **Er-**
go cum secundum iura pena correspondere debeat cul-
pe et culpa fuit infinita quia peccauit in deum qui est
bonitas infinita. debeat ergo via iuris eodem modo
pena eē infinita. **Alias nō correspōderet pena culpe. q̄**
re peto hominem qui cōmisit crimen lese maiestatis cū
 suis heredibus et posteris in quibus hereditarii crimi-
nis exempla merentur perpetuo condemnari. **Suo au-**
dito aduocata nostra gloriosa filium suūz benedictū
p̄o respexit oculo. filiusq̄ matrē et rñsiones inflauit

in eam: **Dixit** autem demon. **Ego** semper dixi q̄ durū
mibi erat matrem iudicis contra me aduocare. **Nit** au
tem aduocata filio suo inspirata consilio. **Fili** mi qui
es semper benedictus super omnem creaturam angeli /
cam ⁊ humanaz. in cuius nomine flectit omne genu ce
lestium terrestrium et infernorum. precor te audire uer
ba mea. **Nam** ut dixit plenus inuidia fera pessima q̄
homo peccauit in bonitatem infinitam. ⁊ ideo infini
te est puniendus. **Ad** que sic respondeo. **Q̄** ex quo tu
fili mi benedicte qui es deus et homo et bonitas infi
nita pependisti in cruce et morte crudeli damnatus fu
isti. et sic pena bene correspondet culpe. **Quia** si culpa
infinita fuit ut dicit Sathan. **Certe** tu ille qui infinitus
es fuisti punitus. **Ergo** peroptime correspondet cul
pe. **Respondet** pater et spiritus sanctus. **Regina** celo
rum nō sufficit nobis ista responsio. nonne vis q̄ ho
mo puniat̄ pro peccato secundum peccatum. **Dixit** re
gina. immo volo. **Ergo** dixit pater et spiritus sanc
tus. **Quia** fuit culpa infinita ideo dixit demon q̄ ho
mo in infinitum puniatur. **Respondit** filius pro ma
tre et dixit. **Nonne** mihi omne iudicium tradidisti? si
culpa fuit infinita et homo non possit in infinitum sa
tisfacere cum ipse sit finitus. **Ergo** qui sum deus ⁊ ho
mo et infinitus volui pro ipso satisfacere ⁊ mori. dix
it autem demon. **Tu** filius dei uini es et rex in eternū
duraturus deus et homo. et homo non est punitus
in etheris. **Respondit** nostra aduocata. **Dixit** enim de
mon. **Homo** peccauit. **Respondeo** glosando homo
peccauit scilicet uerus Adam. **Et** homo scilicet filius

meus deus et homo verus saluauit. **S**equit' in assumpto diaboli homo peccauit in bonitatem infinitam. **R**espondeo glosando. **P**eccator cum gemaerit pro peccatis suis. dicit dominus. **A**mplius non recordabor. quia non debet in eo despici quod fuit. cum iam incipiat esse quod non fuit. **N**on enim iudicat deus his in idipsum. **E**t tunc sequitur conclusio diaboli. **E**rgo debet pena esse infinita. quia culpa fuit infinita. **R**esponditur demon ex falsis concludens. immo deberet sic concludere. **E**rgo cum annullata sit culpa per misericordiam annullata est pena per gratiam. ut virtus vicium operiret gratia culpam. **D**ixit autem demon. **T**u cum probris et obprobriis cum lachrimis et singultibus. scissis uestibus. utero et uberibus denudatis muliebriter nimis trahis ad te iudicem quocumque vis. **R**espondit ipsa aduocata. **N**onne nosti quod ubi subest iusta defensionis causa. non solum lacrimis sed etiam insidus hosti resistere licet. **S**i falleris tibi imputa. **A**it demon. **A**duocatum mihi dari postulo ut iura volunt. **R**espondit enim aduocata humani generis. **E**x secretariis celestis curie non potes petere quemquam. **E**x secretariis nequicie infernalis recipere potes quos et quot vis. **A**ddit autem aduocata. **A**udi me. omnes questionem ego soluam. **N**on est dubium quin pater et filius et spiritus sanctus hominem in sapientia creauit ut esset heres vite eterne quam olim **A**brabe promisit et semini eius. **S**i igitur hominem ut demon petit ab hereditate vite eterne in totum deleat. **S**equit' quod non in sapientia sed in vanum constituit filios.

hominum. et creasti quod esse non debeat. Et sic uidet
illucere ut oportet hominem esse heredem vite eterne.
Dic tu modo in veritate dierum malorum fera pes/
sima sententiam quam ignoras. Dixit demon. dicit eni
aduocata qd si deleatur genus humanum tunc seque/
retur qd non in sapientia. sed in vanum constituisti fil/
lios hominum. **C**ontra **A**rguo sic. **Q**uod olim fecis/
tis et facitis in sapientia facitis et fecistis. vos creas/
tis angelos et postea damnastis. ergo apparet qd non
in sapientia facta sunt omnia. **A**ut iniuste nos dam/
nati sumus in perpetuum. **R**espondit aduocata. **A**den/
tiris fili iniquitatis. **S**i enim damnatus fuit vnus cho/
rus angelorum ob crimen lese maiestatis cum essent de/
cem chori remanent adhuc nouem chori. **C**oncludere
ergo non potes qd in vanum et non in sapientia crea/
uit deus angelos. **Q**uia ut dixi remanent adhuc nouē
chori. **S**ecus est in homine. **Q**uia si genus humanum
in totum deleatur ut tu postulasti tunc sequeretur qd
in uanum fuerunt constituti homines et nō in sapientia.
Responde hic ad formam et noli obmutescere. **D**ixit
autem pater et filius et spiritus sanctus. **S**i deus fili/
us et mater eius pro homine quis contra hominem.
Et sic decisa est omnis questio. **T**unc incontinenti in/
ceperunt angeli sonora uoce cantare hunc ymnium **R**e/
gina celi letare. **ṛc.** **S**imiliter. **S**alue regina mater mise/
ricordie. vita dulcedo et spes nostra salue. **E**ya ergo
aduocata nostra **ṛc.** **E**t electus demon de regno stri/
dens dentibus. ut leo rugiens vociferans. **H**eu heu re/
dit ad inferos **V**irgo gloriosa nrā aduocata strēua.

celestis milicie fulcra obsequio remansit in gaudio.
Deo gracias..

Et sic est finis huius placiti habiti in consistorio
summi iudicis. Inter demones tanq̃ actores ex vna
et genus humanum ex altera partibus. pro quo tanq̃
aduocata interuenit sanctissima virgo **M**aria. que cū
filio suo sit semper et per omnia secula bñdicta Amē.

Incipit tractatus de tractibus mercatorū Reuerendi patris fratris Johannis Dider sacre theologie professoris ordinis predicatorum.

Quoniam mercatorū officium tot suspectis contractibus circūuolutum agnoscat modum tempore. ut experti animarū medici iustum ab iniusto vix ualeant discernere. Procircosoforum doctorum innixus sententiis principaliter nunc propono tractare materias quinque in totidem capitulis. **P**rimum erit quot exigant ad emendum et uendendum iuste. **S**ecundum erit de conditionibus secundum quas valor rei uendendo possit agnosci. **T**ercium erit de regulis secundum quas uideri poterit aliquantulum quomodo mercatores magis uel minus securi sint. **Q**uartum erit de multis speciebus contractuum sub cōpendio. quando sint iusti et quando iniusti. **Q**uintum erit de causa et origine translationum talium omnium in rebus temporalibus.

Suot exigant ad iuste emendum et uendendum.

Quoniam ad primum notandum. **C**ap. i. quod certas et omniūque sufficientes regulas et doctrinas cognoscendi in emendo et uendendo. quid sit precise et in omni casu licitum uel illicitum iustum uel iniustum vix aliquis aut prudentium nullus dare presumit propter prudentiam filiorum huius seculi qui prudentiores sunt filiis lucis sed in generatione sua. **I**ntelligenda ergo sunt sequentia cum moderamine. **S**ecundo notandum quod sequentia in toto uel in magna parte sumpta sunt de dictis sancti Thome. **S**co. 7. etiam

Mathi de kaonia sacre theologie doctoris. q p
multas quas habuit cum magnis mercatoribus colla
tiones luculentissime de hac scripsit materia. multūq
se fundās in prefatorum duoz doctoꝝ sententiis.

Tercio notandū q translationum rez unū dñi ad
aliū sunt qñ ad propositū sufficit tres species quibz
transfert dominū. Prima liberalis seu gratuita diffi
nitio donatio siue datio que actiue ē cōsensꝝ gratuitus
seu liberalis potentis transferre rē in aliū ut sit ul fiat
semper uel illimitate realiter istius eo mō quo sua nō
fuit añ cōsensum hñōi. Dicitur cōsensꝝ quia ex actibus
voluntatis interioribus. primo et maxime oīs depen
det translatio. Dicitur potentis transferre. quia si supe
rior ul dñs rei prohibet nō est iusta donatio seu da
tio. Dicitur ut sit uel fiat. qz aliqñ nō statim ē alteriꝝ
sꝫ postea transfertur. Exempla gracia. denarium quē
dedi tibi ad seruandum hodie dare possum ut tertia
die sit tuꝝ postqꝫ pluuia ceciderit. Dicitur gratuitus cō
sensꝝ ad differentiā nō gratuiti qui intendit equival
lent ul aliud tēporale. Gratuita em̄ donatio ē que fit
sic libere qꝫ dans nō intendit nec sperat obligationem
P retributionem a recipiente pro re data. licet enīz dñs
elemosinam intendat. speret et desideret retributionē
a deo. nequaqꝫ tamen potest aliquis aut debet inten
dere obligationem ciuilem. vel retributionem tanqꝫ
debitum ciuilit̄ pro re uel eius datione. **D**icitur
semper uel illimitate. ad differentiam mutuationis.
qz fit cum pacto reddendi capitale. Sed gratuita do
natio sine oī pacto de reddēdo. nec limitate fit ad tēpꝫ

Dicitur eo modo quo sua non fuit añ ofensuz. qz pos-
sibile ē qz res que prius fuit mea aliquo modo. uidelz
ad tēp9. vel sub aliqua cōditione. l. solū ad certū usuz
det mibi alio mō. uidelz ppetue sine cōditione. l. p oī be-
neplacito ouertēdo. ppter defectū pmi uidelz ofens9
7 secūdi uidelicet pātis nō pnt dare sine licentia pue-
ri. meri serui. amētes. religiosi clerici ubi p̄hibent 7 si-
miles. ut decepti 7 uiolentati. qz dissens9 et inuolūta-
riū causat in quibusdā ab ignorantia. in quibusdā a
violencia. et secūndū qz ignorātia uel uiolētia pl9 ē i
causa translationis s̄m hoc recipiens illd sciens min9
iuste recipit. imo iniuste rē recipit. qz trāsferēs aut nō
ē uere uoluntari9 aut simpliciter iuoluntari9. Ad hoc
vero qz aliquis recipiat dationē. id ē ad dationē pas-
suam exigit etiam consensus eius. et potestas recipi-
endi passua. propter cuius carentia9 frater minor nō
potest recipere pecuniam quia iste non uult esse domi-
n9. Nec religiosus sine auctoritate prelati.

Huic autem dationi correspondet alia species trās-
lationis. uidelicet liberalis usus accōmodatio. que si-
miles condiciones exigit tam in dante q̄ in accipiēte
ut sit iusta licet dominium non transferatur rei sed u/
sus libere. **S**ecunda species translationis est per/
mutatio que fit nō mere gratuite sed cōditionaliter et
ex pacto dandi vnā rem pro alia. et communi uo/
cabulo uocatur emptio et uenditio. Et fit dupliciter.
vno modo non reseruato dominio in re. 7 tunc nō ha-
bet nomē speciale s̄z uocat emptio 7 uēditio. 7 descri-
bit sic. **E**mpcio ē datio rei ut p̄cii p alia re. **U**ēditio

vero est datio rei pro re ut precium. Alio modo q̄ re/
seruat̄ dominium in re. s̄z vs̄z transfert̄ ut in locatione
et v̄ductione seu ouentione. Est aut̄ locatio datio rei
vel datio vs̄z eius cuius quidem rei dominium p̄ il/
lam dationē nō transfert̄ pro re ut precio. V̄ductio
vero ē datio precii pro re uel vsu eius cuius dominū
non transfert̄. Sub permutatione predicta cōprehē/
dit̄ cābium seu campsio. que est quedam venditio et
emptio vnius monete p̄ alia. Et easdē h̄z difficulta/
tes sicut emptio ⁊ v̄dictio. Similiter hic includit̄ nel/
gociatio p̄ quā q̄s nō solū intendit emere s̄z emptū vl/
teri⁹ v̄dere. Tercia spēs ē mutuatō actiua q̄ ē gra/
tuita datio pecunie uel rei alteri⁹ quā uel equivalen/
tē tenet reddere recipiēs iuxta pactū. Mutuatō uero
passiua ē talis rei receptio. dicit̄ datio q̄ dominium
transfert̄. Ideo scriptura vocat eā frequenter dationē
vt Exodi xxi. et Luce xvi. Mutuū date nihil inde spe/
rātes. Dicit̄ gratuita. q̄z sicut donatio gratuita p̄f̄ ⁊
simpliciter et gratis fit sine limitatione. sic ista debet
gratis fieri salua ista limitatione de reddendo. iō vbi
supra Cris̄⁹ ait. Mutuū date nihil inde sperātes sup/
ple ultra redditionē rei. Dicit̄ em̄ mutuo q̄si meū tuūz
facio. hoc tñ qd̄ tibi mutuo nō simpliciter desinit esse
meū. s̄z solū ad temp⁹ per qd̄ debet eē tuū. Vnde eti/
am possum dicere me apud te tantum habere in debi/
tis. Dicitur quam uel equivalentem reddere tenetur.
⁊c. Quia nisi sic tunc esset libera donatio. Dicitur iux/
ta pactum. Quia mutuum recipiens ab aliquo
non tenetur talē rez mutuatam simpliciter illi reddere

nisi pactum ita fuerit. **P**otest tñ tale pactum fieri q̄
restituatur si petitiū fuerit. vel si aut dum venerit ad p̄
uiorem fortunam. et tunc si non venerit conditio red
dere non tenet. **H**is suppositis patet ex descriptione
donationis. que et quot requirant ad ipsam ut tactū
est. **S**ed ad secūde translationis spēs et modos spe
cialiter ad vendicationem et emptionē ⁊ mercationē
xi. condiciones requirunt. **P**rimo ut in dante sit uolū
tas dandi seu consens⁹. et similiter potestas. ⁊ in reci
piēte voluntas recipiendi ul⁹ potestas ut declaratu⁹
est in descriptione donationis. **S**ecūdo requiritur ut ni
hil in pacto cōmittat quod sit contra substantiaz da
tionis uel in se malum. uel repugnās dationi. quia ta
les permutationes ⁊ translationes non sunt gratuite.
sed ex pacto et cōditionaliter. ut do si des. uel do ut
des tibi tñ. **R**equiritur q̄ talis cōditio seu limitatio ul⁹
pactum tale non sit contra substantiam dationis. vel
in se mala. uel repugnans conditioni vel additioni li
mitanti. **E**xemplum de additione que est contra sub
stantiam dationis. ut si aliquis diceret. **E**go do tibi
hoc sic q̄ ego habeam dominium eius. **E**xemplum de
additione que est in se mala. ut si dicerem. **E**go do ti
bi hoc dummodo neget **C**ristum. ibi tam dana q̄ ac
cipiens peccat. **E**xemplum de additione que repug
nat conditioni uel additioni limitanti. ut si dicerem.
Ego do tibi hoc cum potestate reemendi a te pro ran
ta pecunia quantum uoluerō. et tu diceret. placet sic
tamen q̄ nunq̄ ista potestate utaris. hic una condi
tio repugnat alteri. **U**bi tamen aduertendum q̄ i pri
mo et tercio exemplo non redditur per talia. datio

iniusta sed omnino nulla. Et similiter esset iudicandū
in venditione uel emptione cōditionali uel limitata.
Tercio requiritur ut quicquid in pactum venit licite
bona fide seruetur. quia mutationes prefate uidelz loca
tionis conuentionis conductionis ꝛc. sunt condicio
nales. Ideo ex pacto requiritur ad hoc qd iuste sint qd to
tum qd in pactū uenit et licitum ē. bona fide seruetur si
ue sit expressum siue tacitum. dūmodo ex iure uel con
suetudine intelligendum uel subintelligendum sit sūm
telligentiam verborū omniū. Et de q̄to quis hūmō
pacta nō seruat bona fide de tanto iniuste recipit. ac
receptis utitur aut ea seruat minus iuste. Si hic operarii
manuales artifices et quicunq; laboratores se discuti
rent. sepe iniustos se receptores aut possessores agnos
cerent. Magis autē clerici quibus in iure et sacris doc
trinis sufficienter expressum ē quo pacto beneficia re
cipere tenere et fructus eorum percipere et dispensare
quō etiam ipsi uiuere et ea que percipiūt deservire de
beāt. Quandoq; igit illa pacta nō fideliter seruāt
se iniustos sciant occupatores. imo fures uel raptores
fures inq̄tūz maliciā suā occultando bona ecclesie q̄
si subtrahūt. raptores uero inq̄tum per potētiā iusti
cie ꝛ correctioni resistūt. ne p̄ uiolatione pactōrū ab
eis quorū interē puniant. Quarto ad iustā uēditionē
ꝛ quācūq; aliā trāslatōem pmutatōnē ꝛ. exigit datio
uel receptio p̄cii nō iniusti sciēter seu bona fide. semota
fraude ut scz nec credz nec cāz seu rōnē credēdi hēat se
aliquō r̄cipere rōne uēditiois ultra iustū p̄ciū seu rei ua
lorē. dicitur nec credat qz sūm credulitatē d̄scie sue d̄z a
geꝛ ꝛ conari ut nō supueꝛd̄z rē de q̄to p̄t aliūde noscerē

vel per se intelligere. Dicitur nec causam credendi seu
 rōnem. quia qui cōmittit venditionem rei sue bona fi
 de vni. secundum famā bono uiro et postea nunq̃ co
 gitat de iusto precio talis committens non habet cau
 sam seu rationem credendi nisi bonum. et sic non tene
 tur videre an iste cui commisit receperit iustum preciū
 Si vero sciēter cōmitteret vni qui cōsueuisset semper i
 iuste vendere certe tunc haberet rationem seu causam
 credendi uel saltem presumendi de iniusto. et nō esset
 excusatus nec bona fide reciperet aliquid ultra iustuz
 precium. Et sic patet quō exigitur. ut uendens rem su
 am non sciēter superuendat uel caris q̃ debeat. Et e
 mens sciēter non nimis modicum pro re det. sed res
 vendibilis detur pro tanto quanti ualoris est. alias
 iniusticia committeret et inequalitas. Cum tam secun
 dū theologos q̃ phōs. in omni contractu equalitas
 debeat seruari. Est autem equalitas nihil aliud q̃ esti
 matio mutua. voluntaria. bona fide facta. in qua nec
 intenditur inequalitas. nec inesse cognoscitur. Quod
 autem sic illud. de quo erit secundus articulus. Quin
 to principaliter uolens rem uendere tenetur dare emē
 ti bona fide rem ueraciter a se uendibilem. talem per
 omnia qualez bona fide iuxta contractum de cursu ⁊
 intelligētia cōmuni uerboz uel signoꝝ credit ipsuz uel
 le habere aut habere debere. Illud ultimum addit. qz
 si quis uellet alterius generis ul' qualitatis rē habere
 quam exprimit. et uendens daret sibi bona fide talez
 qualem per uerba contractus exprimit. non faceret in
 iustum. Quia talis debetur ei iuxta contractum. Di
 citur dare rem ueraciter a se vendibil bona fide cui nō

fidei fraus opponit̃ que cōmittitur vel in re vendēda
vel in verbis. **F**raus enim in rei substantia seu specie
in q̃titate et qualitate. potest cōmitti secundū Thomā
secūda secūde. q. lxxvii. et **S**co. i. quarta d. xv. **E**t tūc
nō solū iniusticiā cōmittit vendens. sed etiā ad restitu-
tionē tenet̃ pro q̃to defraudauit. **I**n substantia q̃dē
uē spē cōmittit fraudē ut si dat auricalcū loco auri. uel
aquā pro uino sicut cōtra quosdam **P**sa. i. dicit. **A**rgē-
tū tuū uersū ē in scoriā. uinū tuū permixtū est aqua
Quod em̃ permixtū est patit̃ defectū q̃tum ad speciem
Ex quo patet secundū Thomā ut ibidem dicit. si au-
rū l' argentū ab alchimistis factū uerā speciem nō habe-
at auri uel argenti. fraudulenta et iniusta est ei⁹ vendi-
tio si tam preciose uendit̃ sicut uerū auz̃ uel argentum
quā alique sunt utilitates auri uē argenti ueri s̃m na-
turalē operationē ipsoz̃ que nō oueniūt auro per al-
chimiā sophisticatō. sicut q̃ habet proprietatē letifi-
candi. et contra quāsdā infirmitates medicinaliter iu-
uat. **F**requentis̃ etiam pōt poni i opatione. ⁊ diut⁹
in sui puritate permanet auz̃ uerū q̃ sophisticatū. Si
āt per alchimiā fieret auz̃ uerū. nō eēt illicitū ipsum p̃-
uero uendere. quia nihil prohibet arte uti. sicut nec ali-
quibus naturalibus causis ad producendū naturales
et ueros effectus. sicut **A**ugustin⁹ dicit in tertia de tri-
nitate. de his que arte demonū sūt **H**ec **T**homas **I**n
quantitate etiam fraus committitur. que per mensu-
ram cognosci potest. **I**deo si quis scienter utatur defi-
cienti mensura in uendendo per modium. uirgam. pō-
dus et similibus deficienter mensurando. ibi fraus cō-
mittitur et iniusticia. **C**ōtra quod **D**euteronomi xxv.

Non habebis in sacculo diuersa pondera. maius ⁊ mi-
nus. nec erit in domo tua modius maior et minor. ab/
hominatur enim deus eum qui facit hec ⁊ aduersatur
omnem iusticiam. In qualitate etiam fraus committi-
tur. puta si aliquis infirmum scienter uendat cōmuni-
ter sanum. uel vinum corruptum dat ubi alter uult ui-
num sanum seu purū. talis iniusticiam et fraudem com-
mittit. Sic etiam qui falsam monetam scienter pro bo-
na moneta dant. quia non dant verum precium. er-
go ad restitutionem tenentur bone monete. uel equi-
ualentis. ¶ Potest etiam fraus tribus aliis modis cō-
mitti in vendendo. Primo si homini inexperto circa
rem seu simplici superuendit rem scienter. Secundo si
vidit emptorem arcatum necessitate. uel inordinata af-
fectione impulsū. et propter hoc superuendit. Ter-
cio quando venditor scienter verbis rem que vix ua-
let vnum denarium exhibet pro quatuor. Et emptor
ex verecūdia. uel q̄ credit non sup exhiberi rē pl̄ q̄
vnum denarium dat tres denarios pro ea. in quo ca-
su tenetur etiam ad restitutionem de quanto superuē-
dit. Et multo plus qui sic scienter rem per mendacia ꝑ
falsitates procurat. De istis tribus postea latius etiā
dicet. Omnia talia prohibet Apostol⁹ di. i. ad Tels.
iii. Hec est voluntas dei. ne quis circūueniat neq; sup-
grediatur in negotio fratrem suum. In hoc quod di-
cit. ne supergrediatur excludit inequalitatem. et ꝑ hoc
q̄ dicit circūueniat excludit fraudem et falsitatem.
Sed nunquid venditor tenetur defectum rei venden-
de dicere emptori? Respondet s̄m Thomā. Aut mani-
fest⁹ ē. ⁊ tūc nō oportet. Si exempli gracia Equus est

monoculus. aut occultus. et tunc non tenet q̄tum ē de
omni iure emptionis. dūmō detemptori res talē qua
leu iuxta formā contractus bona fide intelligit se ha
bere uelle. et dummodo res ualeat precium. **P**rimū vi
delicet dūmodo det rē. addit. quia si cibuz daret cor
ruptum uel intoxicatum quē alius nullo mō intende
ret habere. uel mihi daret equū claudum quando me
sciret uelle rectum tenet uicium illi dicere. **A**ut illi
nō vendendo nisi remissus. **S**ecundū uidelicet dum
modo res ualeat precium rē. additur quia si propter
occultationem defectus daret tam care sicut si nō ha
beret defectum. illicitum eēt et tenet venditor ad resti
tutionem damni pro quanto precium fuit iniustum.

Unde si tu mihi uendis equū omnino malū et qui ni
hil ualet ad equitandum et das mihi eum pro tā par
uo precio q̄tum sola cutis ualet nihil iniustum mihi
facis non dicendo mihi q̄ equus nihil ualet ad equi
tandum. quia propter huiusmodi uicii manifestatio
nem forte emptor uellet plus subtrahere de precio q̄
esset subtrahendum. **I**deo venditor potest licite iōe
mitati sue osulere uicium reticendo. nisi ego in contrac
tu interrogarē an equus ualere ad equitandum. et tu
diceres q̄ sic. tunc em contractus iniustus eēt et frau
dulentus. **S**i autem ego ex simplicitate uel inaduertē
tia non osiderarem illum defectum nec inquirerem. tu
tamē scires q̄ ego principaliter ad equitandū eū eme
rem et ex simplicitate uel inaduertentia illud non dice
rem tu quidem peccas contra me iniuste ad extra ven
dendo s̄ min⁹ fideliter et caritatiue circa me agendo.
q̄ non debes mihi sciēter dare pro pecunia mea quod

scires me ad illum usum ppter quē emo eē iutile mibi
Per hoc enim quasi pro nihilo quo ad me reciperes
pecuniam meam. ex quo nihil et inutile equipollent.
Sed diceret Nunquid sine fraude et licite potest fi
eri qd aliquis portans merces uel anonā ad locū unū
qui scit multos sequi cum similibus mercib9 qd si dice
ret nō possit adeo care uendere ea que portauit. p pro
adeo modico emere ea que prescit cara futura propter
talem alibi deperditionem. **R**espōdit **Tho.** qd sic. ga
venditor qui uendit rem secundū precīū quod inuenit
non uidet contra iusticiam agere. si qd futurū est non
exponat. **S**i tamen exponeret. uel de precio subtrabe
ret habundantioris esset virtutis. Quis ad hoc uide
atur teneri ex iusticie debito. hec **Tho.** **E**t quia in tali
casu licite fieri potest contract9. tñ q2 auari fraudē et i
iusticiā etiā ibi omittere possunt. Idcirco alii distin/
gunt. quia si aliqui de quibus est cas9 ad nihil aliud
vacare uellent. nisi ad inquirendum quō **Venetis** uel
alibi merces uel monete se disponderent et sū hoc eme/
rent alia. uel uenderent sua. illi nullā utilitatē omuni/
tati afferret sed solū damnum **E**xempli gracia. si aliquis
pecuniosus haberet nocos suos **Venetis** qui ocinue
nunciarent sibi valorem piperis et ipse audiens pip
carus fieri emeret hic omne piper ut postea venderet
sicut uellet. hui9 officium nociuū esset. non tñ propter
hoc oīs industria diligencia uel prouidentia mercato
rū recuperanda est quib9 inuestigant quō disponant
uina in uicib9. grana in agris. species apud paganos
uel **Venetis** et secundum hoc se regere in vendendo
sua. uel emēdo aliena. Aut talis qui audit alias osiles

merces in copia adducere. credit et non dubitat ita ē
et credit q̄ propter hoc res iam minus valeant tunc
nullo iure pōt ita preciose vendere sicut cōmuniter uē
dunt. ut quidam doctor dicit. quia credit communi/
tatem errare in precio equo. et erroneum iudicium non
debet sequi. Aut dubitat probabiliter an ita sit sicut
dictum est in casu posito a principio dubii. vel q̄ illi
qui venire putabantur habebunt impedimenta in ue/
niendo. uel dato q̄ veniant dubitat̄ verum propter
hoc res sint minus ualiture. uel si dubitatur utrū emēs
ēmat res ex ignorantia istius. quod ipse credit. aut for
te ex alio profectu suo quem ipse emens scit et vendi/
tor nescit. uel aliquod tale quod dubietatem proba/
bilem inducit. In hoc casu secundū istos bene potest
quis vendere res sicut cōmuniter soluūt. Sed necesse ē
ut sibi uideat ne sibi fingat dubium ubi habet credu/
litatem uel econtra. quia affectus mulcum latenter et
aliquando satis uehementer inclinat intellectum ad
sequendum utilitatem uel delectationem. etiam in il/
lis ubi habet in contrarium probabilem rationem.

Sexto requiritur ad mercatorem venditorem. q̄ uē
ditionem iustam q̄ ad minus habetualiter quis inten
dat. si veraciter agnouerit rem non fuisse talem qua/
lis secundum contractum esse debuit. et sic minus de/
disse uel plus accepisse. intendat rationabiliter refun/
dere et emendare. quia hoc simpliciter etiam requiritur
ad bonam fidem.

Septimo requiritur q̄ contra/
bens et vendens uel emens nec credat nec causam cre/
dendi habeat contractum quem facit esse cōmunitati.

vel reipublice preiudicialem. Cuius ratio est. quia tunc
noceret multis non paucis. Quilibet etiā qui in aliqua
communitate uiuit tenetur tam ratione caritatis diui/
nicus mandate q̄ ratione emolimentorū utpote sola
cui defensionis et similium que habet ab ea eidem cō/
munitati esse utilis iuxta statū suū. et maxime non esse
damnosus et fideliter seruire et prodesse his a quibus
vult nictum acquirere. dicente Augustino. Turpis est
pars que se non cōformat suo toto. et turpior que no/
cet toti. Siue etiā prefato mēbro non seruaretur iusti/
cia legalis. Ex premissis patet q̄ illicitum sic quosdā
omnes merces frumenti uel piperis emere ut postea ip/
si soli de una societate ad placitum vēdere possint ca/
rius. Similiter secundum quosdam illicitum est alicui
meliores denarios de moneta eligere et eosdem con/
flare uel ad cōflandum vendere. quia sic minus bonis
denariis manentibus tandem moneta vilificatur. et al/
liam fieri monetam oportet nouam. per quā multitu/
do interdum plus q̄ per nouam exactionem grauatur.
¶ Quinto mercator debet cum timore lucrum accipe/
re rationabiliter secundum nobilitatem et grauitatem
et utilitatem. cure laborū. industrie. et sumptū quos
et quas contingit habere. necnon secundum magnitu/
dinem multitudinem aut preciositatem rerum in qui/
bus seruit aut ministrat hominibus. Dico cum timo/
re. Quia sibi sepe debet esse suspectus iudex in pro/
pria causa quando valorem oportet eum taxare.
¶ Dico rationabiliter ut lucrum recipere possit prout
patet per Scotum in tercio articulo tertia nona et du/
odecima regulis. ¶ Dico secundum nobilitatem. quia

dato q̄ negociatoris merces adducentis tantus est la-
bor sicut militis terram defendentis. nobilior tamē ē
labor militis ceteris paribus q̄ alterius. quia ad no-
biliorez finem tendit. sic etiā staret q̄ labores cure nō
essent eque nobiles et graues et tamen vnus esset ma-
gis necessarius alio. pro isto certe sibi magis debetur
ceteris paribus. imo inspiciendū est an res que uendit
plus uel minus deseruiat utilitati hominū plus enī
deseruit cōmunitati hominum ceteris paribus necessa-
riū uictus et amictus procuratio q̄ ea que sunt minus
utilia. **D**ico etiā secundum magnitudinem multitu-
dinem et preciositatem rerum. quia penestica uendēs
pisum uel olera. et de uno facili cōmunitati seruiens
non tantum lucri recipere potest sicut institor uendēs
nobiles et multū utiles mercantias. **N**ec institor in qui-
ete quodāz modo residens ceteris paribus. potest tū
lucri recipere etiā de eque magna pecunia. sicut addu-
cens res eque bonas de partibus longinquis. et si qui
libet secundum statum suum uellet uiuere. et secundūz
meritum suum sic lucrū recipere. omnia starent eo meli-
us. sed quia penestica de modico precio et labore tū
uult lucrari. q̄ cotidie bonis cibis et potibus repleta
sit. et ultra hoc continue plus sine ratione ditari. que si
debite perpenderet uix nudum panem meretur. **E**t in-
stitor de modico labore et precio respectiue uult se et
suos tam delicate nutrire et preciose uestire. sicut unus
de multo maiori summa grauiori et uiciliori labore cō-
munitati seruiens. et ita discurrendo de aliis. **H**inc
ē q̄ quasi ōnes auaricie. superbie et uoluptatis morbo

laborant per que sic execantur q̄ putant ista ita esse
debere. ¶ Nono uideat sibi ut non sit clericus uel reli/
giosus quib⁹ prohibetur. nec sit talis negociatio que
lege superioris iuste sit prohibita. ut sit illi pena pec/
cati quod addo. quia quidam principes uidentur ali
qua prohibere non simpliciter. sed forte ut multum fi
ant. et sub pena temporalī si in transgressionē manda
ri reperiatur actu. postmodū uero etiā si sciunt nō pu
niant. imo interdum excusant. ¶ Decimo nō debet tñ
negociationi intendere ut per hoc aliquod eorum neg
ligat que sue salutī sunt necessaria. Audiat missam die
festiua notabili. ad minus uerbum dei auscultet. non
vendat uel emat subbati. diem. id est festum uiolando
locis sacris. non negocietur in ecclesiis. capellis. monas
teriis &c. Jeunet secundum precepta ecclesie et similia
faciat. ¶ Undecimo uideat ne otract⁹ quē facit sit scā
dalos⁹ uel res mali exempli. quia esto q̄ omnia p̄mis/
sa adessent otractui tñ minus cautum uidetur esse ca/
lia facere.

¶ De additionibus p̄m quas ualor rei vendende pōt
agnosci.

¶ Cap. ii.

Secundus articulus erit de ualore rei. Est em̄ in/
ter doctores magnum dubiū penes quid uēdi/
tor mēsurare debeat p̄ licite possit merces suas ut non
superuendat. Ad hoc respondēt quidam q̄ secundum
omunem estimationē uel cursum debet uendere rē su/
am. S; illud nimis generaliter est dictum. nec aliquis
per hoc facilius scire possēt rei ualorem. tamen quia
in vna omunitate sunt interdum de eadē re otractive esti
mationes. quarū utraq; est erronea uel mala. p̄ altera

tñ quia interdum multi estimant merces aliter qñ para-
ta pecunia pro ea dat. et aliter quando termin9 sol-
uendi prorogatur. tñ quia interdum aliquis habz mer-
ces raras adeo ut de eis nulla cōmunitas iudicet vel
estimet. tum quia in eadem specie una res uendibilis ē
alia melior. ut vn9 pānus alio. piper pipere. croc9 cro-
co. Tum quia dato q in specie et indiuiduo sciat va-
lor. tñ uarie interdum 7 ualde cito mutatur estimatio
Et tunc itez dubium est penes quid estimand9 sit ua-
lor. tum etiā quia dato q aliquis sciat equū valore9
in cōmunitate uel aliqui. tñ vnus ignorat forte talem.
nec tenet circuire et per omnes querere. **N**ec putand9
est q punctuale precium rei ab aliquo semper reperi-
ri oporteat. quia ut dicit **S**co. **N**ec quasi impossibile
est. unde mediū qd iusticia cōmutatiua requirit et respi-
cit est latum. et intra eandem latitudinē non oportz i/
diuisibilem punctum attingere equiualentie rei et rei.
Et ideo in quocunq gradu citra extrema fiat iuste fit
Et **T**homas dicit ubi supra. **I**ustum precium non est
qñq punctualiter determinatū. s3 magis i quadā estima-
tione consistit ita q modica additio uel minutio non
videt equalitatem iusticie tollere. **S**ed quando nota-
bile damnum scienter uel ignoranter ex uenditione uel
emptione rei prouenit. quod debeat scire contrahens
tunc isto notabili damno reperto uel expto recōpen-
satio fieri debeat ut dictum est in sexta cōditione pri-
mi articuli. **R**ñdet ergo aliter sñ Albertum in quarto
distinctione. xvi. **Q** iustum precium est qd secundū esti-
mationē fori istis tps p̄t ualere res uendita **N**ō illud
intelligendū scire oportet q p̄ciū rei uēdende p̄ emende

valor et equalitas debet uel pnt mensurari ut caris uel
minus care uendat. **P**lura em et presertim quinque
sunt inspicienda. **N**o aut debet res uedoi fm q meli/
or est in natura sed secunduz q melior est usui huma/
no. **H**us em naturaliter melior est q aurum uel panis
n tñ panis carius uendit. quia utilior est usui huma/
no ut tactum est primo articulo. dis. xix. **V**ideat er/
go primo per mercatorem uel alium qui uendere uult
rem an res quam uult uendere a tempore quo eam emit
sit meliorata quo ad usum eius quem capiunt homi/
nes aut peiorata. meliorat autem res aliquando na/
turaliter. aliquando artificialiter. aliquando mixtim
ab utroq. **E**xemplu primi. uinu quod p potu queri
tur melius ualeat clarum uel defecatum q turbidu aut
fecibz mixtum. et ligna que desiderant ad structuram
ut omuniter plus ualent plus spissa et fortia q graci/
lia et fragilia. **S**imiliter ad equitandum meliores sunt
equi octo anorum q triu. **E**xempluz secundi. quia ad
bene tegendum se et expediriuz agendum melior e pa/
nus formatus in tunicam q non formatus. **E**xem/
plum terci. ad faciendum ignem melius ualent ligna
secca q humida. que et naturaliter et artificialiter qua/
doq siccantur. **P**eoratur autem res vendibilis secu/
dum **T**ho. secunda secunde. q. lxxvii. **E**t secundum **S**co/
cum in quarto sup. d. xv. **I**n substantia. ut quando de
auricalco fieret ferrum **I**n quantitate ut de maiori pon
dere fieret leui9. **I**n qualitate ut de puro uino corrup
tum. **S**ecundo debz uideri an res uendeda sit meliora/
ta i estimatiõe hoiz. et iste e ali9 mod9 melioratois q
pcedes. qz interdū coniungit re que in se simpliciter quo

ad naturam nec substantialiter nec accidentaliter ē mu-
tata in aliquo et ad minus non meliorata. imo etiam
quāq; peiorata plus estimari ⁊ desiderari ab homini-
bus q̄ prius. et tunc dicitur estimatione meliorata. Et
hoc contingit ex variis causis. utpote quando ante nes-
ciebat q̄ bona esset et iam scitur. Aut quia est iam ei⁹
indigentia et prius non fuit. ut si res ualens contra in-
fectionem aeris carius emeret tempore pestilencie q̄
extra illud. **Q**uanto autem plures indigent de re et eā
habere desiderant et minor est eius copia. tanto carius
estimatur et uenditur. **V**endere autem rem secundū esti-
mationē hominū est necessarium et securum. necessari-
um quidem. et oportet sic fieri etiam si sciunt ex natu-
ra uel arte plus ualere. q̄tō magis in aliis ubi hoc nō
scitur. et ubi estimatio principaliter ipōnit rebus pre-
cium. **I**dem patet per experientia. Certū est enī q̄ aurū
uel argentū melioratum est per artes. quādo bonū uas
factū est ex eo et tamē cōmuniter oportet uendi s̄m pō-
dus. **P**atet idem ex alio. quia q̄tūcūq; sic res uenalis
si nullus uult pro tanto emere sicut ualeat. oportet uē-
di remissius si debet uendi. **I**deo dicunt leges. rem tā-
tum ualere quantum uēdi potest. id ē scēdū q̄ haberi
possunt emptores qui uidelicet ex libertate ⁊ electione
emant non quia fatui artati uel decepti. **E**st etiā securū
q̄ cū quilibz ī ppria causa sit suspect⁹ iudex. oīs uen-
dēs q̄ ad ppriū lucz affect⁹ ē merito aliquo mō ē si-
bi suspect⁹. Ergo securis multo credit aliis ⁊ maxime
cōmunitati nisi bonā ⁊ rationabilē p̄sumptionē habe-
at de ei⁹ errore. **S**ed ē estimatio reb⁹ p̄cium imponat
parz. q̄ cū quēlibz hñtez rē uenale oīz dāt eo remiss⁹

quo minus desiderat ab hominibus si vult eam ven-
dere cur non posset eam vendere eo preciosius quo ma-
gis desideratur. Itaque quis habens rem quam multis de-
siderant. et pro qua unus pre alio plus alio exhibet
cur non venderet eam ceteris paribus magis danti. Vi-
missis aliis qui minus darent. ergo desiderium hominum
videtur rebus precium imponere. **T**ercio sciat quod lici-
tum est in veris contractibus istis permutantem vel
vendentem pensare damnum suum non autem com-
modum ipsius ementis siue cum quo permutat. hoc dico
in carius vendendo vel permutando. Et intelligo illud
sicut dicit **Secus**. Si quis multum indiget re sua et pro
magnam instantiam inducatur ab alio ut vendat vel
permutet pro alia re cum possit se preferuare indem-
nem. et ex uenditione vel permutatione ista multum da-
mnicat. potest carius vendere quam si alias sine tali dam-
natione venderet et permutaret. Sed si emens com-
modum magnum consequatur ex ista re sibi uendita vel per-
mutata non potest carius uendi vel permutari. Quia
magis commodum consequitur. quia propter maius com-
modum eius quod consequitur nec res mea est precio-
sior in se. nec mihi melior et ideo non debet mihi ma-
gis precium apportare. **Secus** autem est quando damni-
ficor quia tunc mihi est preciosior licet non in se. Et
ut **Thomas** dicit. Quando aliquis multum indiget
re aliqua et alius leditur si careat ea. in tali casu iustus
precium erit. ut non solum respiciatur ad rem illam
que venditur. sed ad damnum quod venditor ipse per
uenditionem incurrit. Et sic licite poterit aliquis

vendit plus q̄ ualeat secundū se q̄uis non vendatur
plus q̄ ualeat habenti. Si quis uero multum iuuatur
ex re alterius quam accepit ille uero qui vendidit nō
damnificatur carendo re illa. non debet eam superuen-
dere ut ibidem probat. Addunt alii q̄ si iam rē vēde-
re est mihi damnosum. tunc intm̄ superuendere eā q̄/
tum damni ex hoc habeo bene licet. sicut predictum est
supra. similiter ut **S**co dicit. Si iam nō sum venditurus
rem sed seruaturus eam. quia de omni cursu creditur
plus ualitura. q̄ iam ualet. et alius uult mihi eam ve-
nalem facere. ego possum eam carius uendere ex eadē
radice quia reputo probabiliter q̄ iaz uendere sit dā-
num meum. Non possum tamen simpliciter tanti uen-
dere q̄tum postea ualitura credit aut etiā scit. Sz opz
deducere estimationem periculi et cure circa rē seruā-
dam. Rem autem quā iam sum venditurus. nullo mō
licet carius uendere pro determinato precio q̄ iam ua-
let. **P**ro indeterminato uero precio bene possum. si de
omni cursu nulla est certitudo an postea min⁹ ul⁹ pl⁹
sit ualitura. ut si centenarius piperis qui iam ual⁹ cen-
tum det pro tanto precio q̄tū ualebit ultra ānu⁹. cō-
tractus est licitus. etiā si tunc multo pl⁹ soluturus sit
ut probat **S**co. per c. nauiganti propter dubium lici-
tum est. **D**icit etiā **A**stensis in summa. li. iii. ti. ii. q̄ secū-
dum aliquos quos non improbat licz uendentes nō
possint propter dilationē precii augere. possunt ta-
men ppter accelerationē solutionis precii minuere. vñ
esto q̄ mercator statuatur i corde suo q̄ pānū quē habz
p sex uelit dare p nouē solid⁹. ita q̄ oī uolēti sibi dar-
tū siue statū icōtinēti siue ad terminū certū dare uelit

et longe libentius statim soluenti q̄ usq; ad terminum
aliquem. Si talis mercator hoc apud se deliberans. si
mulq; cum hoc de lucro parate solutionis cogitans. a
pud se dicat. licet in corde illud lucrum taxauerim.
quicūq; tamen precii paratum haberet cum quo de lu
cro meo aliquid ordinare posses. de precio taxato di
minueret talis non esset usurarius. **E**uidam etiam di
cunt q; licet contractus quo quis vendit maiori pre
cio propter dilationem solutionis sit de se viciosus.
tamen excusari potest ex parte vendentis. puta si non
intendat vendere carius propter tempus sed propter
damnum et laborē quē iminere sibi uidet in procura
tione solutionis habende. **E**t rectitudo intētionis hu
iusmodi apparet. si mallet non vendere talibus q̄ ven
dere eis ad credentiam et quando libentius venderet
aliis pro precio minori q̄ astis pro precio maiori.

Unde licet casus dubius sit non potest tamen excusa
ri. si propter credentiam rem plus vendit q̄ ualet sim
pliciter. uel q̄ uerisimiliter sit ualitura tempore soluti
onis. uel si non venderet aliter nisi propter credentia
plus reciperet. **H**ec **A**lexander lombardus nec impro
bare eum uidetur. **A**lexander ille. **Q**uarto principa
liter potest res uendi caris q̄ empta est ex parte uen
dentis. uidelicet ratione seruicii quod circa eam fecit.
uel per industriā. prudentiā. sollicitudinem ac pericu
lum. uel ratione officii qđ circa eam habuit. ⁊ hac rō
ne collectores hospitii. campsores. institores. **C**aupo
nes. penestici. ⁊ quicūq; stationarii possunt rē nullo
mō etiam mutatam. nec in se nec in estimatione uēdere

carius q̄ emerunt. et hoc propter sumptus. labores. cu-
ras. industrias. pericula et alias occupationes rōnabi-
les. uel grauamina quas uel que habent in oportādo
res hominibus utiles uel necessarias conseruando uel
exponendo ad cōmune forum et ibi stando ut quili-
bet indigens prompte possit habere et ex consequenti
multo fortius hī qui res aliunde adducunt propter
maiora grauamina que communiter circa res tales ha-
bere videntur. Et illud sic probatur. quia nulla est ra-
tio quare alius artifex pro suo labore possit aliquid
recipere et non talis pro suo. cum quandoq; tam gra-
uiter laboret unus sicut alius. et tam gratus ac deside-
ratus est hominib; labor hui; ut illi;. Vñ apostol; **dic.**
Vnusquisq; s̄m laborem suum mercedem recipi-
et. Vñ etiā sanctus Thomas. ubi pri; sic dicit. potest
quis rē caris uendere q̄ eā emit. uel q; in aliquo rē mel-
liorauit. uel quia preciū rei est mutatu s̄m diuersitate;
loci. uel temporis. uel propter periculū cui se exponit
transferendo rem de loco ad locū. Et etiā fieri faciendo
et secundū hoc nec uēditio nec emptio est iniusta. Nec
iste. probat etiam ista Scotus ubi prius sic dicens.
Vnūquēq; in opere honesto reipublice seruientem o-
portet de labore uiuere. honesto dixi propter mere-
trices et histriones et inhoneste uiuentes. Et afferens
ista l' cōseruās honeste fuit et utiliter reipublice. ergo o;
eū de suo labore uiuere. nec hoc solū s; unusq; pōt
industria suā et sollicitudinē iuste uēdere. Industria em̄
isti; trāfferentis res de patria ad patriā requirit mag-
na ut cōsideret quo q̄ priā habūd; et iugeat. ergo pōt
iuste ultra sustentationez necessariā p se et familia sua

28
ad istam necessitatem deputatum recipere precium cor
respondens industrie sue. Et ultra hoc aliquid tercio
correspondens periculis suis. Ex quo enim in pericu
lo suo transfert si est translator. vel custodit si est cus
tos. propter huiusmodi periculum potest secure aliquid ac
cipere correspondens. et maxime si quandoque sine cul
pa sua in tali servicio comunicatus dampnificatus est.
utpote mercator transferens quandoque amisit navem
onustam maximis bonis. et alius quandoque incendio
casuali amittit preciosissima que custodit pro repub
lica. Hec omnia confirmantur sic. quia quantum deberet
aliquis ministro republice legislator iustus et bonus
retribuere. tantum potest ipse si non assit legislator de
republica non extorquendo accipere. sed si esset bonus
legislator in patria indigente deberet locare pro pre
cio magno huiusmodi mercatores qui res necessari
as afferrent. et qui eas allatas servarent. et non tantum
eis ut familie sue sustentationem necessariam inuenire
sed etiam industriam et periciam omnino locare. Er
go hoc etiam possunt ipsi sibi in vendendo. Ex quo
patet quod vituperabiles negotiatores de republica ex
terminabiles sunt. qui nec transferunt. nec conseruant.
nec eorum industria meliorantur res venales. Nec cer
tificatur aliquis alius simplex de valore rei emende.
sed modo emit ut statim sine omnibus istis conditio
nibus vendat. Exulandus esset iste quia prohibet immediatam
commutationem volentium emere per commutare per economicam. et per
omnes faciunt quodlibet venale per usuale carum ementi quod debet
re et vilis vendenti. et sic dampnificant utramque partem

Hec Sco. Quinto uolens rei precium scire. vel rem uen-
dere consideret utrum iustum precium talis rei sit taxatum per le-
gem civilem uel aliam per consuetudinem seu communem
cursum. Vel an committatur taxatio precii ipsis con-
tra habentibus. unde Sco. dicit Quale sit precium ali-
cuius rei iustum ad quantum se extendat quandoque lege
positiua. quandoque ex consuetudine innotescit. lex enim
rescindit contractum ubi contrahens decipitur ultra
medietatem iusti precii. et tamen infra illud si ex aliquo ap-
pareat iniusticia. debet restitutio fieri correspondens
Quandoque autem relinquitur ipsis contrahentibus seu co-
mutantibus ut pensata mutua necessitate reputant si-
bi mutuo dare equiualens hinc inde et accipere. **D**urum
est enim inter homines esse contractus in quibus contra-
hentes non intendunt aliquid de indiuisibili iusticia
remittere sibi mutuo. ut pro tanto omnem contractum
decomitet aliqua donatio. et si iste est modus comutan-
tium quasi fundatus super illud legis nature. hoc faci-
as alii quod tibi uis fieri. satis probabile est quando
sunt mutuo contenti uolunt sibi remittere. si deficiunt
ab ista iusticia requisita. **h**ec Sco. Quando autem sanctus
Thomas dicit ut supra tactum est. et hic per Scotum
quod precium reze quicquid non est punctualiter determinatum. sed
magis consistit in quadam estimatione. et quod modica ad-
ditio seu diminutio non uidetur tollere iusticie equalita-
tem. hoc uerum est secundum iudicium fori contentiosi et et-
iam in foro conscientie quando ignoranter et sine dolo fit. sed cer-
te quantumcumque modicum minus datur et maius accipitur scienter
pure ratione emptionis uel uenditionis quod res rationabili-
ter estimatur bona fide iniustum est coram deo. **A**ccedens

igitur premissis quinque considerationibus et bona fide et intentione prehabita. si tunc habet vel haberi potest comode de precio rei vendende uel emende certitudo. que in hac materia est possibilis secundum hanc agendum est vendendo uel emendo. Si uero non tunc sufficit quecumque probabilis euidencia quando non est aliqua in contrariis. **E**xempli gracia. si unus homo qui creditur intelligens et verax diceret rem tantum ualere. uel quod sic vendidisset similem aut emisisset. si autem habent motiua contraria consentiat tunc magis motiuo probabilis. **¶** **U**bi notandum primo. quod quando in tali materia dubitat an plus valeat uel minus motiua probabilitas sufficit ad estimandum ualorem rei. **¶** **Q**uia ratio est. quia etiam comunicas et paruo motiuo mouet ad estimandum rem aliter quam prius. **S**icut si piper soluisset xii. et expertus emeret pro xiiii. statim homines mouerentur cogitantes quod ille aliquid sciret propter quod tam remisse uenderet uel tam preciose emeret. et secundum hoc homines regerent se emendo et uendendo. **¶** **S**ecundo notandum quod stans in dubio quid sit uerum precium rei et omittens se ementis industrie quem nescit artatum uel simplicianum in tali materia quando bona fide eidem uendit. talis non uideatur convinci iniustus esse. nam si talis uellet dare decem pro re quam eram daturus pro octo. quia dubitabam an plus ualere. ego habeo motiuum probabilem in ista materia ad credendum rem decem ualere si non obstat aliud motiuum in contrarium. **E**t ideo potest res aliquando carius vendi homini experto quam simpliciter valde sepe contrarium fiat et male nisi bona fide

credat res ualere precium pro quo dat. **T**ercio no-
tandum qd qñ dubiū ē qñ res ualeat. tūc magis pe-
riculosum est homines per cautelam inducere ad cācu-
dandum. q̄ simpliciter sine tali cautela dare pro tāto.
Cuius ratio est. quia si sibi est excessus. ille ē maior cau-
sa istius excessiue emptionis que emptorem ad hoc in-
duxit q̄ qui eum suo arbitrio dereliquit. **Q**uarto
notandū qd quando quis nec scit nec credit omunitatē
errare. etiā si probabiliter dubitet an erret omunitas ī
precio rei tunc licite potest rem suam secundum estima-
tionē omunem uendere. imo si uult uendere debet in
tali dubio secundum istam uendere et nō sūm sensum
suum. Si uero scit uel credit omunitatem errare in esti-
matione precii rei tunc nullo modo debet eam sequi.
quia etiā si reciperet uezz et iustum precii tamen face-
ret contra cōscientiā. Sz necesse est sibi ut uideat ne fin-
gat sibi dubium ubi habet credulitatem et ecōuerso.
Ex premissis patz aliquoaliter quis sit rei ualor. ⁊ quō-
ac quot modis emptor uel uenditor se habere potest
respectu precii. quia aut scit aut credit. **N** precii esse sel-
cundū erroneā estimationem pro re. istam nō debz seq.
Nut scit uel credit. **N** precii esse uezz nō sūm estimatio-
nem erroneā. istā estimationem debet sequi. **N**ut dubi-
tat an **N** precii sit iustum puta quia nulla est estima-
tio uel erronea de re uendibili. et tunc debet recurrere
ad rationē pensando sumptus. labores etiā bona fi-
de prout melius potest fieri necnon meliorationem si-
ue realem siue estimatam et iuxta istam rez uendere.

¶ De regulis secundum quas uideri potest qualiter et quō mercatores magis uel minus securi sint. **Ca/piculum** tercium.

Certus articulus erit primo de regulis secundū quas uideri potest quō mercatores securi eē possunt. uel minus securi uel inseguri. Et sunt regule xxiiii. Et prime quinque sunt **Scoti**. Prima est omutatio negociatiua ubi cōmutans intendit mercari de re quam acquirit. quia emit non ut utat sed ut uendat. et hoc carius. que omutatio negociatiua dicitur pecuniaria uel lucratiua. talis inq̃ mercatio est utilis reipublice. probat **Scotus**. Quia reipublice est utile habere cōseruatores rerū uenaliū ut prompte possint inueniri ab indigentibus uolentibus istas emere. In ulteriori etiā grauius utile est reipublice habere afferentes res necessarias quibus ista patria non habundat et tñ usq̃ earum ibi est utilis et necessarius. Ex quo sequitur q̃ mercator qui affert rem de patria ubi habundat ad patriā ubi deficit. uel qui illam emptā cōseruat ut prōptē inueniat uenalis a uolente eam emere. habet actum utilē reipublice. **¶** Secunda regula negociatio. qua mediāte quis debito mō lucrū intendit nihil de se inhonestū importat. sed licitum honestū et utile bonum sibi et aliis ut quando aliquis lucrum moderatū negociando querit. quod ordinat ad domus sue sustentationem. uel etiam ad subueniendum indigentibus. uel etiā cuq̃ negociationi intendit propter publicam utilitatem. ne scilicet res necessarie ad uitam patrie deficiant. et lucrum expetit non quasi finem. sed quasi in stipendiuq̃

laborum. Sententia est sancti Thome. **Tercia** regula
mercator talis potest iuxta diligentiam suam prudenti
am et pericula licite accipere in commutatione precii cor
respondens. Probat idem. quia unusquisque in opere bo
nesto reipublice seruientem. oportet de suo labore uiue
re honeste. honeste dico. propter meretrices. histriones
et inhoneste uiuentes. Sed afferens ista uel seruans ho
neste seruit et utiliter reipublice. ergo etc. **Quarta** re
gula quis ad uenditorem exigat ut bona fide nihil se
credat ratione uenditionis ultra iustum precium recipe
re. tamen alia occasione posset aliquando aliquid re
cipi ultra illud ratione donationis. sicut quando ille
ex pietate et liberaliter daret. Primus patet. quia ali
as non seruaret equalitas iusticie inter datum et acceptum.
Secundum patet de se. **Quinta** regula. satis proba
bile uidetur. quod quando contrahentes sine dolo mutuo de
se sunt contenti. quod talem etiam contractum committitur aliquod
donatio. presertim cum precii taxatio relinquitur ipsis con
trahentibus uel commutantibus. Patet quia precisa taxa
tio precii interdum ignota est uel dubia. Sed durum
esset inter homines esse contractus in quibus non inten
deret aliquid sibi mutuo remittere de rigore precii pre
cisi ut pro tanto omnem contractum committeret aliquod do
natio. **Sexta** regula quis nunquam liceat scienter rem ca
rius uendere quam ualeat licet tamen eam uendere carius quam
empta sit si est meliorata in se uel in hominum estimati
one. primum patet quia alias iniusticia committeret pro
pter inequalitatem dati et accepti scienter. secundum patet
ex melioratione de qua uidetur. ii. articulo. in tertia con
ditione. **Septima** regula quis nunquam liceat res cari

vendere scienter q̄ rationabili estimatione credit vel
credere debet eam ualere. tamē quando vōdēs plus le/
dicur ex carētia rei q̄ res etiā in se valeat tunc potest
eam superuēdere sup̄ valorem eius tantum q̄tum raci/
onabiliter estimat. v̄l estimare debet damnum suum.
Primum patz ex p̄cedēti. secundū patz. quia res quā
alius primo facit uenālē. licz non sit in se melior ē ta/
mē primo melior. ¶ **O**ctaua regula sicut nō est iniuf/
tum quando quis sperat res plus soluturas q̄ iā sol/
uūt uelle eas seruare ⁊ non vendere. ¶ Sic etiam iniuf/
tum non est festinare in vendendo quando quis ha/
bet res quas timet minus soluturas dūmodo nec cre/
dat nec causam credendi habeat eas pro tunc minus
valere q̄ recipit. Patet ex notabilibus secundi articu/
li circa quintā cōditionē. Dico notanter quas timet.
quia multa facit homo in spe uel timore sine cōscientia
uel credulitate. ¶ **N**ona regula. quando quis nec scit
nec credit cōmunitatem errare in taxa precii. Etia si p̄/
babiliter dubitet an erret cōmunitas. tunc licite potest
rem suam secundum estimationem cōmunē uendere. i/
mo si uult uendere debet in tali dubio secundum istā
vendere et non secundum suū sensum. Si uero scit p̄ cre/
dit cōmunitatē errare in estimatione nullo mō debz eā
sequi. patz ex secundo articulo in quinta conditione i/
quarto notabili. ¶ **D**ecima regula. quando dubitat.
In quāto res plus uel minus ualeat tunc modica p̄/
babilitas sufficit ad estimandum ualorem rei. patz ibi/
dem. ¶ **U**ndecima regula. Stans in dubio quid sit
verum precium rei. et cōmittens euentem quē nescit ar/
tatum ūl simplicianum sed expertum sue industrie et

bona fide vendens sic non videtur convinci iniustus pa-
ter ibidem. ¶ **Duodecima regula.** Sicut cum magis secu-
ra conscientia et fide potest vendi res etiam cuius ve-
ra estimatio ignoratur quando vendit homini exper-
to circa rem non artato aliqua necessitate nec habenti
ad eam inordinatum desiderium nec aliqua cautela
verborum operum vel signorum circumvento vel inducto ad-
emendum eam pretiosius quam sine ista cautela emeret. Sic
sine dubio minus securus est de bona fide imo suspec-
tus de mala in tribus casibus primo quando vendit
simplici siue inexperto secundo quando emens est ne-
cessitatus tertio quando emens aliqua arte signorum
factorum vel verborum etiam si vera sint inducit ad emen-
dum carius quam alias. **Prima pars patet per quintam.**
Secunda patet quo ad primum quia tunc totum onus
estimationis venditori incumbit. **Quo ad secundum patet**
quia artatus carius emit faciliter non voluntarie sim-
pliciter sed voluntarie mixte et tamen propter artationem
emptoris vendit et non potest plus recipere sed pot-
tius deberet misericorditer cum eo agere. **Quo ad tertium**
patet quia venditor aut verecundia ductus aut ignoran-
tia partim involuntarie habitualiter emit maxime quando
mendacis circumvenitur emptor. ¶ **Ex quo etiam patet**
trigesima regula. Quando dubium est quantum res valeat tunc
magis periculosum est homines per cautelas inducere
ad tantum dandum quam simpliciter sine tali cautela da-
re pro tanto patet quia si est excessus ille maior causa
istius excessus emptoris quo emptorem ad hoc in-
duxit quam qui eum suo arbitrio dereliquit. ¶ **Decima-**
quarta regula. Multum alleviat contractus mercatorum iter

se q̄ expertus experto dat ad emendūz ⁊ ecōuerso. Et
hoc intellige quando emptor non est artatus aliqua
necessitate. uel inordinata affectione impuls⁹. **Primū**
patz quia quilibet mercator rationabiliter presumit
querere lucrū suū et pronus esse ad ea emenda in qui
bus lucrum habere intelligit. et alias nō emeret nisi cre
deret se posse lucrari. **Secundum** patz quia venditor
talis habet tunc timere q̄ ex illa artatione caris emat
q̄ alias faceret emptor. uel q̄ venditor uendat res re/
missius. **Decimaquinta** regula quando homo inex/
pertus uadit ad institores ⁊ mercatores publicos nō
est sibi periculum si modicum exhibet uel remisse emit
nisi probabile motiū habeat uenditorem ex ignorā/
tia inexperience. artatione uel aliquo tali rem ven/
dere tam remisse. Et ipse probabiliter possit agnosce/
re rem plus ualere. **Ratio** est quia cōmuniter tales insti/
tores et mercatores experti sunt in sua materia. et con/
sueuerunt preciosius exhibere q̄ ualeat et etiam q̄ ip/
sime pro tali uelint dare. et illud multum alleuiat fac/
ta mercatorū. **Decimasexta** regula. Sicut ad securi/
tatem consciētie facit quādo uenditor nulla arte ꝑ cau/
tela uerborum inducit emptorem nō artatum uel sim/
plicitanū ad emendum caris q̄ alias emeret. sic ad inse/
curitatem facit oppositum facere ꝑz ex v. ⁊ xii. **De**/
cimasextima regula. sicut in minori periculo stant qui
vendūt res apud multos inuenibiles ⁊ uenales. sic de
bet sibi multo magis esse suspectus qui habet rem ue/
nalem. uel qui exercet officium uel laborem non possi/
bilem apud alium haberi. **Primum** patet. qz facilius

et propinquis pōt haberi estimatio quādo homines
nō sunt artati ad vnum. Secus autē est in secundo casu
in quo sibi multo magis homo debet esse suspectus. ⁊
valde cauere ne necessitate hominū exigat aut recipi/
at ultra rei aut laboris sui ualorem. ¶ Decima octa/
ua regula. nullus artifex siue negociator potest aliud
recipere pro labore uel pro quocūq; grauamine suo.
circa rem vendendam uel personam ementē habito ni
si bona fide credat q; seruiciū huiusmodi utile fuerit
fit uel erit. hoc solo excepto quando emens scit uel sci
re probabiliter et sine dolo presumit q; inutilis et no
cūus sit labor aut seruiciū ⁊ nihilominus uult habere
et acceptat. ¶ Prīmū patz quia nullus rationalis el
mens uellet dare aliquid pro seruicio inutili ⁊ nociuo.
Secundum patet q; presumere possum q; uoluntarie
emat forte ad aliquē finem sibi magis utilem q; ven/
ditor uideat. Ex istis multe regule speciales possunt
inferri vñ q̄c. ¶ Decima nona regula. Sicut qui frumē
ta uel alias res utiles cōmunitati uel necessarias ⁊ bo
nas ad hoc principaliter emunt ut non desint ciuitati
patrie. uel aliqua alia bona intentione nō intenden/
tes caristiā inuocare. sed quandocūq; necessitatem ⁊
notabile grauamē pauperū uiderint vendere uolunt
iuxta cōmunem ⁊ rationabilem estimationē tales non
solum licite sed etiā meritorie possunt hoc facere. ⁊ ali
quādo caristiā impedire etsi nō omnino saltē ut non
ingrauet. Sic illi qui in cōgregando talia nec cōmuni
tati prosunt nec utilitatem eius intendūt sed solum lu
crum suū. nihil nisi caristiā expectādo grauissime pec
cant. ⁊ suo labore qñ ⁊ re ⁊ intentione nocius est. nihil

omnino merent^r s; potius demerent^r sicut aliqui contingit
q; in principio pauperibus uolentibus facere prouisio-
nem. multum noceret faciēdo res cariores. et postea ho-
mines nimis exactionant. **P**nt autem utriq; istorum
ex se hoc considerare. qui em intendit caristiā dolet de
frumentoꝝ copioso prouentu. Alius uero nec letus est
vel contentus et nō tristis. ¶ **V**icesima regula que se-
quit^r etiā ex xviii. q. faciūt res inutiles et defectuosas
defectuosq; earum ex industria et studiose obtegunt et
occultant male faciunt. et tenent ad restitutionem istis
qđ occasione talis occultationis eis dat^r pro reb; nisi
res. non obstante defectu tm ualeant q̄tum datur. **E**t
similiter est de habētib; res uenales iudicandum.

¶ **V**icesima prima regula. q̄tis scienter dare alicui oc-
casionem periculi uel damni semper sit illicitum. sicut
dicere alteri falsum. semper ē illicitum. tamē non ē ne-
cessarium q; homo alteri det semper auxiliū ul' consi-
lium pertinens ad qualēcūq; eius promotionem. si-
cut etiā non teneor dicere ueritatem semper quā scio
s; hoc solum est necessarium in aliquo casu determina-
to. puta cum aliquis eius cure sudicitur. vel cum nō po-
test ei per alium subuenire. uerba sunt sancti **T**home.
articulo tercio. **E**x quo elicit ea que de uenditione de-
fectuose rei dicta sunt articulo primo. q. xiiii. ¶ **U**nde
subdit ibidem ad terciū argumentum. **Q**uamuis ho-
mo nō teneatur simpliciter omni homini ueritatem dī-
cere de his q; pertinet ad uirtutes. tenet tamen in casu
illo de his dicere ueritatē qñ ex eis facto alteri piculū
iminet et detrimētū nisi diceret ueritatē. sicut p3 i reb;

occulte defectuosus per uenditionem alienandis.

C Vicesima secunda regula. non semper facit contra caritatem proximi qui non vult proximo suo bonum quod sibi uellet fieri. s; qui non vult proximo suo bonum quod sibi deberet uelle fieri ceteris paribus et secundum quod recta ratio dicat. quia sic et non aliter intelligendum est illud preceptum legis nature quod tibi uis fieri alteri feceris. Unde qui vult probare quod proximo ad aliquid teneat quod mihi uellem fieri prius debet probare quod ego teneat seu ex debito obligat ei facere bonum tale. **E**xempli gratia. Ego emo librum mihi utilem pro liberario quem alter etiam libenter emisisset quem preueni emendo. si ergo alterum permisisset librum emere bene quidem fecissem. s; non tenebar. imo ego desiderarem si alter prius uemisset ad liberarium ut mihi librum dimisisset. s; non erat mihi debitum. **E**x isto etiam patet veritas casus super primo articulo §. xv. de scientie merces multas futuras de quo mihi soli constat quod possum filare et emere secundum forum commune illud ignoratur. **V**icesima tertia regula. quis sepe licite fieri possit quod mercator emat ab uno pro decem. et statim det alteri pro duodecim esto quod sciuerit prius de secundo emptore. siue etiam prius contraxerit cum eo quod emeret rem a primo. tamen timendum est quod multum cautelose et dolose tales contrahantur fiant. **E**t ideo non possunt generaliter et simpliciter se iustificari. propter quod homines etiam magis uidentur esse re tractandi a talibus contrahentibus quam asscurandi de eis. primum pro primo si quis casualiter emisisset pro x. et statim occurreret sibi qui cum gaudio et gratiarum actione. xv dare uellet.

Secundo quando etiā nō casualiter talis occurrit. sed
etiā sciēter. pōt enim esse q̄ quis sciat ul' uerisimiliter
presumat primum vendicorem satis esse lucratum. ut/
pote. quia emit pro sex. ⁊ secundum emptorem etiā sa-
tis lucrātū eē quia dabat pro .ii. . Possit ergo ualde
caritative fieri. sic q̄ unus solus non haberet totum lu-
crum sed multi lucrarent. Aut si prim⁹ dixisset medio
procura mihi emptorem talis rei. ego dabo eam pro
sex. et secundus mihi diceret. procura mihi talem rem
et ego dabo pro ea decem. Similiter si primus ven-
dens habeat rei precium imponere. ut si princeps vel
officialis eius ligna de siluis. plumbum de montanis
vellet dare remissius q̄ prius quid ego habeo iudica-
re q̄ tam nimis remisse vendat cum bene possit stare
q̄ antea nimis care vendiderit. Et quia dubium ē an-
plus uel q̄diu uelit tam remisse vendere nō obstante
mea remissa emptione possūz uendere sicut cōmuniter
soluit. Stat etiā q̄ primus uendens habeat mandatū
de non vendendo carius. uel conscientiam de hoc q̄
plus recipiat. et secundus mandatum tantum uel con-
scientiam de emendo remissius. uel primus defectum
sciat in re propter quē estimatione sua non plus ualet
uel credat multas similes res venturas propter quas
forte postea rem suam uendere non posset. Secundus
autem sciat locum ubi multo plus soluet. Inter tot er-
go motiua et circūstantias que et quas primus ven-
dens potest habere tam remisse uendendi et secundus
tam care emendi. medius non habet causam iudican-
di primū nimis remisse uendere. aut secundūz nimis p-
ciose emere. maxime p̄sumptis trib⁹ supra. x. xi. xii.

et aliis regulis tactis q̄ quilibet eorum bonam fidem
et causam bene credendi habeat. et expertus sit in ma/
teria et nullus sit artatus. nec aliqua cautela aut circū/
uentio fiat. **V**icesimaquarta regula ē specialiter de
campfione seu cambio pecuniarū uel aliarū rez. que est
quasi quedam uenditio uel emptio vni⁹ monete pro
alia. et habz quasi easdem difficultates sicut negocia/
tio. et quia circa istā campfionez multa mala fieri pos/
sunt sic illa regula. **P**ro quacūq; re causa uel operati/
one potest mercator lucrum recipere ratione mercium.
pro tanto em̄ potest campfor recipere lucrum pecuni/
arum. de q̄to ista res causa uel operatio circa pecuni/
as locum habet et exercet̄ sicut circa merces. **P**atet qz
sicut merces uariant̄ in estimatione hominū sic et mo/
nete licet forte non tam om̄niter et tam in magna q̄ti/
tate. **I**tem sicut potest haberi cura. labor. pericula et a/
lia huiusmodi circa merces adducendas. sic circa pecu/
nias suo modo. **S**i ergo propter tales causas recipit
mercator quare non propter easdem campfor. sic em̄ q̄
hoc faciat sicut supra dictum est de negotiationibus.
pensando bona fide rationabili uel om̄ni estimatio/
ne preciositatem. grauitatē. utilitatem operis. cure. la/
borū officii et aliorum huiusmodi. et sm̄ hoc potest re/
cipere plus uel minus. uel de quanto communi estima/
tione moneta in melius uel peius mutata est. **A**ut si
aliqua illarum causarum excusat que de mutuo expri/
mitur. ut propter interesse. id est vitiationem damni.
Porro de tertia sp̄e p̄ quā ē dñi⁹ trāffert̄ ut dictū
est primo articulo. primo capitulo. q̄. etiam speciales
sunt difficultates. **I**dcirco de eadem tres sunt regule

Prima licet mutuans possit de iure recipere uel re/
petere rem mutuata[m] uel ualorē rei. nihil tamen pōt
ultra hoc quod sit pecunia mensurabilis recipere repe
tere uel sperare ratione rei mutuate. uel ratione mutua
tionis. sed bene potest recipere aliquid a mutuū recipi
ente. non pro mutuo si sponte l' ex alia iusta causa da
tur aut pia. **P**rimū patet ex descriptione mutui. **S**ecū
dum probat ex intentione sancti **T**home et **S**coti.
Quia in mutui datione transfertur dominiū. hoc enim so
nat uocabulum mutuo do tibi meū. ergo qui cōcedit
mutuo non manet dominus pecunie mutuate. **E**t per
ōns si pro illa pecunia recipiat aliquid ultra sortem.
pro non suo recipit sue uendit non suū. **A**lia ratio est
esto q̄ pecunia maneret sua nō habet tñ ex natura sua
aliquem usum. sicut habent aliqua alia in se germinā/
tia sed tantum prouenit fructus ex industria alterius
scilicet utentis. **I**ndustria autē huius non est eius qui
concedit pecuniam. ergo iste uolens recipere fructum
de pecunia. uult habere fructum de industria nō sua
quā tamen non dedit sibi iste alius ex hoc q̄ accipit
mutuū ab alio. **E**t hec etiā est ratio quare per opposi/
tum. fructus pignorum germinantium oputantur in
sortem. **T**ercium patet per **T**homā. quia non efficit
quis peioris conditionis ex eo q̄ alteri mutuat. sed
ante mutuacionem potuit alia recipere ergo post.

Secunda regula. quia pro principali usu pecunie
nullus aliquid ultra sortem ratione mutui possit reci/
pere. **T**amen pro secundario usu pecunie quis potest
aliquid precio dignū recipere. **P**rimū p̄ ex precedēti

secundū patet. quia tunc pecunia nō mutuatur sed locatur
uel adducitur. **P**ro cuius intellectu notandū primo. q̄ du-
plices sunt res. quedam quarum usū principalis est ea-
rum cōsumptio. sicut usū vini principalis est ut bibatur.
panis ut cōmedatur. **E**t talia eorum usu cōsumuntur. **A**lie
sunt res quarum usū principalis nō est earum cōsumptio
ut domus usū est inhabitatio. securis secatio. **S**ecū-
do notandum q̄ pecunia dupliciter potest habere usum
vnum principalem uidelicet cōsumptionē seu distracti-
onem sicut q̄ in cōmutatione expenditur. propter quod
principaliter est inuenta. **A**liis usus eius est secundarius
uidelicet ut cedatur solum ad ostensionem diuiciarum
uel ostentationem. uel ad ponendum eam loco pigno-
ris. uel ad discendum numerare ipsa mediante. **N**ō istos
enī fines pōt pecunia ipsa locari. sicut equus uel
aliud locabile. **P**ro usu isto retento dominio pecunia
licite recipitur. et tūc ex toto est extractus locationis uel
adductionis. non autem mutatio seu mutui datio. **E**t
debet idem pondus restitui nisi forte sufficiat locanti
equale in pondere uel ualore. **E**x predictis etiam
patet. quare licite pro usu uasorum argenteorum aliquid
potest recipi. quia ibi dominium retinetur apud conce-
dentem. **E**t eorum usū principalis nō est ipsorum cō-
sumptio. tamen quia secundarius usus uasorum argē-
teorum posset esse cōmutatio. talem usum eorum vende-
re non liceret. **T**ercia regula quamq̄ in nullo casu
usura sit licita. tamen in quibusdam casibus licet mu-
tuanti plus de pecunia estimabili recipere q̄ mutua-
uit. **S**ed illud non fit propter mutationem talem.

96
sz propter interesse. uel alia de causa. **P**rimū patz se/
cundū patz in multis casibz. **P**rimo ratione pene con/
ventionalis dum tamē non fiat in fraudez usurarum.
Exempli gracia dicit **S**cotus. **E**go indigeo pecunia
mea ad mercandū concedo tñ tibi ad certum diē ad/
ditiens penā odicionalem q̄ nisi tali die solueris. ga/
multum damnificor. alias solues postea tñ ulterius.
Pena huic adiecta licita est. quia licet me seruare indē/
nem sic premendo illuz cum quo orabo **S**ignū autēz
qñ non est in fraudem usurarum manifestum est istud
qñ mercator magis uellet sibi solui die p̄fixo q̄ i cras/
tino cum pena adiecta. **E**t per oppositū est in fraude
quando ultra diē transiri potius q̄ pecuniā ipso die
solui uellet. **S**ecund⁹ cas⁹ est rōne interesse. id ē ra/
tione damni uitandi. debitor enim ex cui⁹ nō solutio
ne creditor notabiliter damnificat tenet de iusticia sa/
tisfacere creditori de interesse. **E**t licet iste creditor nō
potest habere actionem contra eum in foro exteriori
utpote. quia non sunt pacta uel munimenta tamen in
foro conscientie debitor tenetur ultra sortem ad inter/
esse. **T**ercius casus est quando utrūqz scilicet capita/
le. et illud superflūū ponit sub incerto. **B**d probatur
extra de usuris. nauiganti. q̄. **N**onne. arguendo per lo/
cum a simili. quia sicut ibi icercitudo excusat. ita et hic
sine pacto etiam licet. quia solus am̄⁹ sine ōni paci/
to uerbali alio signo equivalenti ostendēs debitori q̄
mutuans non mutuaret nisi spe lucri. nō facit illum re/
cipientem ultra sortem habere alienum sine pacto. **E**t
ideo nec teneri ad restitutionem.

**De speciebus contractuum sub cōpendio quā sunt iusti
ti et quando iniusti etc.**

Capitulum quartum.

Ad viuēdū autē sub cōpendio sūm Scotū de diffel
rentiis translationū rez temporalium. Notandum
quod in translatione rei tēporalis que p priuatā personā
fieri potest sunt quinqz mōi in quibz sp transferē do/
miniū rei. scz donatio mere libera. permutatio. emptio
venditio. mutuatō actiua. id ē mutui datio seu pecu/
nie cōcessio. Istis quinqz corrōdēt quinqz alie translati/
ones seu differentie. Nam donationi corrēpōdet usz
liberalis accōmodatio. permutationi corrōdet permuta/
tata uel mutuata accōmodatio. Emptioni cōductio.
venditioni locatio. Mutui dationi mutui acceptio.
Mutuatōni tñ actiue nō corrōdet aliquid pprie in
translatione usus rei. In primis quinqz translationi/
bus transfert dominium. In correspondētibz uero
mediis uidelicet in mutuata accōmodatione Conducl/
tione et in locatione non transfert dominium. s; ius
uel usus utendi retēto dominio. fit etiā aliqñ transla/
tio rei in altez auctoritate non priuate persone. s; lei/
gis principis l' cōitatis auctoritate. ut in p̄scriptione
et usucaptione. In donatione ē actz mere liberalis. In
aliis uero secundū quid liberalis. Actz mere liberalis
ē qñ transferēs nō exspectat aliquā redditiōē debi/
to iusticie. Actus sūm quid liberalis ē. qñ p eo qd trās/
fert exspectat aliō sibi reddi. ad hoc exigit ut oia pre/
missa iuste fiāt. De donatione ut sit iusta exigit ut sit
liberalis trāslatio ex pte donātis. et uolūtas recipiēdi
ex pte illi; cui donat. Et libertas ex pte amboz hui;

donandi et illius recipiendi et q nulla lege superiore
prohibeat iste uel ille. nec per actum alterius a quo de
pendeant in ista translatione. **P**ropter defectum pri
mi non potest quis dare pecuniam fratri minori. quia
ille non vult esse dominus. **P**ropter defectum secundi
non potest monachus sine licencia abbatis. nec filiulfa
miliis sine uoluntate parentis. nec etiam clericus in ali
quo casu sine uoluntate uel saltem contra uoluntatem
pape. **U**sus liberalis accommodatio que correspon
det donationi habet similes leges. ut sit iusta quia re
quirerit in accommodante liberam uoluntatem. et in reci
piente quod uelit recipere rem accommodatam ad usum. et quod
non sit uoluntas aliqua legis uel principis obstitens il
li accommodati. **P**ermutatio est contractus in quo
dominia rerum transferuntur ut rei utilis pro re utili ime
diate. sicut vini pro blado et homini. **E**t dicitur rerum per
mutatio ut do ut des. **T**alis ut sit iusta. exigit primo
ut transferens sit dominus rei. et ut assint omnia que
dicta sunt in iusta donatione. preter primum uidelicet li
beralem translationem. **N**am in permutatione. emptio
ne et uenditione. ac in eis correspondentibus non est me
re liberalis translatio seu gratuita. **S**ed ibi transferens
expectat aliquid equiuales ei quod transfertur propter
quod ibi proprie est contractus. quia ibi simul trabuntur
uoluntates partium. **T**rabitur enim iste ad transferen
dum in illum a comodo quod expectat ab illo. expec
tat transferendum in se. **S**ecundo exigit in permutati
one. ut dominus rei sine fraude seruet equalitatem ua
loris in comutatis secundum rectam rationem. **D**ici
tur sine fraude ad excludendum fraudem in substantia

quāritate. qualitate. rē. de quibus habes supra mate/
ria prima. q. nono. **Dicit** seruet equalitatem ualoris i
omutatis secundum rectam rationē attendentem scili
cet naturam rei non simpliciter quia sic melior seu no/
bilior est mus q̄ panis. **Sed** attendat natura rei in cō
paratione ad usum humanum propter quē fit ista cō
mutatio. Ista autē equalitas non consistit in indiuisi/
bili. sed est ibi ut dicit **Scotus** in iusticia cōmutatiua
medium et magna latitudo. que autem sit ista latitu/
do et ad quantum se extendat ex tribus inotescit. quā
doq; ex lege positiua. quandoq; ex cōsuetudine. quā/
doq; autem relinquitur ipsis cōmutantibus ut pensa
ta mutua necessitate reputent sibi hincinde equiuales
dare et accipere. **Durum** est em̄ cōtractus esse inter ho
mines in quibus cōtrahentes non intendunt aliquid
de illa iōiuisibili iusticia remittere sibi aliquid mutuo
ut pro tanto omnem cōtractuz cōcomitetur aliqua do
natio. **Et** si iste modus cōmutantium est quasi funda
tus super illud legis nature. **Quod** tibi uis fieri faci/
as alii. **Satis** probabile est q̄ quando sunt mutuo cō
tenti mutuo uolūt sibi remittere si deficiunt ab illa ius
ticia requisita. **Venditio** et emptio ut sine iuste simi
lia exigūt. **Ibi** em̄ trāssert̄ dñuz rei utilis. p̄ nūmisma
te. uel ecōuerso. quia enim difficile erat res usuales im/
mediate cōmutare. **Ideo** inuentum est medium per qđ
talis cōmutatio faciliter fieret q̄ vocatur nūmisma.
Et dicit̄ cōmutatio nummisinatis pro re utili emptio
ecōuerso uero venditio. **Ad** tales igitur ut sint iuste
exiguntur similia sicut in p̄mutatione dictum est quia

oportet ibi considerare nummisma ex vna parte sicut
hic rem permutatam. Adde q̄ in his utrisq; cōtracti/
bus licet permutantem uel vendentem pensare damnu
suum non autem oīmodum ipsius ementis siue cuius quo
permutat. hoc dico in carius vendendo uel permutā/
do. et intelligo sic. Si quis multum indigens re sua p
magnam instantiam alterius inducat ad vendendum
uel eam permutandum pro re alia cum possit se pres̄
uare indemnem. Et ex ista uenditione uel permutatio
ne multum damnicat. potest carius uendere q̄ si ali/
as sine tali damificatione venderet uel permutaret.
Bed si emens magnū cōmodū osequet̄ ex re vendita
uel permutata non potest carius uendi uel permutari
quia maius cōmodum osequit̄. Nam propter maius
cōmodum eius quod osequit̄ nec res mea est in se pre
ciosior nec mihi melior. et ideo nō debz mihi carius pre
cium apportare. secus quando damnicor. quia tunc
mihi est preciosior licet non in se. ¶ Mutuata accom
modatio conductio et locatio in quibus dominium
non transfert̄. sed usus vel ius utendi. quia correspon
dent permutationi. emptioni et uenditioni. ideo cum
eis cōueniunt ut dictum est. Et similiter q̄tum ad cō/
ditiones iam positas seruanda est iusticia consideran/
do ibi vsum sicut ibi dominium. ¶ De mutui datio/
ne ibi ad iuste contrahendum mutuuz oportet serua/
re equalitatem simpliciter in numero ⁊ pondere excep
tis quibusdam. Excipiuntur enim in ista mutuatione
duo casus in genere. Quandoq; enim licet accipere vl
tra capitale ex pacto. quandoq; ex nō pacto. Prīmū
tripliciter. scilicet uel ratione pene cōventionalis. uel

ratione interesse. **Et** quandoq; utrumq; scilicet capita
le et illud superfluum ponit sub incerto ut declaratu;
est supra. **Ex** non pacto etiā aliquando licet. ut quā/
do pecunia locaret alicui ad ostentandū uel ad ornā/
dum uel ad ostendendum. **Talem** enim usuz habet pe/
cunia ex propria natura et tunc itez de usu eius ul/
tra sortem recipi potest quia tunc nō esset mutatio.
sed locatio uel conuectio. ut etiā supra dictum est in
materia tertia. q. xv. xvi. xvii. **Porro** regule predicte
ostendunt quid iustum et quid iniustum in cōmutaci/
onibus statim factis. Hoc est quando uterq; cōmutās
statim dat illud ⁊ recipit pro quo cōmutat. **Sed** ad sci/
endum quid iuris sit quando cōmutans non statim re/
cipit illud pro quo cōmutat sed differt illa receptio.
Attendende sunt predicte regule date ad intelligendū
quid iustum uel iniustum in singulis contractibus. **Et**
insuper due alie. prima q; cōmutans non cōmutet uel
vendat tempus. quia tempus non est suuz. secunda q;
non ponat se in tuto semper uel in pluribus. **Et** ex is/
tis regulis duabus apparent multi casus in speciali.
verbi gracia. dicat festuz natiuitatis domini **A**. **Et** fes/
tum **Iohannis baptiste B**. **Iste** cōmutans tradat rez/
suam alteri in **A**. **Auc** igit tunc venditurus erat eā aut
non. sed in **B**. si sic uel determinat tunc precium sūm q;
currit tempus pro **A** et tūc facit misericordiā. q; sup/
plet indigentiam proximi anteq; eam supplere teneat
quando scilicet expectat solutionem usq; in **B**. **Auc**
determinat precium maius q; sit iustum pro **A**. et tunc
est usurarius. quia tunc vendit tempus contra primā
regulam. **Et** istud probat extra de usuris. **Consuluit**

Si autem non esset modo venditurus. sed alias quādo
videret q̄ secundum cursum temporis plus posset lu
crari. Aut igit̄ nūc ponit certum precii. aut non. sed di
mittit certificationē precii pendere ex aliquo futuro.
Si primo si ponit precium secundū q̄ nunc valet res.
non est dubium quin facit misericordiam magnam. **S**i
maius q̄ nunc valet tamen nō est ita immoderatum p̄
cium quin tempore solutionis verisimiliter quādoq̄
plus quandoq̄ minus valeat res uendita. excusat̄ ra
tione dubii quia contra neutrā regulam facit ⁊ proba
tur per c. nauiganti. q̄. Ratione. **E**t si obiciat̄ casus ibi
dem. in tua. Respondet̄ q̄ ibi continet̄ monitio vti
lis. non preceptum necessarium. **S**i autem determinati
onem precii relinquat pendere ex ualore illius rei fu
turo. Aut ergo pro tempore determinato ipsius solu
tionis uel aliquo in quo non consuevit regulariter res
plus valere q̄ tempore solutionis. **D**ico q̄ misericor
diam facit. utpote **C**oncedo tibi istud pro tanto pre
cio pro quanto ualebit in **B**. uel aliquo tempore cir
ca **B**. dum tamen res illa consuevit cōmuniter esse ca
rior in **B** q̄ aliquo tempore precedenti. **S**i autem pre
cium velit determinare pro tempore determinato hoc
modo. ut ponat se in tuto lucri ut in pluribus et ali
um in damno. ut pote uolo q̄ tantum soluas pro is
to q̄tum ualebit in quocunq̄ tempore usq̄ ad **B**. qū
carius vendet̄ usura est. quia ponit se uel partem suā
quo ad lucrū ut i pluribus. et illuz cū quo contrahit
ad damnum ut in pluribus. et tunc habet pro se illud
quod euenit in pluribus et contra se illud. quod eue
nit in paucioribus. **E**st etiam ibi alia iniusticia. quia
H3

aliquo die determinato oporteret exponere rem suam
venditioni. et non in tempore particulari vago. et i
to contingeret qd minus care venderetur qm in die caris
sumo inter **A** et **B**. et per consequens in tali pacto facit se
certum de lucro ultra qm humana industria posset per
tingere. **D**e ergo regule dicte sunt de iusto et iniusto i
venditione vel commutatione quacumq; pro nunc vel fu
turo. et hoc loquendo de commutatione yconomica. q
est. quando commutans intendit recipere rem pro qua
commutat non ut merces ea. s; ut ea utatur. Ideo sequitur
de commutatione negociatiua ubi commutans intendit
mercari de re quam acquirit. **E**mit em non ut utatur sed
ut vendat et hoc ut carius. et hec negociatiua vocat
pecuniaria vel lucratiua. **D**e hac ultra regulas pre
dictas addunt duo. **P**rimu qd talis commutatio sit utilis
reipublice. **S**ecundo qd talis iuxta diligentiam suam
et prudentiam et pericula accipiat in commutatione preci
um correspondens. ut habes declaratum supra mate
ria ii. q. viii. **S**ue autem sit iniusta occupatio rei aliene
patet in translationibus domini vel usus rerum siue sit
permutatio. emptio. venditio. donatio. &c. **P**atet facit
liter ex precedentibus cum rectum sit iudex sui obliqui
In donatione non est iusticia si donans non mere libe
raliter donat. vel si contra uoluntatem alicuius a quo
dependet in donando donat. sicut patet in illo casu.
extra de sensibus. exigit. qd scilicet uisitates a uisitatis
nulla recipiant munuscula. et si reciperent tenentur ad
duplum restituere. vel non saluantur a maledictione
qua ipso facto incurrunt. ut dicitur libro vi. **N**on autem
mere liberaliter donat si uel deceptus vel qm necessitate

tractus donat. quia ignorantia et aliqualis coactio
excludunt simpliciter uoluntariū ex secundo **E**thico/
rum. et hoc sequitur q̄ deceptus de eo cui donat quā
cum ad illam rationem propter quam donat non sim
pliciter donat. et ideo si alicui tanq̄ proximo donet
qui est propinquus. nō simpliciter donat egeno. **C**ōsi
militer si alicui tanq̄ egeno qui nō est egenus. **E**t id
videant trufatores quādoq̄ diuites existentes qui ta
men tanq̄ egentes recipiunt elemosinas illas. ne iniuste
omnia illa recipiant. quia nō est ibi in dante uolunta
rium propter cōditionis ignorantiam quā recipiū do
nando. **C**onsimiliter si contractus ut in usuris donan
dis nō est mere donatio liberalis. **C**onsimiliter dicen
dum est de accōmodatione. licet ibi nō sit equalis de
fectus propter equale viciū. quia rranslatio usū ad
tempus non requirit tantā liberalitatez quā tam rrans
latio domini. **D**e permutatione rez dico q̄ est inius
ticia ex eisdem causis. scilicet deceptione inuoluntario
et prohibitione superioris cui cōmutans subest in com
mutando. et ex hoc potest dici iniusta cōmutatio que
fit in ludo aleaz et huiusmodi. **J**uxta illud. ff. de ale
atoribz. l. vltima. **E**t extra de vita et honestate clerico
rum super illud officia in glosa tamen ista lex non li
gat illos qui viuendo pollice subsunt legi imperiali q̄
forte nullibi sunt hodie. quia ibi precipue illa lex con
suevit habere locum ubi municipalia preiudicant ipe
rialibus ut patet in **I**talia. **I**n emptione et uenditio
ne iniusticie tacte sunt prius tangēdo de iniusticia i eis
Et iuxta hoc de locatione et cōductione ibidem patz
De mutui datione et solutione est iniusticia p̄cipua

usura. Cuius vituperatio habet in nouo testamento
Luce. xvi. **N**on date nihil inde sperantes. In uete/
ri testamento Ezechielis xlii. **N**on usuram non accom/
modabitis. et per ecclesiam prohibitio. extra de usu/
ris super eo. Preter dictas iniusticias parciales in istis
contractibus uel quibuscumque commutationibus est una ius/
ticia generalis quando aliquis usurpat rem alienam
domino simpliciter inuito. et hoc tam domino proxi/
mo quam domino remoto. scilicet legistatorem qui non uult in/
mo prohibet rem illam occupari inuito domino. nisi
in casibus prescriptionis et usucapionis. In istis autem
non est translatio domini. utpote in furto et rapina
et homini licet sit violenta occupatio rei cuius est domi/
nium. Et ista iniusticia est manifestior quacumque alia.
ubi propter solam conditionem defectuosam est inius/
ticia in commutatione uel translatione sicut in casibus.
Capitulum quintum de cautela. ¶ (Supradictis.

Ultimo nunc videndum est breuiter unde
originaliter proueniat quod rerum dominia
sunt distincta sic quod hoc dicat meum et illud
tuum. quia illud est fundamentum omnis i/
usticie in conrectando rem alienam. et pro omnis in/
iusticie reddendo eam. De quo secundum Thomam
prima secunde questione. xcii. articulo quinto. et in so/
lutione terci argumenti. Et secundum Scotum ubi su/
pra. ¶ Prima conclusio est. A lege nature et diuina non
sunt rerum dominia pro statu innocentie distincta. im/
mo omnia erant tunc communia. Patet per Augustinum
super Iohannem. capitulo secundo. dicentem. Suo iure

defendis nullas ecclesie diuino an humano. diuinū ius
in scripturis diuinis habemus. humanū autem in legi
bus regum. **U**nde quisq; possidet nōne humana vo
luntate. **N**am iure diuino. Domini est terra et plenu/
do eius. Iure humano dicit. **H**ec domus mea est. hec
villa mea. hic seruus meus. **T**olle iura imperatoꝝ quis
audet dicere. hec uilla mea est. **I**dem dicit viii. capitu
lo primo. iure nature. xii. q. ita dilectissimus. **R**atio
patz etiā ad hoc duplex. quia usq; rez secundum rectā
rationem ita debet cōpetere hominibus. sicut cōgruit
ad pacificam ouersationē et necessariam sustentationē
Pro statu aut innocentie cōmunis usq; sine distinctio/
ne dominiorum ad utrūq; istoꝝ plus ualuit q̄ distin
ctio dominioꝝ. quia nullus tunc occupasset quod ful
isset tunc alteri necessarium. nec oporteret illud per vi
olenciā ab ipso extorqueri. sed quilibet hoc quod oc
curisset. necessarium occupasset ad usum. sic etiaꝝ ma
gis fuisset sufficientia ad sustentationem q̄ si preclu
deret alicui usus alicuius per appropriationē illis fac
taꝝ alteri. **S**ecunda cōclusio. **I**stud preceptuꝝ legis
nature in habendo omnia cōmunia reuocātū est post
lapsū et rationabiliter. propter eadem duo. **P**rimo
quia cōmunitas omnium rez eēt cōtra pacificam con
uersationem cum malus et cupidus occuparet ultra ne
cessaria. **E**tiam cum hoc inferendo violentiā. **E**sset eti
am contra necessariā sustentationē. quia fortiores bel
latores priuarent alios necessariis. **U**nde ex. ii. pol
litice. **P**ollicia Aristotelis que prefatam cōclusionem
tenet rationabilior est pollicia Socratis qui primam
tenuit conclusionē. **T**ercia conclusio. **R**euocato illo

precepto legis nature de habendo omnia communia
et per consequens concessa licencia appropriandi et disti-
guendi omnia. nō fiebat actualis distinctio p legem
nature nec p diuinam. non p diuinā ut patuit p aucto-
ritatē Augustini ubi supra. **N**ec per leges nature. quia
non apparet quid determinet ad opposita. ipsa autē
humana industria determinauit nō omnia esse cōmu-
nia. ergo aliqua lege positiua fiebat prima distinctio
dominiorum. ut igit illa distinctio sit iusta oportet vi-
dere quō lex positiua talis sit iusta. **¶** Quarta cōclu-
sio. lex positiua requirit in legislatore prudentiam et
auctoritatem. Prudentiā ut secundū rectam rationē
practicam dicet quid sit statuendū pro cōmunitate.
Auctoritatem quia lex dicit a ligando non autē que-
cūq; prudentis sententia ligat cōmunitatē. nec aliquē
si nulli presideat. quō autē prudētia poterit haberi ad
excogitandum leges iustas satis patet. Quō autē auc-
toritas iusta que cū hoc requirit ad leges iustas sequit.
¶ Quinta cōclusio. q; principatus est duplex. uel auc-
toritas scilicet paterna et politica. Politica duplex in
vna persona scz uel in cōmunitate. Prima scz pater-
na iusta est scz ex lege nature qua omnes filii tenent obe-
dire parentibus. nec ista per legem aliquaz positiuam
moysaicam ul euangelicam reuocata est sed magis cō-
firmata. Illa etiā auctoritas politica que est super ex-
traneos siue illa resideat in vna persona siue in cōmu-
nitate potest esse iusta ex cōmuni cōsensu et electione
ipsius cōmunitatis. **E**t prima auctoritas respicit con-
sensum naturalē q; nō cohabitātes ciuilitē. Secūda

respicit cohabitantes qualitercunque. nulla cōsanguinitate uel propinquitate sibi iunctos. utpote si ad ciuitatem aliquā edificandam uel inhabitandam occurrāt aliqui extranei uidentes se nō bene posse regi sine aliqua auctoritate poterant concorditer consentire ut l' uni persone uel cōmunitati cōmitterent istam auctoritatem. Et uni uel pro se tm̄. uel q' successor eligeretur sicut ipse uel pro se et tota posteritate ei9. Et ista auctoritas politita utraq' iusta est. quia iuste potest aliquis se submittere persone uel cōmunitati in his q' nō sunt contra legem diuinā. In quibus melius potest dirigi per illum cui se submittit q̄ per ipsum. Ergo habemus cōplete quō poterit concedi lex positiua iusta quia ab habente prudentiā uel in se uel in cōsiliariis suis. Et cū hoc habente auctoritatem iustaz aliquo ditorum modoz in ista cōclusionē. **S**exta cōclusio sequitur ex his q' prima distinctio dominiorū poterat eē iusta a lege positiua iusta siue lata a patre. siue p̄cipite iuste p̄cipate siue cōmunitate iuste regente. Et isto mō probabile ē factū fuisse. **N**ā uel **N**oe p̄ diluuiū distinxit filius suis terras quas singuli occuparēt pro se et filiis suis et posteris. et ipsi de cōmuni cōcordia inter se diuiserunt sicut legit' i **Genesi** de **Abraham** et **Loth**. **A**bramā dedit electionem **Loth**. quā p̄tē mallet eligere et ipse reliquā uellet accipere. Vel lex aliqua promulgata ē a patre. uel ab aliquo electo ab eis i p̄cipem. uel a cōmunitate cui ipsamet cōmunitas cōmisit istam auctoritatē. Hec inq̄ lex erat q' res tunc nō occupata esset primo occupantis. Et tunc disperferunt

se super faciem orbis terre. Et tunc unus occupauit pri-
mo unā plagā terre et alius aliā. Ad intelligendum autē
quō post distinctionem rerū et diuisionē translatio re-
rum possit fieri in alium hominē uel cōmunitatem ali-
am. Notandum quod translatio rerū pōt fieri uel q̄tū ad
dominiū. ut scz res a dominio unius trāseat in domi-
nium alterius. Vel q̄tum ad usum siue ius utendi. ma-
nente tamen dominio apud eundem. Et iusticia uel i-
iusticia in translatione usus. diffformes habet regulas
iuste translationis dominiū. Hec ergo trāslatio domi-
niū potest fieri uel auctoritate publica siue principis.
uel legis auctoritate. uel auctoritate priuata ipsius
domini immediate possidentis. ¶ Prima cōclusio sic
de prima translatione. translatio dominiū auctori-
te legis iuste iusta. Probat qz si lex iusta potuit iuste
determinare prima dominia. et nō minor est auctori-
tas legis p̄ principis qd habeo hic. p̄ eodē. post dimi-
nutionē dominioz q̄ an. Igit p̄ ppter eadē causas
et eundē finē potuit iuste trāsserre dominiū postq̄ fu-
erat alicui appropriatū. ex hoc dico quod p̄scriptio i imo-
bilibz. et usucapio i mobilibz ē iusta translatio. ut p̄
extra de p̄scriptiōe uigilāti i glosa sup illd aliena. De
secūda uero trāslatione scz q̄ sit auctoritate priuata
ipsius dñi immediate possidentis dictū ē in precedēti ma-
teria per totū. Et illud sufficiat p̄ p̄ncipi de tractibz.

¶ Explicit tractatus de tractibz mercatorū Reueren-
di patris fratris Johānis Hider. sacre theologie pro-
fessoris ordinis predicatorum.

Notandum q magister Johannes de nigro monte ordinis predicatorum in tractatu ab eo edito contra impugnantes privilegia ordinis nostri infra scriptos ponit articulos quos probat esse veros et catholicos. una cum correctionibus eis annexis.

Prima propositio primi articuli.

Primus articulus est de audiendis missis. Pro quo talis ponitur propositio. Nulla iuris dispositione parrochiani tenentur diebus dominicis et solemnibus missas in propriis parrochialibus ecclesiis audire. sed ubicumque fuerit maior eorum devotio ibi possunt audire suis propriis pretermis missis parrochialis. Et audire missam illis diebus ubilibet adeo libere est quod constitutio synodi super hoc disponens. et christifideles ad illud arcans. illos non ligat.

Secundus articulus est de oblationibus qui talis est. Curatis suis parrochiani ad oblationem illis diebus minime tenentur. sed in voluntate dantis erit cui oblatio veniat distribuenda. Fallit hoc in quatuor casibus. primus quando oblatio habet rationem censuram. Cum scilicet aliquis ex fundo ecclesie sibi concessio debet certam oblationem annuam facere. Secundus quando aliquis inter vivos vel in testamento promittit aliquid offerendum ecclesie. Tercius cum clerici ecclesie non habent unde sustententur. Quartus quando propter consuetudinem tenentur enim parrochiani certis sollemnitatibus ad oblationes consuetas.

Tercius articulus est de celebratione missarum que talis est. Si quis recepit in se onus ut faciat celebrari missas pro vivis aut defunctis. ille missas

persolui nō poterunt p aliquē sacerdotem curatuꝝ cū
rōne beneficiorum suoz ad missas dicendas teneatur.
Et loquor hic de illo cui testator uel alius quicunqꝝ
cōmisit absolute distributionē pecuniarū et ordinatio
nem de missis dicendis in satisfactione pro delictis
suis meliori modo quo hoc fieri possit sine expressa
mentionē curati aut alterius cuiuscunqꝝ sacerdotis ob
ligati ad taxatas missas ratione beneficiorum suoz
de quibus sufficientem habet victum ⁊ uestitiū. ad q̄s
missas dicendas eoz ecclesie dotate sunt.

Quartus articulus est de decimis pro quo sit propo
sicio talis.

Et si decimarum solutio sit de precepto in soluēdo
nihilominus tamen cui soluenda sit nō est ī precepto
S; debitor p libitu uoluntatis sue illas exponere po
terit in opere pietatis.

Quincus articulus est de audientia confessionis
pro quo sit talis propositio.

Tanta est frībus mendicantibꝝ debite presentatis
libera audiendi cōfessiones indulga facultas. q̄ xpīfi
deles uolentes ipsa confiteri etiā semel in anno. tunc
proprio sacerdoti confiteri non tenētur nec ab ipso cō
fiteñdi petere licentiam.

Conclusio prima ab eo illicita ex textu clemētina
rum cū glosis et aliis iuribꝝ ē talis.

Frātres predicatorēs ⁊ minores sunt generales cō
fessores in tota dyocesi illius epī cui sunt legitime p
sentati.

Nō plures se extendit auctoritas predictoz fratꝝ
q̄ auctoritas sacerdotū probialū.

Conclusio. ii.

Nullus inferior papa potest inhibere subdito suo
nec alteri mere seculari quin fratri legitime presenta/
to confiteatur si uoluerit. ut presupponit ultima pars
articuli. Patet quia nullus inferior potest derogare
auctoritati superioris inquam talis. **Correlariu**

Nullus tenet petere licentiam a curato suo ut dicit
ultima pars articuli in forma. **Cōclusio tertia**

Tantam iurisdictionem habent in hoc casu fratres
predicti quātam habent sacerdotes parrochiales.

Parrochiani nō tenent **Correlarium**
peccata de quibus confessi sunt eisdem fratribus. et a
quibus ab eisdem absoluti sunt iterum confiteri semel
in anno sacerdoti parrochiali. **Probat** quia nullus te
netur confiteri peccata que non habet. Sed confessi tali
bus fratribus talia peccata non habent ergo nō.

Episcopus uel dyocesanus nō pōt aliquē **Cōclusio iiii.**
predictorum fratrum sibi presentatū pro audiētia
confessionū sine causa legitima refutare. **Correlarium**

Dumque fratres pñtatorū per pñdentē secundū exi/
gentiaz vniuersitatis subiecte dyocesano nō pōt dyo
cesanus diminuerē quin potius oportet ut tantum nu
merum admittat. **Cōclusio quinta.**

Si dyocesani nollent fratres sibi presentatos ad
confessionū audientā admittere ipsi nihilominus pñt
illius dyocesani subditoꝝ cōfessiones velint ipsi no
lineꝝ audire. **Correlariū**

Opiniatiue potius q̃ assertiue posita iudicio cuius
cunq̃ melius sentientis corrigenda submitto.

Omne dictum aut. **Cōclusio sexta**
assertuꝝ pertinaciter contra aliquā quinq̃ cōclusionū

predictaz immediate positarum. vel etiam contra ali
quid correlarioꝝ eorūdem. est tanqꝫ erroneū et hereti/
cum odemmandum.

¶ Conclusio septima.

¶ Sacerdotes prochiales nolentes dare corpus Xpi
vel sacramenta ecclesie nisi sibi cōfessis. uel de licentia
eorum. uel cōminantes parochianis suis nisi confessi
fueritis mihi. non dabo uobis corpus Crisi uel sacra
menta. Tales uel sapiūt heresim uel saltem mortaliter
peccant. **¶** Patz nā tales presbiteri prochiales talia cō
minantes uel talia faciētes. Aut suis prochianis tales
cōminaciones faciūt. quia non credūt cōfessos fratribꝫ
predicatoribꝫ et minoribus posse ab eis absolui. **¶** Vel
dato qꝫ possint absolui credunt tamen qꝫ adhuc teneā
tur eadem peccata que fratribꝫ p̄dictis confessi sunt
sibi itez confiteri. **¶** Et quodcunqꝫ istorum duoruꝫ dix
erint hoc saperet heresim. ut patet per extrauagantem
Johānis uicesimisecondi. uas electionis. **¶** Aut tales cō
minaciones faciunt ut subtrahant a religiosis predic/
tis confessionum audientiam. ne ipsi religiosi habeāt
gratiam cum secularibus et concursum eorum. ⁊ per cō
sequens ne percipiant beneficia a secularibus. **¶** Tunc sa
cerdotes talia facientes peccant mortaliter peccato in
uidie. rapine auaricie. **¶** Quia ab eis auferre uolunt sub/
sidium temporale siue lucrum. quod religiosis predic
tis prouenit ex administratione spiritualium ut hu/
iusmodi subsidium ad ipsos prochiales sacerdotes
perueniat.

¶ Sextus articulus.

Extrus articulus est de absolutione casuum referu-
uatorum ep̄o. qui talis est. ¶ **D**iocesani etiā cū
suis synodis absolutionem particularium delictorū
ultra casus in iure expressos sibi specialiter referuare
nō possunt. In preiudiciū fratrum predictorū quini-
mo sepe dicti fratres a casibus nouis sic referuatis ab-
soluere possunt sibi confitentes. Tum quia exempti
sunt. Tum quia ordinationibus prelatorū subiecti nō
sunt extra de excessibus prelatorum nimis iniqua. It-
ta constitutio Clemētis remouet et cessat omnes cōsue-
tudines et statuta facta et ordinata contra premissa.
Et infra. q. Nos etenim. ¶ Cum igitur concedat hic cōgru-
ad forū penitētiāle fratribus ipsis auctoritas illa quā
habent sacerdotes parochiales a iure que est de om-
ni crimine. exceptis tñ casibus ep̄is referuatis in iure
manifestum est qd fratres predicti non tenent ad casū
per statuta prouincialia uel synodalia referuatos cū
non sint eorum ordinationibus subiecti ut dictū est
Nam negando ne ipsi absoluāt in casibus ep̄is in iure
referuatis. de oībus aliis cōcessisse uidet. qz vnum ne-
gando altez tacendo concessit extra de presumptio-
nibus. nōne. Et xxv. dis. qualis. Et xv. q. ex co.

colorchecker DIGITAL SG

DCSG - UBU # MX - 7181

